

**KAMU VE ÖZEL SEKTÖRE
AİT SPOR TESİSLERİNİN
ENGELLİ BİREYLERİN
KULLANIMINA UYGUNLUĞUNUN
ARAŞTIRILMASI**

HEDİYE YILDIRIM OĞAN

EDİTÖR: PROF. DR. CEMAL GÜNDOĞDU

EĞİTİM
yayınevi

**KAMU VE ÖZEL SEKTÖRE AİT SPOR TESİSLERİNİN ENGELLİ BİREYLERİN
KULLANIMINA UYGUNLUĞUNUN ARAŞTIRILMASI**

Hediye Yıldırım Ogan

Editör: Prof. Dr. Cemal Gündoğdu

Yayınevi Grubu Genel Başkanı: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)

Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)

Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam

Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yayıncı Sertifika No: 76780

E-ISBN: 978-625-385-363-1

1. Baskı, Ekim 2025

Kütüphane Kimlik Kartı

**KAMU VE ÖZEL SEKTÖRE AİT SPOR TESİSLERİNİN ENGELLİ BİREYLERİN
KULLANIMINA UYGUNLUĞUNUN ARAŞTIRILMASI**

Hediye Yıldırım Ogan

Editör: Prof. Dr. Cemal Gündoğdu

X+111 s., 160x240 mm

Kaynakça var, dizin yok.

E-ISBN: 978-625-385-363-1

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM

yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah.

Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok,

No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42

bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.

P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America

americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah.

10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye

sevkiyat@egitimyayinevi.com

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye

+90 332 499 90 00

bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr

bilgi@kitapmatik.com.tr

EĞİTİM YAYINEVİ
GRUBU

EĞİTİM
yayınevi

SALON
yayıncıları

Kitapmatik
yayınevi

kitapmatik
Lojistik ve Sevkiyat

EĞİTİM
kitabevi

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	V
ÖZET	VI
ABSTRACT	VIII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	X
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	4
1.2. Problem Cümlesi	5
1.2.1. Alt Problemler	5
1.3. Sayıtlılar	5
1.4. Sınırlılıklar	6
2. GENEL BİLGİLER	7
2.1. Spor Kavramı	7
2.2. Engellilik Kavramı	9
2.3. Engelliliğin Tarihçesi	11
2.4. Engellilik Sebepleri	13
2.4.1. Doğum Öncesi Sebepler	14
2.4.2. Doğum Sırasındaki Sebepler	16
2.4.3. Doğum Sonrası Sebepler	17
2.5. Engellilik Türleri	18
2.5.1. Bedensel Engelliler	19
2.5.1.1. Yetersizlik Düzeylerine Göre Gruplandırma.....	21
2.5.1.2. Yetersizliğin Ortaya Çıkma Alanına Göre Gruplandırma.....	21
2.5.2. Görme Engelliler	22
2.5.3. İşitme Engelliler	25
2.5.4. Zihinsel Engelliler	28
2.5.5. Yaygın Gelişimsel Bozukluklar	30
2.6. Engelli Bireylere Yönelik Spor Organizasyonları	32
2.7. Sporun Engellilere Yönelik Yararları	37
2.7.1. Fiziksel Yararları	39
2.7.2. Zihinsel Yararları	40
2.7.3. Duygusal Yararları	41
2.7.4. Sosyal Yararları	42

2.8. Engellilerin Spora Katılımlarını Engelleyen Unsurlar	43
2.8.1. Duyuşsal Kaçınma	47
2.8.2. Farkındalık	48
2.8.3. Çevresel Zorlanma	49
2.9. Kamu ve Özel Sektöre Ait Spor Tesisleri Kullanımında Engelli Bireylere Özgü Düzenlemeler	50
3. MATERYAL VE METOT	57
3.1. Araştırma Modeli	57
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	57
3.3. Veri Toplama Araçları	57
3.4. Veri Toplama Aracının Uygulanması	58
3.5. Verilerin Analizi	58
4. BULGULAR	60
4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	60
5. TARTIŞMA	88
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	95
6.1. Sonuç.....	95
6.2. Öneriler	98
KAYNAKLAR	102

TEŞEKKÜR

Doktora öğrenciliğimin tüm aşamalarında yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen, bana her daim örnek olan değerli hocam ve kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Cemal GÜNDOĞDU'ya şükranlarımı sunuyorum. Tezimin istatistiksel analiz bölümünde benden yardım ve desteklerini esirgemeyen, bilgilerini benimle paylaşan hocam Prof. Dr. Sinan ÇALIK'a; tezimin düzenleme sürecinde fikirleriyle tezime renk katan kıymetli arkadaşım Mehmet POLAT'a teşekkürlerimi sunuyorum. Hayatımda oldukları için her zaman kendimi güçlü hissettiğim ve bana güvenlerini her daim arkamda hissettiğim aileme, canım eşime ve minik kızım Ayşelina'ya çok teşekkür ediyorum ve sevgilerimi sunuyorum.

Hediye YILDIRIM OGAN

ÖZET

Kamu ve Özel Sektöre Ait Spor Tesislerinin Engelli Bireylerin Kullanımına Uygunluğunun Araştırılması

Amaç: Bu araştırmanın temel amacı, Doğu Anadolu bölgesindeki Malatya, Van ve Erzurum illerinde yaşayan 300 engelli bireyin spor tesislerinin kullanımına uygunluğu konusundaki memnuniyet düzeyleri incelenmesidir.

Materyal ve Metot: Araştırmada, uygun örnekleme yöntemi kullanılmış ve araştırmacı tarafından geliştirilen bir anket formu uygulanmıştır. Anket formu, engelli bireylerin kişisel bilgilerini ve spor tesislerine ilişkin memnuniyet düzeylerini ölçen iki bölümden oluşmaktadır. Anket formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Anket formu, hem dijital hem de fiziksel olarak engelli bireylere ulaştırılmış ve araştırmacı tarafından yardımcı olunmuştur. Elde edilen veriler, SPSS paket programı kullanılarak istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde, bağımsız örneklem t testi ve ANOVA testleri uygulanmıştır.

Bulgular: Araştırmanın bulguları, demografik özelliklerin memnuniyet düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar yarattığını göstermiştir. Özellikle, erkek, Van ve Erzurum'da yaşayan, ilkokul mezunu ve özel spor tesislerini kullanan engelli bireylerin memnuniyet düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgular, engelli bireylerin spor tesislerine erişim ve kullanım konusunda farklı ihtiyaç ve beklentileri olduğunu, ayrıca spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusunda farklı standartlara sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu araştırma, engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyetini artırmak için alınabilecek önlemler ve yapılması gereken iyileştirmeler konusunda önemli ipuçları sunmaktadır.

Sonuç: Araştırma sonucunda engelli bireylerin memnuniyet

düzeylerinin cinsiyet, engel türü, yaşadıkları şehir ve öğrenim durumu gibi değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu farklılıkların nedenleri ve çözüm önerileri araştırma raporunda tartışılmıştır. Bu araştırmanın, engelli bireylerin spor tesislerinden daha iyi yararlanmalarını sağlamak için gerekli politika ve uygulamaların geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Engelli, spor, spor tesisi, engelli kullanımına uygunluk

ABSTRACT

Investigation of The Suitability of Public and Private Sports Facilities for the Use of People with Disabilities

Objective: The main aim of this study is to analyse the satisfaction levels of 300 disabled individuals living in Malatya, Van and Erzurum provinces in the Eastern Anatolia region regarding the suitability of sports facilities for their use.

Material and Method: In the study, convenient sampling method was used and a questionnaire form developed by the researcher was applied. The questionnaire form consists of two parts measuring the personal information of disabled individuals and their satisfaction levels regarding sports facilities. The validity and reliability study of the questionnaire form was carried out. The questionnaire form was delivered both digitally and physically to the disabled individuals and assisted by the researcher. The data obtained were statistically analysed using SPSS package programme. Independent sample t test and ANOVA tests were applied to analyse the data.

Findings: The findings of the study showed that demographic characteristics created significant differences between satisfaction levels. In particular, satisfaction levels of disabled individuals who are male, living in Van and Erzurum, graduated from primary school and using private sports facilities were found to be higher. These findings reveal that individuals with disabilities have different needs and expectations regarding access to and use of sports facilities, and also have different standards regarding the suitability of sports facilities for the use of individuals with disabilities. This research provides important clues about the measures that can be taken and improvements that need to be made to increase the satisfaction of disabled individuals with sports facilities.

Conclusion: As a result of the research, it was revealed that the satisfaction levels of disabled individuals showed significant differences according to variables such as gender, type of disability, city of residence and education level. The reasons for these differences and solution suggestions are discussed in the research report. This research is expected to contribute to the development of necessary policies and practices to ensure that disabled individuals benefit better from sports facilities.

Keywords: Disability, sports, sports facility, suitability for disabled use

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
DEB	: Dünya Engelliler Birliği
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
ESKHK	: Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi
ESKHS	: Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
EUROSTAT	: European Statistical System (Avrupa İstatistiksel Sistemi)
ICF	: International Classification of Functioning, Disability and Health
M.Ö.	: Milattan Önce
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development (Avrupa Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
ÖİB	: Özürlüler İdaresi Başkanlığı
SATH	: Engelliler İçin Seyahati Geliştirme Derneği'nin
TS	: Türk Standartlar
TSD	: Türkiye Sakatlar Derneği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WHO	: World Health Organization

1. GİRİŞ

Sağlıklı kentleşme sürecinin gerçekleşmemesi, dezavantajlı grupların ihtiyaçlarının karşılanamaması gibi temel bir sorunu beraberinde getirmektedir. Bu gruplar, işsizler, yoksullar, eğitimsizler, sosyal güvenceden yoksunlar, evsizler, ayrımcılığa maruz kalan sosyal gruplar, bağımlılar, engelliler, çocuklar ve yaşlılar gibi bireyleri içermektedir. Bu gruplara dahil olan bireyler, eğitim fırsatından mahrum kaldıkları için işsizlik ve sosyal güvencesizlik gibi, birden fazla dezavantajlı durumu aynı anda yaşayabilmektedirler. Bu tür karmaşık durumlar, bireyleri kentsel yaşamın çeşitli boyutlarıyla dışlama riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Dezavantajlı gruplar arasında önemli bir paya sahip olan engelliler, bu tür karmaşık sorunlarla mücadele etmek zorunda olan bir kesim olarak dikkat çekmektedir.

Engelli bireyler, sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlı durumlarının yanında kentsel mekânda da günlük hayatlarını idame ettirmekte önemli zorluklar yaşamaktadırlar. Özellikle ortopedik ve/ya görme engelli bireyler, mekânların fiziksel koşullarıyla ilgili yoğun bir etkileşim içinde olup, erişilebilirlik sorunu çekmektedirler. Mekân organizasyonu alanında mimarlık, kentsel tasarım, şehir planlama gibi disiplinler, bu fiziksel koşulların oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu nedenle, bu disiplinlerin hem teorik hem de uygulamalı alanda çalışmalarını artırmaları, engelli bireylerin karşılaştıkları engellerin azaltılması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu alanda yapılacak çalışmaların, sorun alanına ilişkin veriyi doğrudan ilgili alandan toplaması ve benzer çalışmalarla ortak bir veri tabanı oluşturmaya katkı sağlaması da çözüm sürecine ivme kazandıracak unsurlardan biri olacaktır (1, 2).

Kalıcı engellilik durumu dışında, geçici ve hafif engellilik halinde bile uygun yapısal çevre sağlanmadığında, engelli bireyler konutlarında dahi yaşam zorluğu çekebilmektedirler. Erişilebilirlik sorunu nedeniyle temel kamusal hizmetlerden olan sağlık, eğitim, rehabilitasyon hizmetlerine yeterli düzeyde ulaşamamakta, sportif ve kültürel faaliyetlere iştirak edememekte, park ve bahçelerde zaman geçiremeyerek devam eden toplum hayatından uzaklaşmakta ve izole bir şekilde yaşamlarını devam ettirmektedirler (3).

Bu sorunun çözümü için öncelikli olarak toplumsal düzeyde, engelli bireylerin toplumun “ayrık” bir bölümü değil, “bütünleşik” bir unsur olduğunun anlaşılması ve kentsel yaşama dahil olma noktasındaki ihtiyaçlarının “engelli” sıfatından ziyade, hassas “insan ihtiyaçları” şeklinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Tasarımın da insanların tamamını içeren “bütünleyici”, “ayrım yapmayan” bir işlevsellik anlayışına sahip olması, bu sürecin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (4).

Engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımı, hem kendileri hem de toplum için çok önemli yararlar sağlamaktadır. Fiziksel aktivite, engelli bireylerin yaşadıkları zorluklar ve toplumsal baskılar nedeniyle gelişebilecek olumsuz duygu durumlarını, örneğin saldırganlık, öfke ve kıskançlık gibi, yönetmelerine yardımcı olur. Bunun yanı sıra, fiziksel aktivite, engelli bireylerin fiziksel ve psikolojik sağlıklarını iyileştirmenin yanında, kaynaştırma ve rehabilitasyon süreçlerinde de etkin bir rol oynar. Grup halinde gerçekleştirilen fiziksel aktiviteler, engelli bireylerin sosyal ilişkilerini geliştirmelerine ve farklı insanlarla tanışmalarına olanak tanır (5).

Engelli bireylerin spor ve fiziksel aktiviteye katılım düzeyleri, çeşitli engeller nedeniyle oldukça düşüktür. Bu engeller, çevresel faktörler (spor tesislerine erişim imkanı) ve kişisel faktörler (sosyal demografik özellikler) olarak sınıflandırılabilir (6). Engelli bireyler, spor tesislerinin uygun olmaması, ulaşımın uyumlu olmaması veya erişimin zor

olması (örneğin rampa eğimi, kaldırımlar, engelli asansörü vb.) gibi nedenlerle fiziksel aktiviteye katılmakta zorlanmaktadır. Cottingham ve diğ. (7) da fiziksel, ekonomik ve psikolojik engellerin engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımını olumsuz etkilediğini belirtmiştir.

Yerel yönetim örgütleri olan “belediyeler”, şehirlerdeki alt ve üst yapı hizmetlerinin sağlanması, yürütülmesi ve denetlenmesinden sorumludur ve yöneticileri halkın seçimiyle belirlenir. 1982 Anayasası, idarenin görevlerinin merkezi yönetim ve yerinden yönetim ilkelerine göre yerine getirilmesini öngörmektedir (md.123). Mahalli idareler (yerel yönetimler); il, belediye veya köy halkının gereksinimlerini karşılamak amacıyla kurulan ve kuruluş esasları yasayla tespit edilen kamu tüzel kişileridir. Belediyeler, ülkemizdeki mahalli idarelerin en etkin yapılanmasını teşkil etmektedir. Türkiye’de büyükşehir belediyesi, il belediyesi, büyükşehir ilçe belediyesi, ilçe belediyesi ve belde (kasaba) belediyesi olmak üzere 1397 adet belediye bulunmaktadır. Bu durum, yerel yönetimlerin hizmet sunumunda merkezi yönetimin yanında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Belediye teşkilatının iç göçler sebebiyle nüfus ve alan bakımından hızla genişlemesi, belediyelerin hizmet vermede yetersiz kalması ve coğrafi açıdan büyük illerde ortaya çıkan problemlerin çoğalması, büyükşehir belediyelerinin oluşturulmasına neden olmuştur. 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 Sayılı Kanun ile Büyükşehir Belediyesi statüsü değiştirilmiş ve 16 Büyükşehir Belediyesi sayısı 30’a yükseltilmiştir. Yerel düzeyde önemli bir hizmet sağlayıcı konumunda olan belediyeler, engellilere yönelik hizmetleri 1990’lı yıllardan itibaren artırmış ve 2005 yılından sonra yasal düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Bu düzenlemeler çerçevesinde, engellilere yönelik hizmetlerin gerçekleştirilmesi ve engelli merkezleri kurulması, engellilere yönelik ayni ve nakdi desteklerin sağlanması mümkün kılınmıştır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Yasası, 5393 sayılı Belediye Yasası ve 2012 yılında çıkartılan 6360 sayılı yasanın, belediyelere yönelik emredici nitelikteki engellilik alanındaki hükümleri,

belediyelerin faaliyetlerini ve hizmetlerini artırmıştır. Yerel yönetimler ve belediyeler, 1980'lerden sonra yetki ve işlevlerinde önemli değişikliklere uğramıştır. Özellikle büyük şehirlerde yaşayan işsizler, engelliler, madde bağımlıları, evsizler, yaşlılar, kadınlar, çocuklar, yoksullar, kronik hastalar, göçmenler ve altyapı hizmetinden yararlanamayarak kent ve toplumla bütünleşemeyen kesimler gibi dezavantajlı grupların yerel hizmetlere erişimi, klasik belediyeçilik anlayışının yerini sosyal içerikli bir belediyeçilik anlayışına bırakmasını gerektirmiştir (5).

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Engellilik son yıllarda teknolojik gelişmelerle birlikte toplumsal farkındalık uyandıran temel konulardan biri olmuştur. Bu durum zamanla engellilerin sosyal yaşamdan soyutlanmaması için birtakım formal ve informal önlemlerin ortaya çıkmasını sağlamış ve hem toplumsal hem de kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan çalışmaların hızla artmasını sağlamıştır. Tüm bu gelişmelere rağmen engelliler sosyal yaşantılarında henüz birtakım sorunlar yaşamaya devam etmektedir. Sosyal yaşamın bir parçası olan sportif etkinliklere katılımı için engellilere yönelik birtakım yönetmelikler var olmasına rağmen, birçok kamu ve özel spor tesisleri henüz tam anlamıyla engellilerin kısıtlı olmaksızın spor faaliyetlerine katılımının sağlanmasında yeterli olamamaktadır.

Bu araştırmanın temel amacı, Doğu Anadolu Bölgesi'nde büyük şehir olarak nitelendirilen Malatya, Van ve Erzurum illerinde bulunan spor tesislerinin engelli bireylerin ihtiyaçlarına ne derece uygun olduğunu ortaya koymaktır. Bu amaçla, farklı engel türlerine sahip engelli bireylerin spor tesislerine erişim, kullanım ve memnuniyet düzeyleri araştırılmış ve bu iller arasında karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır.

Bu araştırma engellilerin sportif faaliyetlere katılımının sağlanabilmesi için kamu ve özel spor tesislerinin gerek fiziksel ortam, gerek yönlendirme ve gerekse de sosyal ilişkiler

açısından var olan sorunların belirlenmesi ve farkındalık oluşturulması açısından önemlidir.

1.2. Problem Cümlesi

Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki üç büyükşehir statüsüne sahip olan Malatya, Erzurum ve Van illerindeki kamu ve özel sektöre ait spor tesislerine yönelik engelli kullanıcıların memnuniyet durumları ne düzeydedir?

1.2.1. Alt Problemler

Araştırmada problem cümlesi, çoğunlukla araştırmanın konusunu oluşturan temel sorunu ifade edebilmek amacıyla kullanılmaktadır. Araştırmanın temel problemi çerçevesinde aynı zamanda aşağıdaki soruların yanıtları aranmıştır:

1. Engelli kullanıcıların cinsiyetlerine göre memnuniyet düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
2. Engelli kullanıcıların yaşlarına göre memnuniyet düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. Engelli kullanıcıların yaşadıkları şehirlere göre memnuniyet düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
4. Engelli kullanıcıların eğitim durumlarına göre memnuniyet düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
5. Engelli kullanıcıların kurum türüne göre memnuniyet düzeyleri istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

1.3. Sayıtlar

Araştırmanın temel sayıtları şunlardır:

1. Araştırma kapsamında ulaşılan örneklemin büyüklüğü, evreni temsil edecek niteliktedir.
2. Anket formunda yer alan sorular engelli bireylerin sportif faaliyetlere ilişkin karşılaştıkları sorunları tespit

edebilmeye yönelik yeterli geçerlilik ve güvenirlik düzeyine sahiptir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın temel sınırlılıkları şunlardır:

1. Araştırma Van, Erzurum ve Malatya illerinde yaşayan ve araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlayan 300 engelli bireyin görüşleri ile sınırlıdır.
2. Veriler tanımlayıcı istatistikler ve parametrik test sonuçları (t test, ANOVA) ile sınırlıdır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Spor Kavramı

Spor, uygarlık tarihi boyunca gelişim gösteren, bireyin bedensel, zihinsel ve sosyal açıdan gelişmesine katkı sağlayan kurallı ve disiplinli evrensel bir faaliyet olarak tanımlanabilir (8). Spor, dil, din ve ırk ayrımı yapmadan insanları bir araya getiren bir araç olmasının yanında, sanayi, endüstri ve teknolojiadaki ilerlemelerle birlikte toplumun hem sosyal hem de kültürel yaşam tarzındaki değişimlere uyum sağlamış, bireysel ve kolektif anlamda farklılaşmış, kurumsal bir kimlik kazanmıştır (9). Kavramsal olarak spor; bireyin beden ve ruh sağlığını koruyan ve geliştiren, aynı zamanda da sosyal ilişkilerini düzenleyen çok geniş bir kavramdır (10). Bu sebeple spor, sosyal uyum ve bireyler arası iletişimi artırırken, aynı zamanda “sağlık, estetik, oyun, eğlence, zevk, meslek, bilim ve hatta politika aracı” olarak da kullanılabilir (11). Sporun bu çok yönlülüğü nedeniyle, sporun belli sözcüklerle sınırlandırılmış ve kalıplaştırılmış tek bir tanımı yapmak mümkün değildir. Zorba (12) sporu; bireye mutluluk, eğlence ve haz veren, belirli kuralları olan rekabet içeren aktiviteler olarak tanımlarken, Heper (13) sporu yarışmayı odak alan, kazanma, rekor kırma ve şampiyon olma hedefiyle yapılan etkinlikler bütünü olarak tanımlamaktadır. Güven (14) sporu; sosyal ve psikolojik işlevleri olan kültürel ve ahlaki bir olgu olarak, bireyin zihin ve bedenini kullanarak rakibine, kendine, zaman ve mesafeye karşı önceden belirlenmiş kurallar içinde yaptığı bir mücadele türü olarak değerlendirirken, Erten (15) göre spor, önceden belirlenen kurallar içinde, maddi bir karşılık ya da yalnızca zevk almak amacı ile araçlı, araçsız, bireysel veya takım olarak kendisi, doğa ya da başkalarına karşı rekabet ettiği temelinde mücadele içeren bedensel ve zihinsel yetilerini kullandığı ve geliştirdiği etkinlikler bütünüdür. Spor,

bireyin bedensel, zihinsel ve psikolojik bütünlüğünü koruma ve sağlıklı olma hedefi (16) ile belli kurallar çerçevesinde yaptığı aktivitelerin tümü olarak tanımlanabilir. Spor, aynı zamanda rekabet ve eğlence unsurlarını da içermektedir. Bu sebeple bireyin kendini geliştirmesi hakkı kapsamında en temel haklardan biri olarak görülmektedir ve bireyin bedensel ve zihinsel gelişimini desteklemesi açısından, sağlık hakkının da önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir (8). Spor bireye katkıları bakımından değerlendirildiğinde ise spor üç boyutta ele alınabilir. Bu yönü ile spor “fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik” açıdan incelenmektedir. Spor fizyolojik açıdan bireye; kardiyolojik problemleri ve kronik solunum yolu hastalıklarını azaltma, obezite ve diyabet gibi hastalıkları önleme ve bunun yanında kas ve iskelet sistemi sağlığı (17), psikolojik açıdan; saldırganlık dürtüsünü kontrol etme, öfke yönetimi, utangaçlığı aşma, özgüven geliştirme, sosyolojik açıdan ise yardımlaşma, dayanışma, işbirliği yapma, kaynaşma ve kurallara uyma (18) noktasında pek çok fayda sağlamaktadır. Bunların yanı sıra birey toplumsal yaşamda spor sayesinde stresten arınabilmekte, rahatlayabilmekte ve kendini mutlu hissedebilmektedir. Sporun tüm bu olumlu etkileri normal gelişim gösteren bireylerin yanı sıra engelli bireyler için de önemli bir mekanizma oluşturmaktadır. Engelli bireylerin oldukça kısıtlı olan günlük yaşantılarında spor, onların sosyal bir birey olabilmelerine imkan vermektedir (19). Zira engelli bireyler toplumsal yaşama uyum sağlama noktasında fiziksel ve ruhsal sorunların yanında çevresel pek çok sorun ile de mücadele etmektedir ve bireyin bu sorunlara karşı gösterdiği çaba yaşam kalitesinin normal gelişim gösteren bireylere kıyasla daha düşük olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle engelli bireylerde sporun en temel amacı yaşam kalitesinin en yüksek seviyeye getirilmesidir. Spor engelli bireylerin, pasif bir yaşam tarzının yol açtığı obezite, şeker, tansiyon, kalpte ritim bozuklukları, depresyon, mutsuzluk gibi sorunlardan etkilenmemeleri noktasında önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle spor engelli bireyler için sadece bir eğlence aracı

değil aynı zamanda fiziksel zararların en aza indirilmesi ve bireyin her açıdan gelişebilmesi için önemli bir faktördür (20) ve bireyin engeli ile başa çıkabilmesi, hayata motive olması, işbirliği, paylaşma ve özgüven duygularının da güçlenmesi ve bu sayede topluma uyum sağlayabilmesi toplumsal kabulünün de kolaylaşması açısından sosyal bir tedavi unsuru olarak kabul edilmektedir (21).

2.2. Engellilik Kavramı

Engellilik, bireyin fiziksel, zihinsel, duygusal veya sosyal yetilerini kısıtlayan veya kaybettiren bir durumdur. Engellilik kavramı, farklı disiplinlerde ve farklı bağlamlarda farklı anlamlar taşıyabilir. Bu nedenle, engelliliğin evrensel bir tanımını yapmak zordur (22). Engelliliğin net bir şekilde tanımlanamaması, engelli bireylerin haklarını, politikalarını ve hizmetlerini de belirsiz kılabılır (23). Engellilik, ülkemizde yetersizlik yaşayan bireyleri tanımlamak için en yaygın kullanılan terimdir (22). Engellilik, sadece bireysel bir sorun olmayıp, toplumsal bir olgu olarak da ele alınmalıdır. Çünkü engellilik, bireyin yaşam kalitesini ve toplumsal uyumunu etkileyen çeşitli faktörlerle ilişkilidir (24). Engellilik, bireyin davranışlarını ve kişiliğini de etkileyebilir (25). Dünya nüfusunda engelli bireylerin oranı, yaşlılık, kronik ve bulaşıcı hastalıklar, savaş ve şiddet gibi nedenlerle artmaktadır (26). Engellilik, bireyin doğuştan veya sonradan maruz kaldığı herhangi bir sebeple, günlük yaşamını sürdürmede ve toplumsal rollerini yerine getirmede zorluk çekmesi ve korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerine ihtiyaç duyması olarak tanımlanabilir (27). Engellilik, bireyin fiziksel veya zihinsel işlevlerini kısmen veya tamamen kaybetmesi durumu olarak da ifade edilebilir (28). Engellilik, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından üç aşamalı bir modelle tanımlanmıştır. Bu modele göre, engellilik, yetersizliğin en ileri düzeyi olup, bireyin izole ve bağımlı bir yaşam sürmesi ve sosyal rollerini gerçekleştirememesi anlamına gelmektedir (26).

- *Yetersizlik / Form Bozukluğu / (Impairment)*: Bireyin sağlık durumu ile ilgili olarak, anatomik, fizyolojik ve psikolojik yapısında ve işlevlerinde ortaya çıkan kısıtlama veya kayıp durumudur.
- *Özürlülük / Sakatlık (Disability)*: Bireyin form bozukluğu veya kaybı nedeniyle, bir aktiviteyi veya davranışı normal sınırlar içinde yapabilmesini engelleyen yetersizlik durumudur.
- *Engellilik (Handicap)*: Bireyin yaş, cinsiyet veya sosyokültürel faktörler göz önünde bulundurularak, kendisinden beklenen sosyal rolleri yetersizlik veya özürlülük nedeniyle yerine getirememesi durumudur.

Bu tanımlara göre, DSÖ, bireyin yetersizliği ve özürlülüğüne rağmen, çevresel, ekonomik ve sosyal açılardan topluma uyum sağlayabildiği ve sosyal rollerini yerine getirebildiği sürece, bireyi engelli olarak kabul etmemektedir. Ayrıca, bireyin engelli sayılabilmesi için, sosyal rollerini ne ölçüde gerçekleştirebildiği ve hangi aktiviteleri yapamadığı bilgisinin de mutlaka elde edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, birey, yetersizliği, form bozukluğu, eksikliği veya özürlülüğüne karşın, sosyal, ekonomik ve çevresel anlamda toplumsal yaşama entegre olabiliyor ve sorumluluklarını yerine getirebiliyor ise, engelli sayılmamaktadır. Buna karşılık, ülkemizde engellilik terimi, diğer kategorilere göre en olumsuz durumu ifade etmesine rağmen, sıkça kullanılmaktadır. Bunun nedeni, diğerlerine kıyasla daha kibar bir ifade olarak algılanmasıdır. Bu sebeple, toplumumuzda geniş bir kabul görmüş, konuşma dilinde yaygınlaşmış, yasalarda, sivil toplum kuruluşlarında ve federasyonlarda da adlandırmada kullanılmıştır. Engellilik terimine alternatif olarak, özel gereksinimli birey veya yetersizlikten etkilenen birey gibi ifadelerin de ara sıra kullanıldığı görülmektedir (22). Engelli bireyler, normal gelişim gösteren bireylere nazaran, zihinsel, sosyal, fiziksel, duygusal ve fizyolojik gelişim alanlarında çeşitli sorunlarla karşılaşmakta ve bu sebeple, birçok alanda ek hizmetlere gereksinim duymaktadır (29). Engelli bireylerin

karşılaştıkları sorunlar ve duydukları gereksinimler, engel türlerine göre farklılık göstermektedir. Engellilik, doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası dönemlerde ortaya çıkabilmekte ve içsel veya dışsal birçok faktörden kaynaklanabilmektedir (30).

2.3. Engelliliğin Tarihçesi

Engellilik tarihinin araştırılması sonucunda elde edilen veriler, ilk engelli insanın günümüzden 45 bin yıl önce Kuzey Doğu Irak coğrafyasında var olduğunu göstermektedir. Verilere göre, bu insanın sol gözünün işlevini yitirdiği düşünülmektedir. Dünya tarihinin irdelenmesi ise, M.Ö. yaklaşık 3 bin yıllarında Eski Mezopotamya’da sağrıların ve körlerin istihdam edildiğini ve böylelikle sosyal yaşama katılımlarının ilkel bir şekilde sağlandığını ortaya koymaktadır (11). Dünyada engellilere ilişkin ilk yasal düzenlemelerin ise Hammurabi Kanunları’nda yer aldığı belirlenmiştir (8).

Engellilik tarihiyle ilgili genel kabul gören bilgi, engelli bireylerin toplumsal ve kültürel olarak tanınması ve kabul edilmesinin Birinci ve İkinci Dünya Savaşları’nın ortaya çıkardığı durumlar üzerinden şekillendiğidir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın ardından savaşta yaralananların mevcut koşullarını iyileştirme, rehabilite etme ve onlara borçlu olunan saygıyı gösterme amacıyla çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Engellilerin ilk olarak tıbbi bir bakış açısıyla ele alındığı toplumda, normal insanlar gibi engelli bireylerin de ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri ve katkı sağlayabilecekleri düşünülmüştür. Savaşta ülkesi için bir uzuv veya organ kaybeden insanların yaşadıkları sorunlara çözüm bulma çabası, engellilik çalışmalarının hızlanmasına neden olmuştur (4). Engellilik çalışmaları 1980’li yıllarda Kuzey Amerika ve İngiltere’de ortaya çıkmış ve zaman içinde dünya çapında engelli hakları adı altında engellilik çalışmalarının yapılmasına öncü olmuştur. Bu çalışmalar 2000’li yıllara geldiğinde tarihsel bir boyut kazanmış ve artmıştır. Engellilik üzerine yapılan çalışmaların bilimsel, coğrafi ve kapsamlı olarak genişlemesiyle,

engelliliğin her toplumda ve kültürde var olan bir olgu olduğu verilerle gösterilmeye başlanmış ve engelliliğin toplumsal çeşitlilik gösterdiği açıkça görülmeye başlanmıştır. Engellilik konusunun akademik bir konu olarak ilk kez ele alınması, 1960'lı yıllarda yeni başlayan Engellilik Hareketi'ne zemin hazırlamıştır (2). Bu engellilik hareketiyle birlikte, engellilerin haklarının daha fazla duyurulması ve çözüme kavuşturulması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda çalışmaya başlayan engellilik sosyolojisi araştırmacıları, engellilik konusunu sadece kavramsal düzeyde değil, toplumsal, sosyal, kültürel ve birçok açıdan inceleyerek ayrıntılı bir sonuç sunmayı amaçlamışlardır (10).

Engellilik, başlangıçta sadece tıbbi bir perspektifle değerlendirilmiştir ve var olan sorunları en aza indirmek veya gidermek amaçlanmıştır. Patolojik bir problem olarak görülen engellilik, bireyin kendi özelliği olarak kabul edilmiş ve nesnel fonksiyonlara bağlı olduğu düşünülmüştür. Engelliliğe tıbbi bir yaklaşım benimsenmesi, iyileştirme ve tedavi etme gibi arzu edilen sonuçlara odaklanırken, aynı zamanda hekimlerin aldığı kararlarla bireyin engelli olarak sınıflandırılmasına ve damgalanmasına da yol açmıştır (6). Ayrıca, engellilik konusunun uzun süre sadece tıbbi bir modelle incelenmesi, engelliliğin sosyal bir model olarak anlaşılmasını ve çalışma alanının genişlemesini engellemiştir. Ancak 1980'lerden sonra ortaya çıkan engelli hareketleri, engelliliğin sadece tıbbi ve fiziksel rahatsızlıkların bir sonucu olmadığını, aynı zamanda sosyal yapının bir ürünü olduğunu ortaya koymuştur (4). Engelliliğin biyolojik bir yapıdan ibaret olmayıp, kültürel, sosyal ve toplumsal ayrıntıları da içerdiği anlaşıldıkça, engellilik çalışmalarının kapsamı ve detayı artmış ve daha işlevsel çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

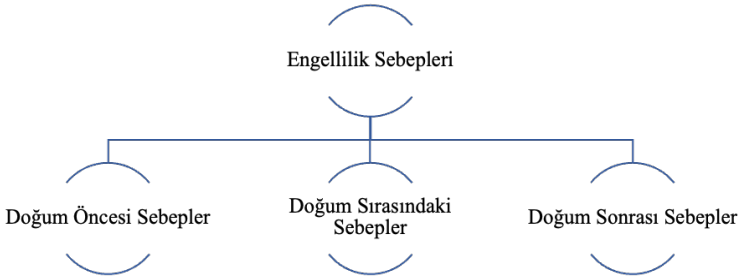
Engellilik, insanlık tarihi boyunca farklı şekillerde ele alınmış, bazen kutsal bazen de kötü olarak nitelendirilmiş bir fenomen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, engellilik fenomeninin toplum içinde nasıl algılandığını ve kültürel

kodlara hangi anlamlarla yerleştiğini araştırmak önemlidir. Engellilik, sadece engelli olan bireyin kendi sorunu olmayıp, ailesi başta olmak üzere toplumun tamamını ilgilendiren bir durumdur. Bu sebeple, tarih sürecinde her kültürde engellilik durumuna sıklıkla atıf yapılmıştır. Engellilik, kültürel ve sosyal alanların yanı sıra birçok alanda kendine yer bulmuş ve engelli birey öne çıkmıştır. Engelli bireye yönelik tutumlar farklılık gösterse de, hepsinin altında ötekileştirme ve damgalama unsurları bulunmaktadır (13). Örneğin, genelde hakaret olarak (geri zekalı, kör, sağır, ahraz, topal, otistik, spastik vb.) toplumda engelli bireyleri hedefleyen olumsuz ifadeler yaygın olarak kullanılmaktadır. Buna ek olarak, Anadolu'nun geleneksel ve vazgeçilmez oyunu olan "topal" oyunu, aslında engellilerin durumlarının kabullenilip benimsendiğinin bir göstergesi iken, dilden dile dolaşan hakaretler ise, aslında engelli bireylerin dışlandığının bir yansımasıdır.

2.4. Engellilik Sebepleri

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (31) tarafından 2022 yılı Ocak ayında yayınlanan engelli ve yaşlı istatistik bültenine göre Türkiye’de 2011 yılı itibariyle yaklaşık 1.039.000 görme engelli, 836.000 İşitme engelli, 507.000 konuşma zorluğu, 2.313.000 yürümede, merdiven çıkmada-inmede zorluk, 2.923.000 bir şeyler taşımada-tutmada zorluk ve 1.412.000 Yaşlılarına göre öğrenmede/ basit dört işlem yapmada/hatırlamada dikkatini toplamada zorluk yaşayanlar gibi engel gruplarında olmak üzere toplam 9.030.000 engelli vatandaşın olduğu belirlenmiştir. Teknolojinin dünya çapında ilerlemesi sağlık sektöründe de birçok fayda sağlamaktadır. Bu sayede planlı bir şekilde rehabilitasyon ve tedavi uygulanan hastalıklar engel oluşturmada iyileştirilebilmektedir (31). Engellilik riskini artıran faktörlerin giderilmesi halinde engelliliğin büyük ölçüde önlenilebileceği ifade edilmektedir. Bu nedenle engelliliğe yol açan faktörlerin tespit edilmesi ve bu konuda uygun çalışmaların yapılması engelli nüfusun azalmasına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda engelliliğin önlenmesinde

ilk amaç bu faktörlerin elimine edilmesi olmalıdır. Zira bireyin yaşam kalitesini düşüren ve farklı alanlarda sorunlara neden olan engellilik çeşitli sebeplerle meydana gelebilmektedir (32). Engelli durumu doğumdan önce, doğum esnasında veya doğumdan sonra bir kaza veya hastalık sonucu ortaya çıkabilmekte ve bireyin fiziksel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal becerilerini etkileyebilmektedir (22). Engelliliğin oluşumunun yaşamın üç aşamasında farklı faktörlere bağlı olarak gerçekleşebildiği görülmekte ve bu kapsamda doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası nedenler şeklinde üç kategoriye ayrılmaktadır (32).

Şekil 1. Engelli olma nedenleri (32)

2.4.1. Doğum Öncesi Sebepler

Engelliliğin oluşumunda rol oynayan pek çok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası olmak üzere üç ayrı dönemde ortaya çıkabilmektedir. Doğum öncesi dönemde engelliliğe neden olan faktörler şunlardır (22, 31):

- Vücuttaki metabolizma işlevlerinin bozulması
- Ailede engellilik taşıyan genlerin varlığı
- Yakın akraba arasında evlilik yapılması
- Genetik yapıda meydana gelen anormallikler ve bozukluklar
- Anne adayının hamilelik süresince yeterli ve dengeli beslenememesi

- Anne adayının hamilelik süresince doktor kontrolünde olmayan ilaçları kullanması
- Anne adayının hamilelik süresince bulaşıcı hastalıklara yakalanması
- Anne adayının hamilelik süresince gebelik zehirlenmesi yaşaması
- Anne ve baba adayının kan gruplarının uyumsuz olması
- Anne adayının hamilelik süresince yaşadığı stres, kaygı, depresyon gibi duygusal sorunlar
- Anne adayının hamilelik süresince radyasyon kaynaklı zararlı ışınlara maruz kalması
- Anne adayının hamilelik süresince yüksek ateşli hastalıklar geçirmesi
- Anne adayının hamilelik süresince rahimde kanama olması
- Anne adayının hamilelik süresince anemi (kansızlık) olması
- Anne adayının hamilelik süresince herpes simpleks virüsüne yakalanması
- Anne adayının hamilelik süresince vitamin eksikliği çekmesi
- Anne adayının hamilelik süresince tansiyonunun yükselmesi
- Anne adayının hamilelik süresince alkol, sigara ve uyuşturucu madde kullanması
- Anne adayının hamilelik süresinin normalden kısa veya uzun sürmesi
- Anne adayının hamilelik süresince düşme, trafik kazası gibi travmatik olaylar yaşaması
- Anne adayının doğum yapma yaşının 17'nin altında veya 36'nın üstünde olması
- Anne adayının hamilelik süresince gerekli sağlık kontrollerini yaptırmaması

- Anne adayının çok sayıda ve sık aralıklarla hamile kalması
- Anne adayının diyabet, kalp hastalığı gibi kronik rahatsızlıklarının olması.

2.4.2. Doğum Sırasındaki Sebepler

Doğum, hem bebeğin hem de annenin hayatında önemli bir olaydır. Ancak doğum sırasında çeşitli komplikasyonlar ortaya çıkabilir. Bu komplikasyonlar, bebeğin ve annenin fiziksel ve zihinsel sağlığını olumsuz yönde etkileyebilir. Doğum sırasında karşılaşılabilecek bazı risk faktörleri şunlardır (31, 33, 34):

- Bebeğin doğum kanalından geçerken travmatik bir yaralanma alması
- Bebeğin yeterli oksijen alamaması
- Bebeğin kafasına anormal bir basınç uygulanması
- Annenin aşırı miktarda kan kaybetmesi
- Göbek kordonunun sıkışması veya düğümlenmesi
- Bebeğin doğum yardımcıları tarafından çok hızlı veya sert bir şekilde çıkarılması
- Bebeğin doğum esnasında yere düşmesi
- Sağlık çalışanlarının ihmalkarlık veya hata yapması
- Doğumun hijyenik olmayan bir ortamda gerçekleşmesi
- Doğum sırasında anne veya bebeğe bulaşabilecek enfeksiyonlar
- Doğumun normalden daha uzun veya zorlu olması
- Doğum sancılarının düzensiz veya şiddetli olması
- Annenin doğum sırasında çok fazla kanaması olması
- Annenin pelvis kemiğinin dar olması
- Plasentanın erken ayrılması veya yerleşmesi
- Doğumun beklenenden erken veya geç olması
- Kordonun bebeğin boynuna veya vücuduna dolanması
- Bebeğin başının doğum pozisyonuna uygun olmaması

- Doğumun eğitimli olmayan kişiler tarafından yapılması
- Bebeğin kilosunun normal aralığın altında olması
- Serviksin doğum için yeterince açılmaması
- Plasenta ve kordonun doğum sırasında işlevlerini yeterince yerine getirememesi
- Kan akışının yavaşlaması
- Doğumun aletli veya cerrahi müdahale ile yapılması
- Birden fazla bebeğin aynı anda doğması

2.4.3. Doğum Sonrası Sebepler

İnsan sağlığı, birçok etkene bağlı olarak değişebilir. Bazı etkenler, insan sağlığını ciddi şekilde bozabilir ve kalıcı hasarlara neden olabilir. İnsan sağlığını tehdit eden bazı etkenler şunlardır (31, 33, 34):

- Besin alımının yetersiz veya dengesiz olması
- Kazalara veya travmalara maruz kalma
- Savaş veya doğal afet gibi olağanüstü durumlar
- Mikroorganizmaların neden olduğu hastalıklar
- Tedavi edilmesi zor veya mümkün olmayan hastalıklar
- Alkol, sigara veya uyuşturucu gibi zararlı maddelerin kullanımı
- Yaşlanmaya bağlı olarak ortaya çıkan fiziksel veya zihinsel kısıtlılıklar
- Bebeğin yüksek ateşli hastalıklara yakalanması
- Bebeğin sağlık durumunun düzenli olarak kontrol edilmemesi
- Bebeğin koruyucu aşılarının zamanında yapılmaması
- Toksik maddelerin vücuda girmesi
- Bebeğin doğumdan sonra sarılık hastalığına yakalanması
- Bebeğin gelişimi için gerekli olan uyarıların eksikliği
- Aile ve çevrenin sağlık konusunda yeterli bilgiye sahip olmaması

- Bebeğin fiziksel veya duygusal olarak ihmal veya istismar edilmesi
- Şeker hastalığı, katarakt gibi göz hastalıkları
- Merkezi sinir sisteminin enfeksiyon kapması
- Radyoaktif ışınlarla maruz kalma
- Sinir sisteminin hasar görmesi
- Beyinde iltihaplanma oluşması
- Kafaya darbe alınması
- Vücudun yaralanması
- Suda boğulma tehlikesi
- Kalp ve dolaşım sisteminin işlev bozukluğu
- Sağlığa uygun olmayan ev koşulları
- Çocuk felci hastalığı
- Ağır grip enfeksiyonları
- Akciğer iltihabı
- Protein metabolizmasının bozulması
- Psikolojik rahatsızlıklar

2.5. Engellilik Türleri

Engellilik, bireyin doğum öncesinde, sırasında veya sonrasında yaşadığı çeşitli sebeplerden dolayı bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal, sosyal alanlarda yetkinliklerini kaybetmesi veya azalması durumudur. Engellilik, bireyin yaşam kalitesini ve deneyimlerini etkileyen bir durumdur (27). Engellilik türlerinin belirlenmesi, engelli bireylerin ihtiyaçlarının ve özelliklerinin tanımlanması ve bu doğrultuda eğitim, sağlık gibi hizmetlerden yararlanmaları için gereklidir (35). Engellilik türleri, bireylerin “zihinsel, ruhsal, fiziksel ve sosyal” yönlerine göre farklı kategorilere ayrılmaktadır (36). Ancak engellilik türlerinin sınıflandırılması konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bu konuda ülkeler, kurumlar, sivil toplum örgütleri arasında çeşitli fikir ayrılıkları olabilmektedir. Bu bağlamda engellilik türlerinin sınıflandırılmasında farklı

yaklaşımlar olsa da literatürde en yaygın olarak kabul edilen sınıflama işitme, görme, bedensel, zihinsel engelliler (37) ve yaygın gelişimsel bozukluklar şeklindedir. Bu araştırmada da bu sınıflama esas alınmıştır.

2.5.1. Bedensel Engelliler

Bedensel engellilik, bireyin vücudunun bir kısmının işlevselliğini uzun süreli veya kalıcı olarak kaybetmesi veya azalması durumudur. Bu durum, doğum öncesi, doğum sırası veya doğum sonrası dönemde iskelet, kas ve sinir sistemini etkileyen hastalık, kaza veya genetik sorunlardan kaynaklanabilir. Bedensel engellilik, bireyin fiziksel yapısında veya şeklinde herhangi bir eksiklik veya bozukluk olması nedeniyle bireyin bedensel becerilerinin kısıtlanması veya tamamen yitilmesi olarak da tanımlanabilir (38). Başka bir deyişle, kas ve iskelet sistemindeki işlev bozukluğu olarak da ifade edilebilir (27). Bu durum, doğumsal nedenlerin yanı sıra, enfeksiyon veya ateşli hastalıklar, metabolizma hastalıkları veya doğum sonrası yaşanan kazalar gibi faktörlerden de kaynaklanabilir (39). Bedensel engelli bireyler, fiziksel veya fizyolojik olarak yaşadıkları sorun veya eksiklik nedeniyle fiziksel becerilerini tam olarak kullanamazlar (40). Bedensel engellilik, en yaygın görülen engel türüdür ve bazen ortopedik engellilik olarak da adlandırılmaktadır (41).

Bedensel yetersizlik, bireyin kas ve iskelet sisteminde veya sinir sisteminde doğuştan veya sonradan ortaya çıkan hastalık veya yaralanmalar sonucunda vücut işlevlerinin bir kısmını veya tamamını kaybetmesi durumudur. Bu durum, bireyin günlük yaşam aktivitelerini gerçekleştirmesini zorlaştırır ve bireyin öze bakım ve rehabilitasyon ihtiyacını artırır (42). Bedensel yetersizlik, kas ve iskelet sistemi ile sinir sistemi hastalıklarını ve bunlara bağlı olarak hareket bozukluklarını içerir (43). Bedensel engellilik ise, bedensel yetersizliği olan bireylerin eğitim ve öğretim faaliyetlerinden yararlanamayacak derecede fiziksel, anatomik veya fizyolojik kayıplar yaşaması durumudur (44). Bedensel engellilik, bireyin fiziksel bedenini

etkileyen doğuştan veya sonradan gelişen bir engelin neden olduğu durumdan psikolojik etkiler hariç doğrudan etkilenen kişi olarak da tanımlanabilir (45). Bedensel engelli bireyler, engelinin türüne ve derecesine göre yürüme, hareket etme, oturma, ayakta durma, el ve kollarını kullanma, kas kontrolü sağlama gibi işlevleri yapamazlar. Genellikle bu bireyler, doğuştan gelen uzuv eksiklikleri nedeniyle baston veya tekerlekli sandalye gibi araçlarla yaşamlarını sürdürürler. Bedensel engelli bireyler, bedensel yeteneklerini farklı seviyelerde kaybettikleri için toplumsal yaşama uyum sağlamak ve günlük ihtiyaçlarını karşılamak konusunda çeşitli zorluklar yaşarlar ve bu nedenle özel bakım, koruma, rehabilitasyon ve danışmanlık hizmetlerine ihtiyaç duyarlar (46). Bedensel engelli bireylerin genel özellikleri şöyledir: hareket koordinasyonu ve hareket etme becerileri kısıtlıdır, çoğunlukla hareketsiz bir yaşam sürerler, kendilerine özgü bir yürüyüş şekli geliştirirler, denge problemleri yaşarlar, sık sık yorgunluk ve ağrı duyarlar (47). Ayrıca gelişimleri normal gelişen akranlarına göre daha yavaştır, uyku sorunları ve kaygı düzeyleri yüksektir (48). Akademik başarı, sosyal uyum ve davranış, içe kapanma, hassasiyet gibi alanlarda da sorunlar yaşarlar (49). Tüm bu nedenlerle ve farklı insanların kendilerine acıma, aşırı ilgi veya ilgisizlik ve dışlama gibi tutumları nedeniyle bedensel engelli bireyler kendilerini toplumdan soyutlanmış hissederler (41).

Bedensel engelli bireyler, istihdam, sağlık, erişim, spor, ekonomi gibi alanlarda kendilerine ait olan haklara erişmekte pek çok güçlük çekmektedirler. Ancak bedensel engelli bireyler, yaşamları boyunca uygun desteği aldıklarında topluma uyum sağlayabilir ve yaşamlarını sürdürebilirler. Bu nedenle bedensel engelli bireylere karşı daha özenli ve dikkatli olunması, onların toplumdan dışlanmış hissetmelerini engelleyebilir (50). Bedensel engellilik, yetersizliğin şiddetine göre hafif, orta ve ağır, engelin kaynağına göre merkezi sinir sistemi hasarı, kas ve iskelet sistemi hasarı ve sağlık-sürengen hastalıklar şeklinde sınıflandırılmaktadır.

2.5.1.1. Yetersizlik Düzeylerine Göre Gruplandırma

Yetersizlik durumunu belirlemek için üç kademeli bir sınıflama yöntemi uygulanmaktadır: hafif, orta ve ağır. Hafif düzeyde yetersiz olan bireyler, yaşamlarını sürdürebilmek ve ihtiyaçlarını gidermek için başkalarına veya destek sağlayan araçlara gereksinim duymazlar. Orta düzeyde yetersiz olan bireyler, ihtiyaçlarını gidermek için yardımcı araçlardan yararlanırlar ve destek verebilecek araçlara gereksinim duyarlar. Ağır düzeyde yetersiz olan bireyler, ihtiyaçlarını gidermede tamamen bağımlıdırlar. Bu bireylerin baş hareketlerinde kısıtlılık vardır ve genellikle tekerlekli sandalye kullanırlar (51-52).

2.5.1.2. Yetersizliğin Ortaya Çıkma Alanına Göre Gruplandırma

Fiziksel yetersizliklerin oluşum nedenine göre üç temel gruba ayrılmaktadır: merkezi sinir sistemi hasarı, kas-iskelet sistemi hasarı ve sağlık sorunları. Merkezi sinir sistemi hasarı sonucu gelişen fiziksel yetersizlikler; merkezi sinir sistemindeki hasarın bireyin fiziksel işlevlerini önemli ölçüde etkilemesidir. Bu yetersizlikler genel olarak “serebral palsy, spina bifida, çocuk felci, çoklu skleroz, omurilik hasarı ve travmatik beyin hasarı” gibi alt kategorilerde incelenmektedir (53).

Fiziksel yetersizliklerin kaynağına göre kas-iskelet sistemi hasarı, merkezi sinir sistemi hasarı ve sağlık problemleri olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır. Kas-iskelet sistemindeki hasar nedeniyle bireylerde kas hastalığı, amputasyon, kalça çıkıklığı ve eklem iltihabı gibi fiziksel sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Sağlık problemleri nedeniyle bireylerin çeşitli aktivitelere katılma yetisi kısıtlanmakta ve sürekli bakım ve tedavi gerektirmektedir (54). Kanseri, hemofili, epilepsi, diyabet, astım, böbrek yetmezliği, aids, akdeniz anemisi, doğumsal kalp ve damar hastalığı, romatizmal hastalıklar (47), kan, sindirim sistemi, üreme organı, idrar yolu, deri, endokrin sistem ve metabolik bozukluklar, ruhsal bozukluk, sinir sistemi ve kas erimesi süregelen hastalık örneklerindendir (55).

2.5.2. Görme Engelliler

Görme yetersizliği, bireyin görme yetisinin kısmen veya tamamen kaybolması veya azalması durumudur. Bu durum, bireyin toplumsal uyumunu ve eğitim performansını olumsuz yönde etkileyebilir. Görme yetersizliğinin oluşmasında genetik faktörler, annenin hamilelik döneminde yaşadığı ateşli hastalıklar, doğumun erken veya zor gerçekleşmesi, kazalar, zehirlenmeler ve yaşlanma gibi çeşitli nedenler rol oynayabilir (45). İlhan (22) ise görme yetersizliğini, bireyin sosyal ve eğitsel açıdan zorluklar yaşamasına sebep olan görme yetisinin tam veya kısmi kaybı olarak ifade etmektedir. Bunların yanı sıra, kan uyuşmazlıkları, akraba evlilikleri, annenin gebelikte maruz kaldığı hastalıklar, beslenme bozuklukları, kızamıkçık, alkol, sigara ve uyuşturucu kullanımı, B vitamini eksikliği, göz sinirlerinin hasar görmesi, sivri cisimlerin göze batması gibi faktörler de görme yetersizliğine yol açabilir (56). DSÖ, görme engelinin %80 oranında önlenabilir veya tedavi edilebilir olduğunu belirtmektedir. DSÖ'ye göre, görme bozukluklarının en yaygın sebepleri arasında “katarakt, glokom, düzeltilmemiş kırma kusurları, yaşa bağlı makula dejenerasyonu, diyabetik retinopati, trahom ve kornea opaklığı” bulunmaktadır (57). Görme bozuklukları, gelişmekte olan ülkelerde halk sağlığı ve sosyo ekonomik sorunlara neden olabilmektedir (58). Görme engelli bireyler, iş, eğitim, kültür gibi alanlarda kültür öğelerini algılama, dış mekanlarda özerklik, sosyal uyum, kişiler arası iletişim gibi konularda çeşitli problemlerle karşılaşabilmektedir (59). Görme engelli bireylerin fiziksel ihtiyaçlarının çoğunu kendileri karşılayamamaları, onların toplumsal yaşamda diğer bireylerden farklılaşmalarına sebep olabilmektedir (60). Bu durum, görme engelli bireylerin yaşam kalitesini doğrudan ve olumsuz yönde etkilemektedir (58). Araştırmalar, normal gelişim gösteren bireylere kıyasla, görme engeli olan bireylerin temel motor hareket becerisi, benlik saygısı ve kontrol odağı düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermektedir (61, 62). Görme engeli olan bireyler, engelleri nedeniyle, ileri geri sallanma, parmak ve ellerini sallama, gözlerini ovuşturma, yavaş

yürüme gibi özgül davranışlar sergileyebilirler. Ayrıca, motor ve bilişsel becerilerde gerilik, soyut düşünmede yetersizlik gibi özelliklere sahip olabilirler. Fakat diğer duyu organları, görme duyusundaki eksikliği telafi etmek için görme yetersizliği olmayan bireylere göre daha fazla gelişir, ince detayları daha iyi algılar, dikkatli olurlar, sosyal aktivitelere katılırlar (63). Günümüzde, görme engelli bireyler, diğer engel grupları gibi, yatılı engelliler okulları, özel eğitim okulları, kaynaştırma sınıfları, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ve destek eğitim odalarında farklı alanlarda eğitim imkanına sahiptirler (64, 65). Görme yetersizliği, farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Ancak literatürde en çok kullanılan sınıflandırma türleri şunlardır: yetersizliğin oluşma zamanına göre, yetersizliğin oluşma nedenine göre, yasal ve eğitsel açıdan, görme atığı açısından ve sportif açıdan (66).

Yetersizliğin Ortaya Çıkma Dönemine Göre Gruplandırma

Bu sınıflandırmada, görme yetersizliğinin oluştuğu zaman dilimine göre doğum öncesi, doğum anı veya doğum sonrası olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır (67). Doğum öncesi; bu yetersizlik, genellikle kalıtsal veya annenin gebelikte yaşadığı hastalık ve kazalar sonucu meydana gelmektedir (10). Albinizm, retinoblastom, prematüre retinopati, retinitis pigmentosa bu gruba giren örneklerdir (68, 69, 70, 71). Doğum anı; doğum esnasında beklenmedik komplikasyonlar ortaya çıkabilir ve bu da farklı yetersizliklere neden olabilir. Örneğin, kordonun dolanması sonucu beyne oksijen gitmemesi ve bunun sonucunda görme yetersizliğinin oluşması bu gruba giren bir durumdur. Doğum sonrası; vitamin eksikliği, yetersiz beslenme, çeşitli hastalıklar doğum sonrasında görme yetersizliklerine sebep olabilir (10). Glokom, katarakt, sarı nokta hastalığı bu gruba giren örneklerdir (68, 70).

Yetersizliğin Ortaya Çıkma Nedenine Göre Gruplandırma

Görme yetersizliği, bireyin görme yetisinin tamamen veya kısmen kaybolması veya azalması sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Bu durumun nedenleri arasında kaza ve

yaralanmalar, gözün veya diğer organların işleyişini bozan hastalıklar, göze doğrudan zarar veren hastalıklar ve kalıtsal hastalıklar bulunmaktadır. Bu nedenler, görme yetersizliğinin sınıflandırılmasında temel kriterlerdir (66).

Yasal ve Eğitsel Çerçeve Gruplandırma

Görme yetersizliği, bireyin görme yetisinin tamamen veya kısmen kaybolması veya azalması sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Bu durumun tanımlanmasında görme alanı ve keskinlik gibi kavramlar kullanılmaktadır. Görme alanı, gözlerin veya başın hareket ettirilmeden görülebilen 180 derecelik alandır. Görme keskinliği ise, gözün belirli bir noktaya odaklanarak ayrıntıları algılayabilmesidir (72).

Görme yetersizliği, bireyin görme yetisinin tamamen veya kısmen kaybolması veya azalması sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Bu durumun tanımlanmasında yasal ve eğitsel açıdan farklı kriterler kullanılmaktadır. Yasal açıdan, iyi gören gözü 20/200 veya daha düşük görme keskinliğine veya 20 dereceden daha dar görme alanına sahip olan birey kör olarak kabul edilmektedir. Görme keskinliği 20/70 ile 20/200 arasında olan birey ise az gören olarak nitelendirilmektedir (68). Eğitsel açıdan, görme keskinliğini büyük ölçüde yitirmiş birey eğitim sürecinde Braille alfabesi ve sesli kitaplar gibi araçlara ihtiyaç duyuyorsa eğitsel olarak kör olarak adlandırılmaktadır. Ancak birey görme yetisini eğitsel açıdan bir miktar olsun kullanabiliyorsa e az gören olarak tanımlanmaktadır (73).

Görme Yetersizliği Açısından Sınıflandırma: Bu sınıflandırma, bireyin görme yetisinin tamamen veya kısmen kaybolması veya azalması durumuna göre kör ve az gören şeklinde yapılmaktadır (66).

Sportif Açıdan Sınıflandırma: Bu sınıflandırma, B1, B2 ve B3 olmak üzere üç dereceye bölünerek yapılmaktadır. B1; bu derecede bulunan bireyler, herhangi bir uzaklıktan el şeklini ayırt edememekte ve hiç görememektedirler. B2; bu derecede bulunan bireyler, el şeklini fark edebilmelerine rağmen görme

keskinlikleri 20/600'den daha yüksek değildir. B3; bu derecede bulunan bireyler, 20/600 ile 60/600 arasında görme keskinliğine sahiptirler (66).

2.5.3. İşitme Engelliler

İşitme yetersizliği, bireyin işitme duyarlılığının tamamen veya kısmen kaybolması veya azalması sonucu ortaya çıkan bir durumdur. Bu durum, bireyin konuşma, dil ve iletişim becerilerini geliştirmesini, eğitim performansını ve sosyal uyumunu olumsuz yönde etkiler (22). İşitme engelli birey ise, işitme duyarlılığının tamamen veya kısmen yitirilmesi nedeniyle özel eğitim ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan birey olarak tanımlanır (74). İşitme engeli olan bireyler, sesleri algılama ve fark etme gibi yetilerini tamamen veya kısmen kaybettikleri için işitme cihazı kullanmaları gereken bireylerdir (75). Girgin (76) ise, işitme engeli bir bireyin, işitme düzeneğindeki sorun nedeniyle günlük yaşamında sözel dili etkin bir şekilde kullanamadığını belirtir. İşitme düzeneğindeki bu sorunlar, bireyin dış kulak, orta kulak veya iç kulakta ortaya çıkabilir. Bu sorunlar, konuşma seslerinin tam olarak algılanmasını engellediği için, bu bireyler iletileri anlamakta da zorluk çeker. Bu da, sözlü iletişimlerini kısıtlar. Bu yüzden, işitme engelli bireyler, bazı sesleri duyabilen ancak işitme düzeyleri konuşmayı anlamak için yeterli olmayan birey şeklinde tanımlanır (77). Bu bireyler, sesleri işitebilir ancak algılayamazlar (78). Bu durum, kayıp derecelerine göre değişir ve işitme kaybı çok hafiften çok ileriye kadar farklılık gösterebilir (79). İşitme engeli, kalıtsal olabileceği gibi, bireyin yaşamının farklı dönemlerinde, özellikle hamilelik sürecinde ve doğum sonrasında, kaza, hastalık gibi nedenlerle de ortaya çıkabilir (80).

İşitme engelinin oluşmasında doğum öncesi, doğum anı ve doğum sonrası faktörler etkili olabilmektedir. Doğum öncesi faktörler arasında akraba evliliği, gebelik komplikasyonları, annenin ilaç kullanımı sayılabilir. Doğum anı faktörleri ise bebeğin düşük doğum ağırlığı, doğum travması ve hipoksi

(oksijen yetersizliği) durumlarıdır. Doğum sonrası faktörler ise kulak zarı hasarı, kronik orta kulak enfeksiyonu ve kafa travması gibi durumlardır (81). İşitme engelinin sebebine bağlı olarak geçici veya kalıcı olması mümkündür. Geçici işitme kayıpları kalıcı olanlara göre daha sık görülmekte ve genelde iletim tipi kayıplardır. Geçici kayıpların nedenleri arasında enfeksiyon, travma, kulak zarı perforasyonu gibi durumlar bulunmaktadır. Kalıcı işitme kayıpları ise çoğunlukla genetik faktörlerden kaynaklanmaktadır (82). İşitme engeli bireylerde duygusal bir bozukluk olarak da nitelendirilebilir. İşitme engeli bireylerin psikolojik ve sosyal açıdan sorunlar yaşadığı ve toplumdan soyutlandığı bilinmektedir (80). Ayrıca işitme engeli bireylerin işitme yetisi normal olan bireylere kıyasla motor gelişim, denge, koordinasyon, bilişsel, sosyal, akademik ve dil gelişimi alanlarında geri kaldığı da gözlemlenmektedir (83). İşitme engelinin sınıflandırılmasında yetersizlik derecesi, yetersizliğin kaynağı ve yetersizliğin başlama zamanı gibi kriterler kullanılmaktadır. Yetersizlik derecesi ve kaynağına göre yapılan sınıflandırma tıbbi sınıflandırma olarak adlandırılırken, yetersizliğin başlama zamanına göre yapılan sınıflandırma eğitsel sınıflandırma olarak tanımlanmaktadır.

İşitme Yetersizliğinin Derecesine Göre Yapılan Sınıflandırma

İşitme yetersizliği derecelerinin belirlenmesinde odyolojik testlerden elde edilen desibel değerleri esas alınmaktadır. Odyoloji, işitme ile ilgili bilimsel çalışmaları kapsayan bir alandır. Desibel (dB) ise sesin gücünü ölçen bir birimdir (84).

Çok hafif işitme yetersizliği: (15-25 dB) Bu derecede işitme yetersizliği olan bireyler, ünsüz harflerin bir kısmını duyabilmektedirler.

Hafif işitme yetersizliği: (25-45 dB) Bu derecede işitme yetersizliği olan bireyler, konuşma seslerini duymakta zorlanmakta ve bu yüzden işitmeyi destekleyici teknolojik araçlara ihtiyaç duymaktadırlar.

Orta işitme yetersizliği: (45-65 dB) Bu derecede işitme yetersizliği olan bireyler, işitme cihazı kullanmaları gerekmektedir.

İleri işitme yetersizliği: (65-95 dB) Bu derecede işitme yetersizliği olan bireyler, dil gelişiminde aksaklıklar yaşamakta ve konuşulanları anlamaları mümkün olmamaktadır.

Çok ileri işitme yetersizliği: (95 dB ve üzeri) Bu derecede işitme yetersizliği olan bireyler, konuşulanları ve çevrelerindeki sesleri işitme cihazıyla bile algılayamamaktadır (85).

Kulağın Bölümlerine Göre İşitme Yetersizliği Türleri

İşitme yetersizliğinin kulağın hangi bölümünde ortaya çıktığına göre yapılan sınıflandırma türüdür (86). İletim tipi işitme yetersizliği, iletim yolunda meydana gelen sorunlardan kaynaklanan işitme yetersizliğidir (87). Dış kulak veya orta kulakta oluşan hastalıklar bu tip işitme yetersizliğine neden olmaktadır. İç kulağa ulaşması gereken ses dalgalarının dış kulak veya orta kulakta engellenmesi bu tip işitme yetersizliğinin sebeplerindendir (88). Duyusal-sinirsel tip işitme yetersizliği, ses dalgalarının dış kulakta veya orta kulakta engellenmediği halde işitme yetersizliği olan durumlarda kullanılan terimdir (87). Duyusal-sinirsel tip işitme yetersizliği, iç kulakta veya işitme sinirinde hasar oluşması sonucunda meydana gelmektedir (88).

İşitme yetersizliği türleri, iletim yolunda ve duyusal-sinirsel sistemde meydana gelen sorunlara göre ayrılmaktadır. İletim tipi işitme yetersizliği ve duyusal-sinirsel işitme yetersizliği bir arada bulunduğu karışık tip işitme yetersizliği ortaya çıkmaktadır. Sinirsel kayıpların farklı türlerinin birlikte oluşması sonucunda merkezi işitme yetersizliği meydana gelmektedir. Merkezi işitme yetersizliği, merkezi sinir sisteminde hasar oluşması nedeniyle görülmektedir (87). İşlevsel işitme yetersizliği ise psikolojik işitme yetersizliği olarak da bilinmektedir. Bu tür yetersizlikte, biyolojik bir sorun olmaksızın bireyin işitme yetersizliği yaşadığı durumlardır (74).

İşitme Yetersizliğinin Başlama Zamanına Göre Türleri

İşitme yetersizliği, yetersizliğin başladığı zaman açısından iki gruba ayrılmaktadır. Dil öncesi işitme yetersizliği, bireyin sözel dil gelişimi öncesinde ortaya çıkan yetersizliktir. Dil sonrası işitme yetersizliği, bireyin temel dil yetilerini kazandıktan sonra meydana gelen yetersizliktir (88).

2.5.4. Zihinsel Engelliler

Zihinsel Yetersizlik Kavramı ve Tanımı: Zihinsel yetersizlik, zihinsel kapasite ile birlikte sosyal uyum ve dil gelişimi gibi alanlarda da sınırlılık gösteren bir durumdur (89). Zihinsel engellilik, doğum öncesi, doğum anı veya doğum sonrası dönemde ortaya çıkabilen, merkezi sinir sisteminin işleyişini bozan çeşitli faktörler nedeniyle zihinsel gelişim ve işlevlerin yetersiz kalması, bunun sonucunda da uyumlu davranış geliştirmekte güçlük çekmesi, sosyal ve akademik alanda da geri kalması şeklinde tanımlanabilen kalıcı bir durumdur (90). Zihinsel yetersizliği olan bireyler, zihinsel işlevler bakımından ortalama düzeyin iki standart sapma altında farklılık gösterirler. Bu farklılık, kavramsal, sosyal ve uyum becerilerinde de sınırlılık olarak görülür. Bu özellikler 18 yaşından önce ortaya çıkar (91). Zihinsel yetersizliği olan birey, zeka fonksiyonlarının normal düzeyin altında olmasının yanında, iletişim, ev yaşamı, akademik performans, kendini yönetim, öz bakım ve sosyal beceri gibi alanlarda da yetersizlikler yaşar (92). Zihinsel engel, bireyin toplumda karşılaştığı sorunlarla başa çıkma becerisini etkileyen zihinsel bir kısıtlamadır. Bireye bu tanıyı yapabilmek için, zeka işlevinin ortalamanın altında olmasının yanı sıra, evde, kendini yönlendirmede, toplumsal etkileşimde de kesinlikle sorunlar olması gerekmektedir (93).

Zihinsel Yetersizlik Durumu ve Toplumsal Algısı: Zihinsel yetersizlik, engelli çocuklar arasında en yaygın görülen gruplardan biridir. Ancak toplum tarafından yeterince bilinmemekte ve anlaşılmamaktadır. Toplumun bu bireylere karşı bazı önyargıları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, zihinsel yetersizliği olan çocuklara yapılacak bir şey olmadığı

düşüncesidir. Oysa ki bu doğru değildir. Zihinsel yetersizliği olan bireyler, farklı alanlarda başarı gösterebilmektedir. Çevreyle uyum sağlama, kişisel ihtiyaçlarını giderme ve dil becerilerini kullanma gibi konularda, zeka seviyelerine uygun olarak pek çok şey yapabilmektedirler (94). Zihinsel yetersizliğin oluşmasında genetik faktörler, cinsiyet kromozomu anomalileri, hamilelik döneminde annenin zararlı madde kullanımı, annenin zor yaşam koşulları ve radyoaktif maddelere maruz kalması, kan uyuşmazlıkları, akraba evlilikleri, bebeğin hipoksi (oksijen yetersizliği) yaşaması, doğum sırasında travma, bebekliğinde düşme, ateşli hastalık geçirme ve yetersiz beslenme gibi nedenler etkili olabilmektedir (89). Zihinsel yetersizliği olan bireyler, kendi aralarında da bazı farklılıklar göstermektedir. Bu bağlamda, zihinsel yetersizliği olan bireylerin sınıflandırılması aşağıda sunulmaktadır;

Zihinsel Yetersizlik Durumunun Psikolojik ve Eğitsel Olarak Türleri: Zeka, çok farklı kavramları içermesine rağmen, genelde IQ testi sonuçları ile ölçülmektedir. Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey; zihinsel işlevler, akademik faaliyetler ve kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde hafif düzeyde sınırlılık yaşayan bireydir. Bu birey, özel eğitim ve destek eğitim hizmetlerine kısıtlı düzeyde ihtiyaç duymaktadır. Orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey; zihinsel işlev ve kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde belirgin düzeyde yetersizlik gösteren bireydir. Bu birey, akademik, günlük yaşam ve iş becerilerini kazanabilmek için özel eğitim ve destek hizmetlerine yoğun şekilde ihtiyaç duymaktadır. Ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey; zihinsel işlevler ve kavramsal, sosyal, pratik uyum ve öz bakım becerilerinde ciddi düzeyde eksiklik yaşayan bireydir. Bu birey, yaşamı boyunca yoğun özel eğitim ve destek hizmetlerine ihtiyaç duymaktadır. Çok ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan birey; özel eğitim kurumlarına devam edemeyen ve genellikle ailelerinin bakımı ve korumasına bağımlı olan bireydir. Bu bireyler öz bakım becerilerini gerçekleştirememekte ve konuşamamaktadır (63). Zihinsel yetersizliğin eğitsel olarak

türleri: Eğitsel olarak zihinsel yetersizliği olan bireylerin eğitim gereksinimleri dikkate alınmaktadır. Eğitilebilir zihinsel yetersizliği olan birey; tanısı genelde okul çağında konulan bireydir. Bu bireyler okuma, yazma, matematik gibi temel akademik becerileri öğrenebilmektedir ancak akademik olarak akranlarından geri kalmaktadır. Öğretilbilir zihinsel yetersizliği olan birey; tanısı çoğunlukla okul öncesi dönemde konulan bireydir. Bu bireyler sosyal uyum, pratik iletişim ve öz bakım becerilerini öğrenebilmekte ancak temel akademik becerilerde zorlanmaktadır. Ağır derecede zihinsel yetersizliği olan birey; tanısı doğuştan konulabilen bireydir. Zeka bölümleri 35 ve daha altındadır. Sürekli olarak gözetim ve bakıma ihtiyaç duymaktadır. Çok ağır derecede zihinsel yetersizliği olan birey; yaşamları boyunca özel bakıma ihtiyaç duyan bireydir (63). Bunlara ek olarak son yıllarda sıkça bahsedilen farklı bir tanım daha vardır. Bu özel öğrenme güçlüğüdür. Özgül öğrenme bozukluğu olarak da adlandırılmaktadır. Eğitsel becerilerin yaşa göre beklentilerin çok altında olması ve bu durumun da okul veya iş başarısını ve günlük yaşam faaliyetlerini büyük ölçüde etkilemesi durumudur (95). Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (63) ise bu durumu bireyin bireysel ve gelişimsel özellikler ile eğitimsel yeterlilikler açısından akranlarına göre belirgin farklılık göstermesi olarak tanımlamaktadır.

2.5.5. Yaygın Gelişimsel Bozukluklar

Yaygın gelişimsel bozukluk, sosyal ve iletişim becerilerinin gelişiminde gecikme ile karakterize edilen bir grup bozukluğu ifade etmektedir (96). Doğangün (97) yaygın gelişimsel bozukluğu, erken çocukluk döneminde davranış, dil ve sosyal beceri alanlarında gelişim sorunu yaşanan bir psikiyatrik bozukluk olarak tanımlamaktadır. Bu bozukluk üç yaşından önce başlamakta ve aileler tarafından daha erken fark edilebilmektedir. Yaygın gelişimsel bozukluk, gelişimin birçok alanını olumsuz etkilemekte ve bu süreçte çeşitli fonksiyonel bozukluklara yol açabilmektedir. Erken çocuklukta ortaya çıkan bu bozukluk, özellikle sosyal beceriler, dil ve davranışlar gibi

gelişim alanlarını doğrudan etkilemektedir. Dil becerilerinde gerilik, insan, nesne ve olayları algılamada zorluk, oyuncaklar ve farklı nesnelerle sıradışı oyunlar oynama, tekrarlayan vücut hareketleri bu bozukluğun önemli belirtileri arasındadır (96). Ayrıca arkadaş edinmede zorluk, az konuşma, konuşmalarda uygun olmayan yanıt verme, sözel olmayan davranışlarla iletişim kurma gibi iletişim sorunları da bu bozukluğun göstergelerindendir. Amerikan Psikiyatri Derneği yaygın gelişimsel bozukluğu beş kategori altında incelemekteydi; otizm, rett sendromu, çocukluk dezintegratif bozukluğu, asperger sendromu, atipik otizm. Ancak bu tanı kriterlerinin tutarlı olmadığı görüşü ile APA, 2013 yılında yayınladığı sınıflandırmada, yaygın gelişimsel bozukluğun türlerini “otizm spektrum bozukluğu” olarak tek bir başlık altında toplamıştır (95).

Otizm Hakkında Genel Bilgiler: Otizm, bireyin sosyal ve iletişim becerilerinde yetersizlik ve sınırlı ve tekrarlayan davranış örüntüleri ile kendini gösteren ve erken gelişim döneminde başlayan nöro-gelişimsel bir bozukluktur (95). Otizmin oluşumunda nöro-biyolojik, ailesel ve çevresel birçok faktör rol oynamakta ancak otizmin kesin nedenleri hakkında tam bir bilgi bulunmamaktadır (98). Otizmi olan bireyler, sosyal ve bilişsel gelişimlerinin yanı sıra dil gelişimi ve motor becerilerinde de gerilik yaşamakta, ayrıca sıradışı davranışları nedeniyle uyum problemleri de göstermektedir (99).

Rett Sendromu: Rett sendromu, doğumdan sonra bireyin beyin gelişiminde kalıtsal işlev bozuklukları nedeniyle ortaya çıkan motor işlevlerde sınırlılık, el hareketlerinde tekrarlama gibi özellikler gösteren yaygın gelişimsel bozukluk tanımlarından biridir. X kromozomuna bağlı dominant geçişli, kızlarda ve 10-15 binde 1 sıklıkta görülen ilerleyici bir nörogelişimsel bozukluk türüdür. Sendromun tanı ölçütleri arasında anksiyete, gece ağlama nöbetleri ve yineleyen yüz ifadeleri bulunmaktadır (100).

Çocukluk dezintegratif bozukluğu: Çocukluk dezintegratif bozukluğu, çocukluk döneminin ilk iki yılında normal gelişen

sözel ve sözel olmayan iletişim becerileri, mesane ve bağırsak kontrolü gibi motor davranışların en az ikisinde gerileme yaşanmasıyla ortaya çıkan nöropsikiyatrik bir bozukluktur. Bu bozuklukta birey, dil gelişiminde gerilik, sosyal iletişimde yetersizlik, ilgi ve etkinliklerde kısıtlılık, yineleyici davranış örüntüleri gibi belirtiler göstermektedir (101).

Asperger Sendromu: Asperger sendromu, dil gelişiminde gerilik olmaksızın sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinde yetersizlik ve sınırlı ve tekrarlayan davranışlar ile karakterize edilen bir gelişimsel bozukluk türüdür. Bu bozukluk daha çok erkeklerde görülmektedir. Ayırt edici bir özelliği de 11 yaşından önce tanı konmasının güç olmasıdır. Bu bozuklukta birey, genellikle başkalarının duygu ve düşüncelerine karşı duyarsızlık, arkadaşlık kurmada zorluk gibi belirtiler göstermektedir (102).

Atipik otizm: Atipik otizm, diğer otizm tanılarına tam olarak uymayan ve başka bir şekilde tanımlanamayan bireyleri kapsayan bir gruptur. Bu bireyler, iletişim becerilerinde yetersizlik yaşasalar da çevreye ilgi gösterebilirler. Bu türün tanısı için sosyal etkileşim alanlarının sadece birinde belirti olması yeterli olabilir (103).

2.6. Engelli Bireylere Yönelik Spor Organizasyonları

Engellilik, sosyal bilimler, psikoloji ve spor bilimleri gibi farklı akademik alanlarda ele alınan birçok faktörü kapsamaktadır. Bu faktörler, toplumsal eşitlik, kaynaştırma, özsaygı, özgüven ve toplumsal algının değişimi gibi temel kavramlarla anlamlı bir biçimde ilişkilendirilebilmektedir (89).

Toplumsal eşitlik ve kaynaştırma bağlamında, engelli bireylerin spora katılmaları, sosyal bilimler açısından irdelenen toplumsal adalet kuramlarını destekleyen bir nitelik taşımaktadır. Sporun, bireyler arasında eşitlik prensibini pekiştiren bir alan olma imkanı, “Engelli Hakları Bildirgesi” ve benzeri uluslararası metinlerde belirtilen temel insan haklarına dayanmaktadır (91). Özsaygı ve özgüven, psikoloji perspektifinden bakıldığında, engelli bireylerin spor yapmaları,

psikolojik refah durumlarını olumlu yönde etkileyebilmektedir. Sporun, bireylerin kendi becerilerini fark etmelerine, güçlü yanlarını geliştirmelerine ve bu süreçte özsaygılarını yükseltmelerine imkan verdiği bilimsel olarak kanıtlanmış bir gerçektir (89). Bu durum, genel yaşam kalitesini yükselterek bireylerin topluma daha aktif bir şekilde katılmalarına yardımcı olmaktadır (77).

Engelli bireylerin spora katılımında etkin olan kurum/kuruluşlar, engelli bireylerin spor alanında aktif bir şekilde yer almalarını teşvik etmekte ve toplumda engelli sporculara yönelik farkındalığı artırmaktadır. Ayrıca, bu kuruluşlar aracılığıyla sağlanan destekler, engelli sporcuların kariyerlerini geliştirmeleri ve uluslararası arenada rekabet etmeleri için önemli bir temel oluşturmaktadır. Bu kurum/kuruluşları üçe ayırmak mümkündür (99):

- *Engelli Spor Federasyonları:* Bu federasyonlar, engelli sporcuların ulusal ve uluslararası düzeyde spor faaliyetlerine dahil olmalarını sağlamak için çalışmalar yürütmektedir. Engelli sporcuların ulusal takımlara seçilmelerini sağlayan süreçleri yönetmenin yanında, spor etkinlikleri ve turnuvaları düzenlemektedir. Ayrıca, engelli sporcuların eğitim ve kaynak gereksinimlerini karşılamak için de çaba göstermektedir.
- *Sivil Toplum Kuruluşları:* Bu kuruluşlar, engelli sporcuların spor yapabilmeleri için maddi, teknik ve eğitsel destek sunmaktadır. Engelli sporcuların toplumsal haklarını, eşitlik ve erişilebilirlik ilkesini savunmak ve yaygınlaştırmak için de faaliyet göstermektedir.
- *Eğitim Kurumları ve Yükseköğretim Kurumları:* Bu kurumlar, engellilere yönelik spor eğitimi ve destek programları sağlayarak, engelli bireylerin spor alanındaki yeteneklerini geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Sporun herkes için ulaşılabilir ve yararlı olması için eğitim ve araştırma çalışmaları yapmaktadır.

- Engellilerin spor organizasyonlarına aktif olarak katılmaları, yönetimde ve liderlik rollerinde görev almaları, spor dünyasının daha çeşitli ve kapsayıcı olmasına katkı sağlamaktadır. Bu konu şu şekilde açıklanabilir (99, 102):
- *Engellilerin Spor Yönetimine Katılımı*: Engellilerin spor yönetimine katılımı, bu bireylerin organizasyonlarda aktif bir rol oynayarak karar süreçlerine etki etmelerini sağlamaktadır.
- *Yönetim ve İdari Pozisyonlar*: Engelli bireylerin spor organizasyonlarındaki yönetim ve idari pozisyonlarda görev alması, onların organizasyonel kararlara katkıda bulunmalarına imkan tanımaktadır. Bu, hem engelli bireylerin liderlik becerilerini geliştirmelerine olanak sağlar, hem de spor yönetimde çeşitliliği artırarak daha kapsayıcı bir ortam yaratmaktadır.
- *Kulüp ve Federasyon Yönetiminde Temsil*: Engelli sporcuların ve yöneticilerin spor federasyonlarında ve kulüplerde aktif olarak temsil edilmesi, engelli bireylerin spor dünyasında söz sahibi olmalarını sağlamaktadır. Bu spor organizasyonları, politika oluştururken ve programlarını planlarken engellilerin ihtiyaçlarını daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktadır.
- *Engelli Danışma Komiteleri*: Organizasyonlar içerisinde engelli danışma komitelerinin kurulması, engellilerin ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verilmesini sağlamaktadır. Bu komiteler, spor organizasyonlarının politikalarını ve uygulamalarını engellilerin bakış açısını göz önünde bulunduracak şekilde geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, bu komiteler engelli bireylerin organizasyon içinde daha güçlü bir sesi olmalarına katkıda bulunmaktadır. Engelli bireylerin spor yönetimine katılımı, spor dünyasında adalet ve eşitlik prensiplerinin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda, bu katılım, toplumun genelinde engelli

bireylerin liderlik potansiyellerini tanınmasına ve değer vermesine yönelik bir farkındalık yaratmaktadır.

- *Engellilerin Spor Organizasyonlarında Liderlik Rollerini:* Engellilerin spor organizasyonlarında liderlik rolleri üstlenmesi, genç engelli sporcular için rol model oluşturmaktadır ve toplumda engellilere yönelik olumsuz algıları değiştirebilmektedir.
- *Antrenör ve Koçluk:* Engelli antrenörlerin ve koçların yetiştirilmesini destekleyen programlar ve fırsatlar yaratmak, genç engelli sporcuların yeteneklerini geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Engelli antrenörler, sporculara sadece teknik bilgi ve beceri aktarmakla kalmaz, aynı zamanda onlara motivasyon ve güç veren birer rol model olabilmektedir.
- Engellilerin spor organizasyonlarında yönetici ve lider pozisyonlarında bulunmaları, organizasyonun yönetim kademesinde çeşitliliği sağlamaktadır. Bu liderlik rolleri, organizasyonların engelli bireylerin ihtiyaçlarına daha iyi cevap vermelerine, engellilerin spor dünyasındaki katılımlarını arttırmalarına ve toplumsal kabul görmelerine katkıda bulunmaktadır.
- Etkin Toplumsal İletişim: Engelli liderlerin toplumla etkin bir şekilde iletişim kurmalarına yardımcı olan kampanya ve etkinlikler, engellilerin spor alanındaki liderlik rollerini daha geniş kitlelere ulaştırmaktadır. Bu iletişim çalışmaları, engelli liderlerin hikayelerini ve başarılarını paylaşarak toplumda olumlu bir etki yaratmaya çalışmaktadır. Engellilerin spor organizasyonlarında liderlik rollerini üstlenmeleri, sadece spor dünyasında değil, genel toplumda da engellilere yönelik algıları olumlu yönde değiştirebilir ve bu bireylerin topluma güçlü bir şekilde dahil olmalarına yardımcı olabilir.

Engelli sporcuların spor yapmalarına imkan sağlayan çeşitli kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar şöyledir (99, 102, 103):

- *Paralimpik Turnuvalar:* Paralimpik oyunlar, engelli sporcuların uluslararası düzeyde yarıştığı büyük çaplı bir etkinliktir. Bu turnuva, farklı engel gruplarına yönelik çeşitli branşlarda yarışma fırsatı sunmakta ve dünya genelinde geniş bir izleyici kitlesine hitap etmektedir.
- *Yerel ve Ulusal Engelli Turnuvaları:* Şehir veya ülke bazında gerçekleştirilen yerel ve ulusal engelli turnuvaları, engelli sporcuların yerel topluluklar içinde aktif bir rol oynamasına imkan tanımaktadır. Bu turnuvalar, genellikle farklı spor branşlarında gerçekleştirilmekte ve katılımcılara yarışma ve yeteneklerini gösterme imkânı sunmaktadır.
- *Spor ve Eğlence Etkinlikleri:* Engellilerin katılımını artırmak ve toplumda spor kültürünü geliştirmek amacıyla düzenlenen spor ve eğlence etkinlikleri, genellikle çeşitli engel gruplarına ulaşmaktadır. Bu tür etkinlikler, engelli bireylerin spor yapma olanaklarını çoğaltırken toplumda daha geniş bir kitleye erişmelerine ve destek görmelerine olanak tanımaktadır. Ayrıca, engelli sporcuların başarıları, toplumda pozitif bir değişim yaratmakta ve engelli bireylerin potansiyellerini tam olarak göstermelerine yardımcı olmaktadır.
- *Spor Festivalleri:* Engellilere yönelik spor festivalleri, çeşitli spor branşlarında etkinlikleri bir arada sunarak katılımcılara geniş bir yelpazede spor deneyimi sağlamaktadır. Bu festivaller, sadece yarışma değil, aynı zamanda spor kültürünü kutlama ve paylaşma amacı gütmektedir.
- *Eğitim ve Atölye Çalışmaları:* Engellilere spor becerilerini geliştirmek ve farkındalığı artırmak amacıyla gerçekleştirilen eğitim ve atölye çalışmaları, katılımcılara uzmanlık alanlarına yönelik eğitim fırsatları sunmaktadır.

- Sosyal Sorumluluk Projeleri: Engellilere yönelik spor alanında sosyal sorumluluk projeleri, toplumda pozitif etki oluşturmaya hedeflemektedir. Engellilerin spor yapma olanaklarını çoğaltmak, eğitimlerle destek vermek ve toplumda engellilik algısını dönüştürmek bu projelerin temel amaçları arasında bulunmaktadır. Bu kapsamlı etkinlikler, engellilerin sporla tanışmalarını teşvik ederken, toplumda farkındalık oluşturmaya ve engellilere yönelik pozitif bir tutum geliştirmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda, bu etkinlikler engelliler arasında sosyal bağların güçlenmesine ve toplumun engelli bireyleri daha iyi tanımasına katkı sağlamaktadır.

2.7. Sporun Engellilere Yönelik Yararları

Spor, bireyin yaşam kalitesini yükseltmek için bilinçli bir şekilde uygulandığında, uyku düzeni, ideal kilo, esneklik, denge, sosyal beceri ve toplumsal uyum gibi pek çok alanda olumlu katkılar sağlar (104). Bu olumlu katkılar sadece sağlıklı bireyler için değil, engelli bireyler için de geçerlidir. Bu bağlamda spor, engelli bireylerin engellerini aşmayı öğrenmelerine, motivasyon, özgüven, paylaşım, işbirliği gibi nitelikler edinmelerine yardımcı olur ve sosyal bir terapi yöntemi olarak görülür (21). Engelli bireyler için sporun temel hedefi, bu bireylerin rehabilitasyonu ve topluma entegrasyonudur. Spor sayesinde engelli birey, tıbbi, psikolojik ve sosyal açılardan gelişir (105) ve mesleki ve sosyal hayata aktif olarak katılır (106). Ayrıca spor, engelli bireyin hareket ihtiyacını karşılar, sağlıklı yaşam alışkanlıkları kazandırır, sosyalleşme fırsatı verir, kendini gerçekleştirme imkânı sunar, dışlanmadan kurtarır, başarı hissi yaşatır (23). Spor, engelli bireyler açısından hem rehabilitasyon hem de sosyal entegrasyonun önemli bir aracıdır. Çünkü engelli bireylerin yaşam biçimleri incelendiğinde, bu bireylerin çoğunlukla sosyal yaşamdan kopuk oldukları görülür. Bu pasif yaşam biçimi, engelli bireyler için obezite, diyabet, hipertansiyon, kalp ve

damar hastalıkları gibi riskleri beraberinde getirir. Bu nedenle spor ve sportif etkinlikler, engelli bireyler için sağlık, sosyal uyum ve içermeye stratejileri açısından mükemmel bir ortam oluşturur (107). Engelli bireylerin toplumsal yaşama uyum sağlayabilmeleri için kişisel, fiziksel ve ruhsal mücadelelerinin yanında, kendilerinden kaynaklanmayan pek çok sorunla da uğraşmak zorunda kalmaları, onların yaşam standartlarının düşük olmasına neden olur. Bu yüzden spor, onlar için sadece bir boş zaman etkinliği ve eğlence aracı değil, aynı zamanda fiziksel ve ruhsal hasarların azaltılması, pek çok alanda gelişimin desteklenmesi açısından oldukça etkili bir araçtır (20). Hareketsiz bir yaşam tarzı seçen engelli bireyler, özgüven eksikliği ve obezite başta olmak üzere, engel derecelerinin yükselmesi, kronik hastalıkların ortaya çıkması gibi pek çok olumsuzlukla karşılaşır (108). Spor, engelli bireyin hem fiziksel hem de duygusal gelişimine katkıda bulunarak, daha iyi bir yaşam sürmesini ve toplumla iyi ilişkiler kurmasını sağlar (109). Bu anlamda bireyin topluma uyumunu kolaylaştıran en önemli faktörlerden biridir (110) ve engelli bireyleri ortak bir amaç için birleştiren, arkadaşlık, disiplin, rekabet gibi davranışları bireye kazandıran bir olgudur (111). Birey, spor yoluyla yeteneklerinin ve kendinin farkına varır, böylece mevcut kapasitesini geliştirebilir (112), haz alma, eğlenme ve başarıya gibi ihtiyaçlarını spor ortamında karşılayabilir (113). Toplumla iletişim kurar ve bu sayede toplumsal kabulü de kolaylaştırır (23).

Spor, bireyin kendi gibi engelli olan diğer bireylerle birlikte olmasını sağlayarak, yalnızlık hissini azaltır ve yaşamını daha anlamlı kılar. Sporun engelli bireyler için sağladığı bu faydalar, sadece bireyi değil, ailesini, çevresini ve toplumunu da olumlu yönde etkiler. Engellilikle ilgili olarak ortaya çıkan fizyolojik, psikososyolojik ve ekonomik sorunların üstesinden gelinmesinde, spor çok disiplinli bir çözüm sunar. Sporun sağladığı bu etkiler, bireyin mutlu bir şekilde yaşamasına katkıda bulunur. Ayrıca spor, engelli bireyin yaşamına yeni bir bakış açısı getirir ve yeni bir pencere açar. Birey, spor

sayesinde kendini tanıır, keşfeder, fark eder ve özgüveni artar. Günlük yaşamında kendini daha özgür hisseder ve çevreden zarar göreceği korkusunu azaltır (114). Spor yapmak, bireyin psiko-depresif durumunu iyileştirir ve yaşam motivasyonunu yükseltir (115). Engellilikten kaynaklı ruh hali, saldırganlık ve öfke gibi duyguların kontrol edilmesinde de spor önemli bir rol oynar (109). Birey, spor aracılığıyla kısıtlı dünyasından çıkar, farklı insanlarla iletişim kurar, yeni arkadaşlıklar kurar ve sosyal kaynaşmaya katılır. Bu sayede hayattan kopması ve izole bir yaşam sürmesi de önlenir (115). Sporun engelli bireyin fiziksel, zihinsel, sosyal ve duygusal gelişimine bu kadar büyük bir destek sağladığı göz önüne alındığında, engelli bireylerin yaşamlarında sporun önemli bir araç olması gerektiği açıktır (23). Bu bağlamda, engelli bireylerin engellilik durumlarının neden olduğu tüm olumsuzluklardan hem sağlık hem de psikolojik ve sosyal açıdan kurtulmaları için, spor yapmaları teşvik edilmelidir (116).

2.7.1. Fiziksel Yararları

Fiziksel gelişim, insan vücudunun kemik, kas, sinir sistemi ve motor beceriler bakımından yaşa bağlı olarak gelişmesi anlamına gelir (117). Bireyin bedensel bütünlüğünü sağlayan “kas-iskelet, sinir, solunum, dolaşım, lenf, sindirim, boşaltım, salgı sistemleri”nin büyüme ve olgunlaşma sürecini içerir. Bu süreç çocukluk döneminde daha hızlı ilerler ancak yaşam boyu sürer. Fiziksel gelişim süreci, birçok faktöre bağlı olarak değişkenlik gösterir ve bireysel farklılıklar ortaya çıkar. Spor, fiziksel gelişim sürecini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Çünkü hareketsiz bir yaşam, sağlık açısından ciddi sorunlara neden olabilir. Kalp ve damar hastalıkları, postüral bozukluklar, diyabet ve hipertansiyon, motorik özelliklerde işlev kaybı ve psikolojik hastalıklar bu sorunlardan bazılarıdır (118). Bu nedenle spor, bireyin yaşam standartlarını artırabilir ve hareketsizliğin olumsuz etkilerini azaltabilir. Birey, spor sayesinde enerjisini harcayabilir. Bu da bireyde fiziksel bir rahatlama sağlar ve uyku kalitesini yükseltir. Özellikle

engelli bireylerde kas güçsüzlüğü problemi yaygındır. Spor, bireyin kas ve iskelet sisteminin güçlendirilmesine yardımcı olur ve bu problemi önler. Ayrıca spor, denge, dayanıklılık, kardiyovasküler direnç ve kemik yoğunluğunu artırır. Kronik hastalıkları önleyerek (119) hastalık kaynaklı ölüm riskini azaltır. Hareket becerilerini geliştirerek bireyin günlük yaşamda bağımsız hareket etmesine katkı sağlar. Engelli bireyler genellikle engellilik durumları nedeniyle hareketsiz bir yaşam sürdürürler. Bu da bireyde fiziksel güç, kuvvet, esneklik ve verimlilik kayıplarına ve kas ve kemik dokularının yıpranmasına yol açar. Spor, bu yıpranmayı önlemek, kaslara esneklik kazandırmak ve vücut koordinasyonunu sağlamak açısından etkilidir. Spor aracılığıyla birey, kaba ve ince motor becerilerini geliştirebilir, bedensel zayıflıklarını azaltabilir. Kas gücündeki artış, skolyoz, eklem kısıtlılıkları gibi kas-iskelet sistemiyle ilgili sorunları önleyebilir. Spor, bireyin kronik yorgunluğunu gidererek kendisini güçlü ve enerjik hissetmesine imkân verir (120). Spor, bireyin fiziksel iyilik haline katkıda bulunarak kendisini daha sağlıklı ve dinç hissetmesini sağlar (22).

2.7.2. Zihinsel Yararları

Zihinsel gelişim ve bilişsel gelişim, aynı anlama gelen kavramlardır. “Bireyin bebeklikten yetişkinliğe kadar, çevresini ve çevresinde olanları anlama yollarının daha etkili hale gelmesi süreci” olarak tanımlanır. “Akıl yürütme, düşünme, bellek ve dil değişimi”ni kapsar ve diğer gelişim alanlarıyla da ilişkilidir. Spor, bireyin zihinsel gelişim süreçlerine olumlu yönde katkıda bulunan önemli bir faktördür. Özellikle zihinsel engelli bireylerin zihinsel gelişimleri, akranlarına göre belirgin farklılıklar gösterir, dil problemleri, görsel algı problemleri, sözcükleri anlamada yavaşlık, dikkat dağınıklıkları gibi problemlerle sıkça karşılaşır (22). Spor, bireyin dil gelişimine, odaklanma, konuşma ve iletişim kurma becerilerine önemli katkılar sağlar. Bireyin toplumla bağlantı kurmasına, bedenini fark etmesine ve kendini tanıyıp anlamasına yardımcı

olur (121). Bedenini algılamayı öğrenen bireyin kendini algılaması da değişir ve bu da olumlu benlik gelişimine yol açar. Spor yapan birey, fiziksel gücünü ve kendini fark eder ve bu deneyimi günlük yaşamına da aktarabilir, beden kavramını, beden bölümlerini, nasıl hareket ettiğini anlayabilir. Zaten motor becerilerin gelişimi için beden farkındalığının gelişmesi çok önemlidir. Spor, bireyde zihinsel bir rahatlama da sağlar. Spor yaparken salgılanan endorfin, bireyin rahatlamasına ve stres seviyesinin düşmesine yardımcı olur. Ayrıca spor, bireyin yaratıcılık, problem çözme, teknik taktik geliştirme ve işbirliği yapma gibi pek çok alanda ilerlemesini sağlar. Spor, bireyin keşfedilmemiş özelliklerini ortaya çıkarmasını sağlar ve kendini algılaması ve zihinsel farkındalığı da geliştirir. Motor beceri ve koordinasyon gelişimi, oyun kurma ve sürdürme becerileri, gerilimin azaltılması (94), algılama ve bağımsız hareket edebilme kapasitesinin artması, konuşma becerilerinin gelişimi sporun en önemli zihinsel faydalarındandır. Çocukluk döneminde gelişim ve öğrenmenin gerçekleşmesi için akademik ve bilişsel programların yanında hareket, motor beceri, fiziksel yeterlilik ve oyun çok önemli bir ön koşuldur (122). Zihinsel yetersizlik, engelleri tetikleyebilen bir risk faktörü olduğundan, zihinsel engel başta olmak üzere tüm engel türleri için fiziksel uygunluklarını artırıcı tüm programlar (123) ve spor önemli bir faktördür.

2.7.3. Duygusal Yararları

Duygu, bir his ve bu hisle ilişkili düşünceler, psikolojik ve biyolojik süreçler ve hareket eğilimi olarak tanımlanır (124). Bireyin gereksinimleri ile doğrudan bağlantılıdır. Çünkü gereksinimlerin karşılanması bireyde hoşnutsuzluk duygusu yaratırken karşılanmaması acı duygusu uyandırır. Rahatlık, fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyacı, sevilme ve beğenilme bu gereksinimlerden bazılarıdır. Olumsuz yaşantılar bireyde duygusal güç kaybına yol açabilir. Bu bağlamda engellenme ve zorlanma bireyde duygusal güç kaybının temel nedenleri arasındadır. Özellikle engelli bireyler toplumdan uzak bir hayat

yaşayabilir ve zaman zaman kendilerini değersiz hissedebilir. Mevcut kapasiteleri nedeniyle kendilerini yetersiz ve kaygılı hissedebilir, pek çok alanda başarısızlık duygusu yaşayabilir. Bu nedenle özellikle bu bireylerde başarıma duygusunun tatmin edilmesi önemlidir (22). Spor ortamında rekabet ve kazanma duyguları engelli bireye bu duyguları yaşatır ve yaşama isteğini artırır. Aşağılık duygusu ve kaygıyla mücadele etmeye yardımcı olan spor, engelleri nedeniyle çeşitli psikolojik belirtiler gösteren engelli bireylerin toplumdan kopmalarını ve yalnızlık duymalarını önler (113). Spor, bireyin kendine olan güvenini artırarak özgüveninin gelişmesine katkıda bulunurken aynı zamanda saldırganlık ve öfke duygularından uzaklaşmasına yardımcı olur. Sporun bireye kazandırdığı disiplin bireye bağımsızlık verir ve benlik gelişimine destek olur (125). Tüm bunlar bireyin kişilik gelişimine katkıda bulunurken mevcut kapasitesini ortaya çıkarmasına yardımcı olur (112), öz yeterlilik algısı ve benlik saygısının da gelişimine destek olur (126). Tüm bunlar bireyin kendine olan inancını artırırken hayattan zevk almasını ve kendini mutlu hissetmesini sağlar. Spor, engelli bireylerin engel nedeniyle sürekli olarak yaşadığı psikolojik gerilimin azaltılmasında da bireye önemli katkılar sağlar (128). Sporun duygusal faydalarından en önemlisi bireyin spor yoluyla duygularını ifade edebilmesidir. Birey utangaçlık ve kıskançlık gibi duygularını spor ortamında kontrol edebilir. Spor, hayatı boyunca engellerle karşılaşan bu bireyler için bir umut kaynağıdır ve engel türü ne olursa olsun spor onlar için en iyi motivasyon araçlarından biridir (68) ve bireyin kişilik gelişiminde önemli rol oynar (122). Bu nedenle özellikle çocuklarda duygusal gelişim başta olmak üzere tüm alanlarda gelişim ve ilerlemenin sağlanabilmesi için spor çok önemlidir.

2.7.4. Sosyal Yararları

Sosyal gelişim kavramı, “toplumsal davranış, tutum ve değerler” açısından bireyin yaşamı boyunca gösterdiği olumlu gelişmeleri ifade eder. Sosyal olarak gelişmiş bir birey, toplumsal hayatta daha uyumlu davranışlar sergiler. Bu

nedenle özellikle engelli bireylerde sosyal gelişim üzerinde sıkça durulan bir konudur ve spor bireyin sosyal gelişimine katkıda bulunan en önemli etmenlerden biridir. Engelli bireyler sosyal becerilerinin yetersizliği nedeniyle eğitim ve meslek yaşamında pek çok problemle karşılaşabilirler (128). Spor bu anlamda bireyin toplumla iletişim kurmasının ve uyum sağlamasının en kolay yoludur. Spor bireyde dostluk, paylaşım, güven, işbirliği, hoşgörü gibi duygular uyandırır ve bu noktada önemli bir görev üstlenir (23). İyi iletişim kurmasını sağlarken (129), aynı zamanda hayata dair motivasyonunu yükseltir ve bu sayede bireyi sosyal yaşama hazırlar. Spor aracılığıyla birey çevresiyle ilişkiler kurarak toplumla bütünleşir (20). Çünkü spor bireyi kısıtlı dünyasından çıkarıp başka yerlere götürür, farklı insanlarla tanışmasına, yeni arkadaşlıklar edinmesine olanak verir ve bu yolla izole yaşamdan uzaklaştırır. Sorumluluk alma, fedakarlık, tebrik etme, saygı duyma, anlayışlı olma, başkalarını takdir edebilme, sabırlı olma gibi özellikler kazandırarak toplumla ilişkilerini daha uyumlu ve nitelikli bir hale getirir (22). Yalnızlık duygusundan kurtarırken psikolojik ve sosyal açıdan yaşadığı zorlukların üstesinden gelmesine güç verir (130). İletişim becerilerini geliştiren bir kavram olduğundan bireyin toplumsal kabulü noktasında da önemli bir destekçidir (68). Bunların yanında bireye sosyal hareketlilik sağlayarak mevcut statülerini yükseltici ve tamamlayıcı katkılar da sağlar. Birey spor ortamında bir gruba ait olma duygusunu yaşayabilir, sosyal paylaşım deneyimi kazanabilir ve kendisi için gerekli sosyal rolleri öğrenebilir (131). Sporun bireye sağladığı tüm bu olumlu katkılar bireyin daha sosyal ve toplumsal yaşamda da daha aktif olmasını sağlar. Her türlü sporun aslında sosyal bir etkinlik olduğu unutulmamalıdır ve engelli bireylerde sosyal gelişimin sağlanabilmesi için spora katılım çok önemlidir.

2.8. Engellilerin Spora Katılımlarını Engelleyen Unsurlar

Sporun en temel amacı, engelli bireyleri topluma kazandırmak ve rehabilite etmektir. Dünyada herkes için

spor anlayışının gelişmesi ve tüm bireylerin spor ortamına katılmasının desteklenmesi, engelli bireylerin de spora katılımını artırmış ve sporun sosyal uyum ve sağlık gibi yararlarından faydalanmalarını sağlamıştır (132). Ancak engelli bireylerin spora katılımlarıyla ilgili çalışmalar yeterli değildir ve spora katılım konusunda pek çok sorunla karşılaşmaktadır. Bu nedenle engelli bireyler genellikle hareketsiz bir yaşam yaşamakta, motor beceri eksiklikleri, gelişim ve sağlık sorunları, kendini ifade edememe, öfke kontrolünü sağlayamama ve kendine ve çevreye zarar verme, sosyalleşememe gibi sorunlarla mücadele etmektedir (133). Oysa spor, engelli bireylerin fiziksel olarak güçlenmelerine, engellerinden kaynaklanan öfke, saldırganlık dürtülerini kontrol etmelerine (92), günlük yaşamlarına renk ve hareket katmalarına, sosyal rollerini yerine getirerek topluma uyum sağlamalarına yardımcı olmakta ve gelişim alanlarının tümünü desteklemektedir (134). Sporun engelli bireyler için bu kadar faydalı olması, bu bireylerin spora katılımlarının teşvik edilmesi ve spor yapmalarına engel olabilecek tüm faktörlerin ortadan kaldırılarak fırsat eşitliğinin sağlanması gerektiğini göstermektedir. Spor, tüm bireylerin en temel haklarından biridir ancak engelli bireylerin çoğu spora katılamamaktadır. Çünkü engelli bir birey spor yapmak istese de bunu gerçekleştirebilmesi için bazı imkanların kendisine sunulması gerekmektedir. Spor ortamında bireyin tuvalet ihtiyacı ve kişisel bakım gibi özel gereksinimlerinin karşılanması ve bu alanda eğitimli personellerin bulunması bireye sunulması gereken hizmetlerden bazılarıdır ve bu hizmetler sağlandığında engelli bir birey bağımsız olarak spor yapabilir duruma gelebilir (20). Ancak engelli bireyler günlük yaşamlarında sağlık, eğitim ve ekonomik sorunların yanı sıra ulaşım, ayrımcılık, dışlanma gibi farklı pek çok alanda da hak ve hizmetlere erişim konusunda sorunlar yaşamaktadır. Bu bağlamda, Dünya Sağlık Örgütü'nün yayınladığı Dünya Engellilik Raporunda Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nin temel prensiplerine dikkat çekilmiştir. Bu prensipler, engelli bireylerin onuru, bağımsızlığı, yetenekleri ve

kimliklerini koruma haklarına saygı, ayrımcılığın önlenmesi, fırsat eşitliğinin sağlanması ve sağlık, sosyal yaşam, eğitim, istihdam, eğlence ve spor aktivitelerine erişim konusunda yapılması gerekenleri içermektedir. Bu kapsamda tüm dünyada ve ülkemizde engelli bireylerin topluma katılımını sağlayacak ve sosyal uyumu da geliştirecek olan somut adımların atılması beklenmektedir (26). Bu perspektiften bakıldığında gelişmiş toplumların engelli bireylere yönelik hizmetlerinin ileri seviyede olduğu görülmektedir. Bugün ülkemizde de geçmiş yıllara göre engelli bireylere yönelik pek çok olumlu gelişme yaşandığı bilinmektedir. Özellikle Avrupa Birliği Uyum Yasaları çerçevesinde engelli bireylerin yaşamlarına doğrudan katkı sağlayacak içerikler öne çıkmış ve hız kazanmıştır.

Engelli bireylerin spor yapmaları, yaşam kalitelerini yükseltmek, toplumda farkındalık yaratmak ve hareketsizlikten kaynaklanan sorunlardan uzaklaşmak açısından önemlidir. Anayasamızın 58 ve 59'uncu maddelerinde gençlik ve sporla ilgili temel ilkeler belirlenmiştir. Buna göre 58'inci madde devlete, gençleri kötü alışkanlıklar ve cehaletten koruma görevi verirken, 59'uncu madde ise vatandaşların ruh ve beden sağlığının geliştirilmesi, başarılı sporcuların desteklenmesi ve sporun yaygınlaştırılması için devleti sorumlu tutmaktadır. Anayasamız ayrıca eşitlik ilkesi gereği, bu maddelerde yer alan gençlik ve spor yükümlülüklerinin engelli bireyleri kapsayacak şekilde uygulanmasını da zorunlu kılmaktadır (T.C. 1982 Anayasası). Bu bağlamda ülkemizde çeşitli bakanlıklar, sivil toplum örgütleri ve federasyonlar, engelli bireylerin spor yapmalarını teşvik etmek için çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca bilimsel toplantılarda engelli bireylerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi konusunda tartışmalar yapılmakta ve engelli bireylerin spora katılımını artırmak için farklı öneriler sunulmaktadır (135). Bununla birlikte, bugün engelli bireyler, kendi iradeleri dışında ortaya çıkan ve spor yapmalarına engel olan faktörler nedeniyle spor yapamamaktadır (136). Bu faktörler arasında fiziksel çevrenin uygun olmaması, ayrımcılık ve önyargı ile karşılaşma gibi sorunlar bulunmaktadır.

Bu sorunlar engelli bireylerin kendilerine güvenmelerini, kendilerini farklı hissetmelerini ve sosyal yaşama katılmalarını olumsuz etkileyebilmektedir (125).

Engelli bireylerin spor yapabilmeleri, hem yaşam kalitelerini artırmak, hem toplumda farkındalık oluşturmak, hem de hareketsizliğin getirdiği olumsuzluklardan uzaklaşmak açısından hayati önem taşımaktadır (53). Literatürde yapılan araştırmalar göstermektedir ki, engelli bireylerin spora katılımlarını engelleyen çok sayıda faktör bulunmakta ve bu faktörler genel olarak ortak sonuçlara işaret etmektedir. Esatbeyoğlu ve Karahan (137) engelli bireylerin sportif aktivitelere katılımlarının sosyal, fiziksel, ekonomik, psikolojik ve engel durumuna bağlı zorluklarla karşılaşabileceğini belirtmektedir. Chin vd., (138) spor yapmaya engel olan faktörleri bireysel ve çevresel olarak iki grupta incelemiş, sosyal ve fiziksel faktörleri çevresel, ekonomik, engel durumuyla ilgili ve psikolojik faktörleri de bireysel olarak değerlendirmiştir. Engelli bireylerin spora katılamama nedenlerini evden ayrılamama, sağlık problemleri, aktiviteye katılacak bir partner bulamama şeklinde sınıflandırmıştır. Kirchner, Gerber ve Smith (139) ise engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran faktörler arasında kaldırımlar, inşaat çalışmaları, bordürler ve kanalizasyon kapakları gibi fiziksel engelleri saymıştır. Bunlara ek olarak toplumdaki diğer bireylerin tutum ve algılarının, spora teşvik edici rol modellerin eksikliğinin, yorgunluk ve motivasyon eksikliğinin, soyunma odası gibi gerekli imkanların bulunmamasının da (139) engelli bireylerin spor yapmasına engel olduğu görülmüştür. Yılmaz, İlhan ve Yarayan (53) engelli bireylerin spora katılımını zorlaştıran tüm faktörleri duygusal kaçınma, farkındalık ve çevresel zorluk olarak üç kategoriye ayırmış, bireyin öfke, keder, suçluluk ve aşağılanma gibi duygular nedeniyle spor yapmaktan kaçınmasını duygusal kaçınma, bireyin yaşadığı çevredeki spor olanaklarından haberdar olmaması ve spora katılım hakkında bilgi eksikliği yaşamasını farkındalık, ulaşım, erişim gibi çevresel faktörler nedeniyle spor yapamamasını ise çevresel

zorluk olarak tanımlamıştır. Tüm bu veriler ışığında engelli bireylerin spora katılımında hem çevresel hem de bireysel pek çok engel ile mücadele ettiği söylenebilir. Engellerle dolu bir çevrede hareket özgürlüğü kısıtlanan bireyler, bu engeller ortadan kalkmadığı sürece “hareket özgürlüğü kısıtlanan bireyler” olarak toplumsal yaşamda yer almaya devam edeceklerdir (140). Bu nedenle engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımını engelleyen tüm faktörlerin, aynı zamanda onların toplumsal yaşamdan soyutlanmalarına yol açtığı göz ardı edilmemeli ve engelli bireylerin hareketini kısıtlayan tüm faktörler giderilmelidir.

2.8.1. Duyuşsal Kaçınma

Duygu, bireyin hissettiği ve bu hisle ilgili düşüncelerden oluşan bir histir (124). Duygu, aynı zamanda bireyin öznel olarak yaşadığı bir duygu durumunun dışı yansıması olarak da görülebilir (141). Goleman (124) duygunun, hislerin tetiklediği psikolojik, zihinsel ve bedensel reaksiyonların toplamı olduğunu savunmaktadır. Bu anlamda, duygunun davranışsal bileşenleri de vardır. Duygu, bireyin yaşama uyum sağlama işlevi de görmektedir. Birey, iç dünyasını duygularıyla ifade edebilmekte ve hissettiklerini duygular aracılığıyla dışarı aktarabilmektedir (142). Birey, çevreyle etkileşimi sonucunda karşılaştığı uyaranlara karşı haz almakta veya almamaktadır. İhtiyaçları karşılandığında hoşnutluk duygusu, karşılanmadığında ise acı duygusu yaşamaktadır. Bu ihtiyaçlardan bazıları; rahatlık, başarı, üstünlük, sevgi ve beğenidir. İhtiyaçlarının karşılanmaması sonucu ortaya çıkan duygular ve olumsuz yaşam olayları, bireyin duygularının yıpranmasına ve duygusal güç kaybına yol açmaktadır. Duygusal güç kaybı, çeşitli çevresel koşullardan kaynaklanabilmekte ve bireyi zorlayabilmektedir (22). Watson (143) duyguların, olumlu ve olumsuz olmak üzere iki bağımsız boyuttan oluştuğunu, “korku, öfke, üzüntü, suçluluk, aşağılanma ve nefret” gibi duyguların olumsuz duyguları, “neşe, ilgi ve güven” gibi duyguların ise olumlu duyguları içerdiğini belirtmektedir. Bu çerçevede, bireyin

daha önce yaşadığı olumsuz duyguları tekrar yaşamamak için kaçınma eğilimi göstermesi, duygusal kaçınma davranışını oluşturmaktadır. Duygusal kaçınma, bireyin duygusal olarak karşılaşabileceği ve güç kaybına neden olabilecek tüm olumsuzluklardan uzak durması, olumsuz duygulardan kaçınması, geri çekilmesi durumu olarak tanımlanabilir. Engelli bir bireyin spor ortamında duygusal kaçınma davranışı göstermesi, bireysel bir faktör olarak değerlendirilmekte ve bireyin iradesiyle duygusal olarak spora katılmaktan vazgeçmesi anlamına gelmektedir (53). Bireyin önyargı, tutum, ayrımcılık, dışlanma gibi nedenlerle oluşabilecek olumsuz benlik algısı, farklılık duygusu ve bunların yanında başarısızlık, kaygı, stres, isteksizlik, yetersizlik, korku, aşağılık, güvensizlik gibi duygulardan uzak durması, duygusal kaçınma olarak adlandırılmakta ve bu durum bireyin spora katılımını zorlaştırmaktadır.

2.8.2. Farkındalık

Farkındalık kavramı, bireyin yaşadığı çevreyi tüm duygularıyla kavraması ve bilmesi gereken her şeyden haberdar olması, ayrıca odaklanması gereken konulara dikkat etmesi ve duyarlılık göstermesidir (144). Farklı bir tanımla, farkındalık, bireyin geçmişteki veya gelecekteki duygu ve düşüncelerden bağımsız olarak, tüm dikkatini şu anki ana vermesi ve anı onaylayarak kabul etmesidir (145). Farkındalık kavramı, ana odaklanma ve anlık yaşantılara yönelme unsurlarını içermektedir. Bireyin çevresinde olan biteni anlayabilmesi, farkındalığın temelini oluşturmaktadır (146). Ayrıca farkındalık, bireyin bilmesi gereken tüm durumlardan haberdar olmasını ve bu durumlara karşı duyarlılık göstermesini de kapsamaktadır. Bir tür içgörü olarak da adlandırılan farkındalık, bilincin farkına varmayı, tanımayı ve anlamayı gerektirmektedir. Bilişsel ve duyuşsal bir süreç olan farkındalık kavramı, bireyin hem bireysel hem de çevresel alanda temas kurabilmesi sürecidir. Farkındalık, bireyin yaşantısında çevreyle ilişkisini devam ettirebilmesi için gerekli olan unsurlardan biridir. Gestalt

yaklaşımına göre, birey çevreyle temasında yaşadıklarının hem nedeni hem de sonucudur. Çevrenin bir parçasıdır ve çevresini etkileyebildiği gibi çevresinden de etkilenebilir. Bu nedenle, toplumdaki insanların ve özellikle de engelli bireylerin ihtiyaç duyduğu konulara ve bu ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri çözüm yollarına dair farkındalıklarının olması, engelli bireylerin hayata aktif olarak katılabilmeleri ve toplumda var olabilmeleri açısından çok önemlidir (147). Spora katılımındaki zorlanmalar bağlamında ise, farkındalık bireyin spor ve spora katılımına ilişkin tüm konulara dair farkındalığını ifade etmektedir (53). Bireyin spora katılımında en önemli etmenlerden biri ilgi düzeyi ve farkındalıktır. Bu noktada, spora katılımında bireyin kendisinin ve çevresinin farkında olması, mevcut koşullarının bilincinde olması ve sorunlara dair çözüm yollarını bilmesi çok önemlidir. Farkındalık kavramı, spora katılımında zorlanmalar bağlamında ele alındığında, bireyin ne yapacağını bilmemesi, etrafında olup bitenlerin farkında olmaması ve erişim konularında bilgi sahibi olmaması, haklarını ve imkanlarını bilmemesi, ayrıca kendine dair farkındalığının olmaması, bireyin spora katılımında zorlanmasına neden olan etmenler arasındadır.

2.8.3. Çevresel Zorlanma

Bireyin tüm sosyal faaliyetlere katılabilmesi için erişilebilirlik ve kullanılabilirlik çok önemlidir. Engelli bireylerin toplumsal hayata katılabilmesi için, sosyal ve fiziki açıdan çevre ile uyumlu olmaları gerekmektedir (148). Engelli bireyleri toplumsal yaşamın dışında bırakan tüm etmenler, aynı zamanda onların toplumdan soyutlanmalarına neden olmaktadır (149). Engellerle dolu bir çevrede yaşayan engelli bireyler, hareket özgürlüğü kısıtlanan bireyler olarak görülmelidir (139). Bu yüzden, ev dışındaki mekanlarda rahat edebilmeleri ve zaman geçirebilmeleri çok önemlidir. Engelli bireylerin kentsel yaşantıda spor başta olmak üzere tüm sosyal olanaklara erişim ihtiyaçları, normal gelişim gösteren bireylerden farklı olmakla birlikte, temelde benzerdir. Bu sebeple, tüm bireyler ve özellikle de engelli bireyler için,

fiziksel çevreye erişimin kolaylaştırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, fiziksel çevrenin, tüm engelli bireylerin başka bir bireye bağımlı olmadan kendilerine yetebilecek şekilde tasarlanması, tüm erişim sorunlarının çözülmesi gerekmektedir. Ancak, engelli bireylerin sosyal yaşantıya entegre olmalarını engelleyen pek çok etmen vardır. Bunların en önemlileri ve en sık karşılaşılanları, fiziksel çevrenin engellilere yönelik tasarlanmamış olması ve ulaşım zorluğudur (150). Engelli bireylerin erişimini zorlaştıran etmenler arasında; yüksek kaldırımlar, donanımı olmayan toplu taşıma araçları, yol üzerindeki engeller, kaldırım genişliğinin yetersiz olması, rampaların engelli bireylerin standartlarına uygun olmaması, yönlendirme levhalarının yetersiz olması, tümsekler, toplu taşıma araçlarının yetersiz sayıda olması ve ek olarak ekonomik yetersizlikler sayılabilir. Ayrıca, tesislerin engelli bireylerin kullanımına uygun olmaması ve yetersiz olması da bir etmendir. Engelli bireylerin spor yapabilmeleri için, spor yapacakları alanların erişim, ergonomi, güvenlik ve hijyen yönünden bu bireylere uygun olarak tasarlanması gerekmektedir. Bireyin kendisinden kaynaklanmayan tüm bu nedenlerden dolayı yaşadığı güçlük veya sıkıntı, çevresel zorlanma olarak adlandırılmaktadır. Spora katılımı zorlanmalar açısından değerlendirildiğinde ise, bireyin çevresel etmenlerden kaynaklı olarak spora katılımı zorlanması söz konusudur. Bu bağlamda, çevresel zorlanma, fiziki şartlar, ulaşım, tesis ve donanım gibi, bireyin spor katılımını zorlaştıran fiziki şartların tümünü kapsamaktadır (53).

2.9. Kamu ve Özel Sektöre Ait Spor Tesisleri Kullanımında Engelli Bireylere Özgü Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti'nin 2005 yılında çıkardığı 5378 sayılı "Engelliler Hakkında Kanun'da erişilebilirlik; 'Engellilerin, binalara, açık alanlara, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojilerine güvenli ve bağımsız bir şekilde erişebilmesi ve bunları kullanabilmesi' olarak tanımlanmaktadır (74).

Erişilebilirlik; çevrenin, sunulan hizmetlerin, üretilen ürünlerin ve araçların insanların büyük çoğunluğu tarafından kullanılabilir olması anlamına gelmektedir. Bu kavram genellikle engelli olan bireyler için kullanılsa da aslında, engelli olsun olmasın tüm insanların hizmet ve ürünlere erişebilmesini kapsamaktadır. Daha geniş bir ifade ile erişilebilirlik; her bireyin, bulunmak istediği her yerde ve almak istediği her hizmette, hem bağımsız hem de güvenli bir şekilde erişebilmesi ve kullanabilmesidir. Konutlar, iş yerleri, sağlık hizmet binaları, yeşil alanlar, eğitim binaları, toplu taşıma araçları, iletişim araçları gibi yerler ve hizmetlere kimseye muhtaç kalmadan ve herhangi bir risk veya tehlike yaşamadan herkesin erişebilmesi zorunludur. Bu, engelli insanlar için hayati bir gerekliliktir, bunun yanı sıra yaşlılar için de önemlidir ve toplumdaki tüm insanlar için sağlandığında konfor ve refahı artırmaktadır (66, 67).

Erişilebilirlik hem temel bir hak hem de diğer hakları kullanabilmenin temel bir aracı olarak yaşamın tüm katmanlarına bağımsız olarak katılabilmenin temel şartıdır. Kuşkusuz bunun temelini Harvey'in tanımladığı gibi “insanın içinde yaşadığı dünyayı taleplerine daha uygun hale getirebilmede en başarılı girişimi olan kent” oluşturmaktadır. Harvey'e göre kent, insanın yaşayabilmek için yarattığı dünya ise, bu zamana kadar orada yaşamaya mahkûm kaldığı dünyadır. İşte bu yüzden kentte özgür olmak da mahkûm olmak da insanın elindedir. Eğer yaşanan kent bireyi kentli olarak görmüyorsa hem insanı hem de insanın sahip olduğu hakları göz ardı ediyor demektir. Bu yüzden yaygın olan planlama ve tasarım anlayışının kapsayıcı olmak yerine ortalama kullanıcı grubun ihtiyaçlarına göre biçimlendiğini söylemek yanlış olmaz. Teoride daha sınırlı kalsa da uygulamada yansımaları geniş ölçekte görülebilir. Bunu ölçmek için, empati kurmaya gerek yoktur. Mevzuat üzerinden yapılan sorgulamalar da mevcut durumu değiştirmeye yetmeyecektir. Belli olan, ortalama kullanıcı gruba yönelik tasarım anlayışının diğer kullanıcıları tasarım yoluyla dışladığı ve engellediğidir. Tasarım yoluyla

potansiyel kullanıcıları dışlama ya da onlara engeller çıkarma, “uygulama pratiği olmayan bir ülkede tasarım yapma” gerekçesiyle ya da mevzuatın buna izin vermesi, denetim ve yaptırım eksikliğiyle açıklanamaz. Açıklansa da etik olmaz. Tasarımcının kullanıcı ihtiyaçlarını ya da kullanıcıyı tam olarak anla(ya)mamış olması veya tasarımda biçimsel, teknolojik ve estetik vb. özelliklere odaklanarak işlevselliği, kapsayıcılığı, erişilebilirliği ve kullanılabilirliği ikinci plana atması gibi nedenlerle de açıklanamaz (99). Mevcut durum göz önüne alındığında mevzuatın yetersizliği de kapsayıcı tasarım için bir bahane olamaz. Zira mevzuatta yaşam alanlarında erişilebilirliğin sağlanması için uyulması zorunlu standart(lar) yıllardır güncellenerek tasarıma ve tasarımcıya yol göstermektedir. Hatta uyulması zorunlu ilgili standart(lar) olarak belirlenmektedir. Bu yüzden, sayılan nedenlerin hiçbiri tasarımın, sunulan hizmetin, bilginin ve iletişimin ortalama kullanıcı gruba göre hazırlanmasını haklı göstermez. Tasarım ya da planlama yoluyla engellenenlerin diğerleri gibi sadece bir insan, bir hak sahibi olarak görülmesi yeterlidir (88). Dolayısıyla herkes için benzer ya da eşdeğer yaşam koşullarının sağlanması istenir

Erişilebilirlik, tasarımsal bir sorun olarak 1991 yılında TS 9111 standardıyla gündeme gelmiş ve 2020 yılında Erişilebilirlik Kılavuzu ile güncellenmiştir. Bu süreçte, erişilebilirliğin önemini vurgulayan ve destekleyen çeşitli ulusal ve uluslararası girişimler gerçekleştirilmiştir. Bunlar arasında 2005 yılında Engelliler Kanunu, 2006 yılında BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, 2011 yılında Herkes için Tasarım Müfredatı Geliştirme Çalıştayı, 2012 yılında Hissedilebilir Yürüme Yüzeyi Standartları ve 2013 yılında Erişilebilirlik İzleme ve Denetleme Yönetmeliği sayılabilir. Ayrıca, 2020 yılı Erişilebilirlik Yılı ilan edilerek erişilebilirliğe dikkat çekilmiştir. Ancak, erişilebilir Türkiye hedefine ulaşmak için yeterli denetim ve yaptırım mekanizmaları oluşturulamamıştır. Bu nedenle, yapı stokunda erişilebilirlik kriterlerini karşılamayan çok sayıda yapı bulunmaktadır (99).

5378 sayılı Engelliler Kanun Maddesi

Madde 1: Bu Kanunun amacı; engellilerin temel hak ve özgürlüklerden eşit ve etkin bir şekilde yararlanmalarını sağlamak, doğuştan sahip oldukları onura saygı göstermek, toplumsal hayata diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarını mümkün kılmak ve engelliliği önlemeye yönelik tedbirleri almak için gerekli düzenlemeleri yapmaktır.

Madde 2: Bu Kanun, engellileri, ailelerini, engellilere yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşları ile diğer ilgilileri kapsamaktadır.

Madde 3: Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Doğrudan ayrımcılık: Engelliliğe dayalı ayrımcılık esasına göre, engellinin hak ve özgürlüklerden karşılaştırılabilir durumdakilere göre eşit şekilde yararlanmasını engelleyen, kısıtlayan veya zorlaştıran her türlü farklı muameleyi,

b) Dolaylı ayrımcılık: Görünürde ayrımcı olmayan her türlü eylem, işlem ve uygulamaların sonucunda, engelliliğe dayalı ayrımcılık esasına bağlı olarak, engellinin hak ve özgürlüklerden yararlanmasında nesnel bir gerekçe olmaksızın dezavantajlı bir duruma düşürülmesini,

c) Engelli: Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeylerde kayıpları olan ve topluma diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarını engelleyen tutum ve çevre koşullarından etkilenen bireyi,

d) Engelliliğe dayalı ayrımcılık: Siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak yapılan her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlamayı,

e) Engellilik durumu: Bireyin engelliliğini ve engellilikten kaynaklanan özel gereksinimlerini, uluslararası yöntemlere dayanarak belirleyen derecelendirme, sınıflandırma ve tanılama işlemlerini,

f) Erişilebilirlik: Binaların, açık alanların, ulaşım ve bilgilendirme hizmetleri ile bilgi ve iletişim teknolojisinin, engellilerin güvenli ve bağımsız bir şekilde ulaşabilecekleri ve kullanabilecekleri şekilde düzenlenmesini,

g) Erişilebilirlik standartları: Türk Standartları Enstitüsünün erişilebilirlik konusunda yayınladığı standartları,

h) Habilitasyon: Engellinin bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılayabilmesini ve yaşamını bağımsız bir şekilde sürdürebilmesini sağlamak amacıyla fiziksel, sosyal, zihinsel ve mesleki beceriler kazandırmaya yönelik hizmetleri,

i) Korumalı işyeri: İş gücü piyasasına girmeleri zor olan zihinsel veya ruhsal engellilere mesleki rehabilitasyon sağlamak ve istihdam yaratmak amacıyla Devlet tarafından teknik ve mali olarak desteklenen ve çalışma ortamı özel olarak düzenlenen işyerini,

j) Makul düzenleme: Engellilerin insan haklarını ve temel özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak için belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, ölçüsüz veya aşırı bir yük oluşturmayan, gerekli ve uygun değişiklik ve tedbirleri,

k) Rehabilitasyon: Herhangi bir nedenle meydana gelen engelin etkilerini mümkün olduğunca azaltmayı ve engellinin hayatını bağımsız bir şekilde sürdürebilmesini sağlamak amacıyla fiziksel, sosyal, zihinsel ve mesleki beceriler geliştirmeye yönelik hizmetleri,

l) Umuma açık hizmet veren yapı: Kamu hizmeti için kullanılan resmî binalar, ibadet yerleri, özel eğitim ve özel sağlık tesisleri; sinema, tiyatro, opera, müze, kütüphane, konferans salonu gibi kültürel binalar ile gazino, düğün salonu gibi eğlence yapıları; otel, özel yurt, iş hanı, büro, pasaj, çarşı gibi ticari yapılar; spor tesisleri, genel otopark ve buna benzer umuma açık binaları, ifade eder.

Madde 4: Bu Kanun kapsamındaki hizmetlerin sunulmasında;

a) Engellilerin insan onuru ve haysiyetine dokunulmazlık ilkesi çerçevesinde, kendi seçimlerini yapma hakkı ve bağımsızlığı gözetilerek bireysel özerkliklerine saygı duyulması esastır.

b) Engelliliğe dayalı ayrımcılık yasaklanmış olup, ayrımcılıkla mücadele engellilere yönelik politikaların temelini oluşturur.

c) Engellilerin tüm hak ve hizmetlere erişiminde fırsat eşitliği sağlanması esastır.

d) Engellilerin bağımsız yaşamaları ve topluma tam ve etkin katılmaları için erişilebilirliğin temin edilmesi esastır.

e) Engellilerin ve engelliliğin her türlü kötüye kullanılmasının önlenmesi esastır.

f) Engellilere yönelik hizmetlerin sunumunda aile bütünlüğünün muhafaza edilmesi esastır.

g) Engeli olan çocuklara yönelik hizmetlerde çocuğun yüksek yararı gözetilmesi esastır.

h) Engeli olan kadın ve kız çocuklarının çok yönlü ayrımcılığa uğramalarının önlenerek hak ve özgürlüklerden faydalanmalarının sağlanması esastır.

i) Engellilere yönelik politika geliştirme, karar verme ve hizmet sunma süreçlerinde engellilerin, ailelerinin ve engellileri temsil eden sivil toplum kuruluşlarının katılımı sağlanması esastır.

j) Engellilere yönelik mevzuat düzenlemelerinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının görüşüne başvurulur.

Madde 4A: Doğrudan ve dolaylı ayrımcılık dahil olmak üzere engelliliğe dayalı her türlü ayrımcılık yasaklanmıştır.

Engellilere yönelik makul düzenlemelerin yapılması için gerekli tedbirler alınarak eşitliğin sağlanması ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

Engellilerin hak ve özgürlüklerden tam ve eşit şekilde faydalanmalarını sağlamak için alınacak özel tedbirler ayrımcılık sayılmaz.

Madde 4B: Engellilerin toplumdan izole edilmeleri ve ayrıştırılmaları engellenmiştir.

Engellilerin diğer bireylerle eşit koşullarda bağımsız olarak toplum içinde yaşamaları temel ilke olup, özel bir yaşam tarzına mecbur bırakılamazlar.

Engellilerin topluma entegre olmaları ve toplum içinde yaşamaları için bireysel destek hizmetleri de dahil olmak üzere ihtiyaç duydukları toplum odaklı destek hizmetlerine erişimleri temin edilmiştir.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Araştırma Modeli

Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki üç büyükşehir olan Malatya, Van ve Erzurum illerindeki spor tesislerinin engellilerin kullanımına uygunluğunun araştırıldığı bu çalışma nicel bir çalışma olup, genel tarama modellerinden biri olan betimsel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Tarama araştırması, bir konu hakkında anket veya görüşme yöntemleriyle katılımcıların görüşlerini, ilgilerini, yetenek veya tutumlarını ortaya çıkarmak için örneklem gruplarıyla gerçekleştirilen araştırmalardır (151, 152).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, 2023 yılında Doğu Anadolu bölgesindeki büyükşehir statüsündeki Malatya, Van ve Erzurum illerinde ikamet eden engelli bireylerdir. Araştırmanın örneklemini, spor tesislerine gelen engelli bireylerden oluşmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygun olup olmadığı, nicel veri toplama araçlarıyla incelenmiştir. Engelli bireylerin spor tesislerinin uygunluğu hakkındaki görüşlerini belirlemek için, araştırmacı tarafından geliştirilen “Kamu ve Özel Sektör Spor Tesisleri Memnuniyet Anketi” isimli bir anket formu kullanılmıştır. Anket formu, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, “Kişisel Bilgi Formu” başlığı altında, engelli bireylerin demografik özellikleri, spor tesislerine ulaşımaları, spor tesislerinde hangi aktiviteleri yaptıkları, spor tesislerini ne sıklıkla kullandıkları gibi genel bilgiler sorulmuştur. İkinci bölümde ise, katılımcıların spor tesislerine ilişkin memnuniyet düzeylerini ölçmek için, 25 adet beşli likert tipi soru yer almıştır. Bu sorular, spor tesislerinin

fiziksel koşulları, erişilebilirliği, güvenliği, hijyeni, personel kalitesi, donanımı, sosyal imkanları gibi farklı boyutları kapsamaktadır. Anket formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmış ve Cronbach alfa katsayısı 0.87 olarak bulunmuştur.

3.4. Veri Toplama Aracının Uygulanması

Bu araştırmada, spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusunda veri toplamak için bir anket formu kullanılmıştır. Araştırma sürecine başlamadan önce, Dicle Üniversitesi Rektörlüğü, Sağlık Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu'ndan çalışmanın etik iznini almış ve bu izin ekte gösterilmiştir. Anket formu, elektronik ortama aktarılmış ve spor tesislerinde üye olan engelli bireylerle elektronik olarak paylaşılmıştır. Ayrıca, araştırmacı tarafından fiziksel anket formları da basılmış ve engelli bireylerle yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. Araştırmacı, anket formunu doldurmakta zorlanan engelli bireylere yardımcı olmuş, soruları onlara okumuş ve bireylerin verdiği cevaplara göre anket formlarını işaretlemiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada, uygulamalar sonucunda elde edilen veriler, SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Ölçüt maddelerinde, araştırma grubunun her maddeye verdiği yanıtların istatistiksel özellikleri, standart sapma, yüzde, frekans ve aritmetik ortalama olarak hesaplanmıştır. Ölçüt maddelerinde, araştırma grubunun her maddeye verdiği yanıtların istatistiksel özellikleri, bağımsız değişkenlerimiz olan (demografik özellikler) gruplara göre karşılaştırılmış ve anlamlılık düzeyleri belirlenmiştir. Değişkenlerin normal dağılım gösterdiği varsayımı altında, gruplar arasındaki anlamlılık ve ilişkilerin saptanması için bağımsız örneklem t testi ve ANOVA (varyans analizi) testleri uygulanmıştır.

Bu araştırmada, “memnuniyet anketi” adlı 25 maddelik bir anket formu kullanılmıştır. Bu formda, her bir madde

için “Hiç memnun değilim, Memnun değilim, Kısmen Memnunum, Memnunum, Çok memnunum” olmak üzere beş seçenek sunulmuştur. Bu seçenekler, 1’den 5’e kadar puanlandırılmıştır. Anket formundaki 5’li likert tipi maddelerin puan aralıkları şöyledir: Hiç memnun değilim: 1.00-1.80; memnun değilim: 1.81-2.60; Kısmen memnunum: 2.61-3.40; Memnunum: 3.41-4.20; Çok memnunum: 4.21- 5.00. Bu puan aralıkları, maddelerin gerçekleşme düzeyini belirlemek için kullanılmıştır.

Bu araştırmada, elde edilen verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığı, “Shapiro Wilk Uyum İyiliği Testi ve Kolmogorow Smirnov testi” ile kontrol edilmiştir. Çalışmada bulunan kategorik veriler için frekans ve % değerleri, sürekli veriler için ise ortalama, standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler sunulmuştur. Normallik varsayımları karşılandığı için, iki grup arasındaki farkı test etmek için Bağımsız Örneklem T testi, daha fazla grup arasındaki farkı test etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Analizlerde, istatistiksel anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak alınmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde anket formlarından elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan engelli bireylerin demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular

		N	%
Cinsiyet	Erkek	177	59,0
	Kadın	123	41,0
Yaş	18-30 yaş	195	65,0
	31-65 yaş	101	33,7
Boy Uzunluğu	150 cm ve altı	34	11,3
	151-170 cm	53	17,7
	171 cm ve üzeri	213	71,0
Ağırlık	0-50 kg	39	13,0
	51-70 kg	80	26,7
	71-90 kg	149	49,7
	91 kg ve üzeri	32	10,7
Engel Türü	Bedensel Engelli	49	16,3
	Görme Engelli	37	12,3
	İşitme Engelli	43	14,3
	Zihinsel Engelli	2	,7
	Diğer	57	19,0
Şehir	Malatya	100	33,3
	Erzurum	100	33,3
	Van	100	33,3
Öğrenim Durumu	Okur-yazar Değil	6	2,0
	İlkokul	46	15,3
	Ortaokul	66	22,0
	Lise	83	27,7
	Üniversite	90	30,0
	Yüksek Lisans	9	3,0

Meslek	Çalışmıyor	62	20,7
	Öğrenci	103	34,3
	Devlet Memuru	39	13,0
	Özel Sektör	78	26,0
	Diğer	18	6,0
Spor Branşı	Futbol	182	60,7
	Basketbol	12	4,0
	Voleybol	19	6,3
	Fitness	53	17,7
	Diğer	24	8,0
Spor Yapma Süresi	1-5 yıl	137	45,7
	6-10 yıl	75	25,0
	11-25 yıl	80	26,7
	26 yıl ve üzeri	7	2,3
Spor Tesisi Kurum	Kamu	77	25,7
	Özel	219	73,0
Kullanım Sıklığı	Haftada 1-3 kez	159	53,0
	Haftada 4 kez ve üzeri	78	26,0
	Düzensiz aralıklarla kullanırım	59	19,7
Spor Tesisine Ulaşım	Resmi Taşıt	11	3,7
	Toplu Taşıt	142	47,3
	Kendi Arabam	73	24,3
	Yürüyerek	71	23,7

Bu araştırmada, katılımcıların demografik özellikleri, engel türleri, eğitim durumları, çalışma durumları, spor ilgi alanları, spor yapma süreleri, spor tesislerine erişim ve kullanım durumları Tablo 1'de sunulmuştur. Tablo 1'den görüldüğü üzere, katılımcıların %59'u erkek, %41'i kadındır; %65'i 18-30 yaş, %33,7'si 31-65 yaş arasındadır; %71'i 171 cm ve üzeri, %17,7'si 151-170 cm, %11,3'ü 150 cm ve altı boya sahiptir; %49,7'si 71-90 kg, %26,7'si 51-70 kg, %13'ü 0-50 kg, %10,7'si 91 kg ve üzeri kilodadır; %19'u diğer engel türüne, %16,3'ü bedensel engelli, %14,3'ü işitme engelli, %12,3'ü görme engelli, %0,7'si zihinsel engellidir; %30'u üniversite, %27,7'si lise, %22'si ortaokul, %15,3'ü ilkokul, %3'ü yüksek lisans mezunu, %2'si ise okur-yazar değildir; %34,3'ü öğrenci, %26'sı özel sektör, %13'ü devlet memuru, %6'sı diğer sektörlerde çalışmakta, %20,7'si ise çalışmamaktadır;

%60,7'si futbol, %17,7'si fitness, %8'i diğer, %6,3'ü voleybol, %4'ü basketbol sporuyla ilgilenmektedir; %45,7'si 1-5 yıl, %26,7'si 11-25 yıl, %25'i 6-10 yıl, %2,3'ü 26 yıl ve üzeri spor yapmaktadır; %73'ü özel, %25,7'si kamu tesislerinde spor yapmaktadır; %53'ü haftada 1-3 kez, %26'sı haftada 4 kez ve üzeri, %19,7'si ise düzensiz aralıklarla spor tesislerini kullanmaktadır; %47,3'ü toplu taşıt, %24,3'ü kendi aracı, %23,7'si yürüyerek, %3,7'si ise resmi taşıtlarla spor tesislerine ulaşmaktadır.

Araştırmaya katılan engelli bireylerin cinsiyetlerine göre illerindeki spor tesislerinden memnuniyet durumlarına ilişkin bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeylerinin cinsiyetlerine göre dağılımı

		Cinsiyet	N	Ortalama	Std. Sapma	t	P değeri
1.	Spor tesisinde engelliler için ayrılmış otopark sayısından	Erkek	177	2,9718	1,44768	2,121	0,035
		Kadın	123	2,6179	1,38209		
2.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının engellilerin kullanımına uygunluğundan	Erkek	177	3,0056	1,47131	2,066	0,040
		Kadın	123	2,6585	1,37202		
3.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının eğiminin engellilerin kullanımına uygunluğundan	Erkek	177	3,0508	1,35794	1,562	0,119
		Kadın	123	2,8130	1,20348		
4.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının zemininin engellilerin kullanımına uygunluğundan	Erkek	177	3,0452	1,35185	2,062	0,040
		Kadın	123	2,7236	1,29501		

5.	Spor tesisinin kapı giriş ve çıkışları engellilerin kullanımına uygunluğundan	Erkek	177	3,2090	1,40871		
		Kadın	123	2,9024	1,40499	1,856	0,604
6.	Spor tesisinde engellileri yönlendirecek sembollerin	Erkek	171	3,1111	1,31706		
		Kadın	120	2,7667	1,26181	2,234	0,026
7.	Spor tesisinin merdiven basamakları (renkleri seçilebilir zıt renkli, çıkışları kolay ve güvenli, yükseklik, derinlik ve trabzanlar nisbetinde) engellilerin kullanımına uygunluğundan	Erkek	177	3,1695	1,37534		
		Kadın	123	2,9431	1,38079	1,400	0,163
8.	Spor tesisinin giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ulaşılabilirliğinden	Erkek	177	3,2429	1,33688		
		Kadın	123	2,9106	1,34900	2,110	0,036
9.	Spor tesisinde engellilerin kullanımına uygun asansör(kabartma yazıtlar, tutunacak trabzan, sesli uyarı sistemi) kullanımından	Erkek	177	3,3503	1,37816		
		Kadın	123	3,0488	1,42492	1,838	0,067
10.	Spor tesisinin koridorları zemin olarak ve trabzanları diğer mekanlara ulaşmada engellilerin kullanımına uygunluğundan	Erkek	177	3,1921	1,41716		
		Kadın	123	3,2033	1,39648	-0,067	0,946

11.	Spor tesisinde aktiviteler için çalışma yapılacak alanların yeterli sayı ve engellilerin kullanımına uygunluğundan	Erkek	177	3,0169	1,37541	0,702	0,483
		Kadın	123	2,9024	1,41082		
12.	Spor tesisinin hijyen ve temizliğinden	Erkek	177	3,3729	1,31726	1,728	0,085
		Kadın	123	3,1057	1,31706		
13.	Spor tesisinin aydınlatma ve ısı seviyesinden	Erkek	177	3,3333	1,32574	0,458	0,647
		Kadın	123	3,2602	1,40746		
14.	Spor tesisinin oksijen ve havalandırma olanaklarından	Erkek	177	3,4915	1,19715	0,878	0,380
		Kadın	123	3,3659	1,24971		
15.	Spor tesisinin engelli sporcu ve seyirciye ayrılan bölümün kullanımının uygunluğundan	Erkek	177	3,3051	1,39301	0,935	0,351
		Kadın	123	3,1545	1,34306		
16.	Spor tesisinde yapılan branşa göre engellilere yönelik malzeme ve malzeme kalitesi uygunluğundan	Erkek	177	3,0226	1,43001	0,955	0,340
		Kadın	123	2,8618	1,43906		
17.	Spor tesisinin duş ve banyoları engellilerin kullanımına uygunluğundan	Erkek	177	3,2147	1,48064	-0,541	0,589
		Kadın	123	3,3577	3,03566		
18.	Spor tesisinin de engelli WC si engellilerin kullanımına uygunluğundan	Erkek	177	3,5311	1,44222	2,896	0,004
		Kadın	123	3,0488	1,38406		
19.	Spor tesisinin sağlık kabini ve ilk yardım olanaklarından	Erkek	177	3,3277	1,29903	0,704	0,482
		Kadın	123	3,2195	1,32155		

20.	Spor tesisin de karşılama, yönlendirme ve aktiviteler konusunda engelliler ile iletişim becerilerine sahip personelden	Erkek	177	3,0678	1,30381	0,172	0,863
		Kadın	123	3,0407	1,39905		
21.	Spor tesisinde ki antrenörlerin engellileri çalıştıracak bilgi ve donanımından	Erkek	177	3,0960	1,29984	0,197	0,844
		Kadın	123	3,0650	1,39519		
22.	Spor tesisinin engellilerin boş zamanlarını geçirebilecekleri açık kalan gün sayısı yeterli sayısından	Erkek	177	2,9944	1,31641	0,756	0,451
		Kadın	123	2,8699	1,45962		
23.	Spor tesisinde engellilerin faaliyetlerine yeterli derecede zaman ayrılmasından	Erkek	177	2,9435	1,43700	0,099	0,921
		Kadın	123	2,9268	1,42098		
24.	Spor tesisinde herhangi bir acil durumda veya yangın tehlikesinde (imdat çıkışı, kapıların asgari genişlikleri, düşük eşikler ve kaçınılması için gerekli basamaklar) engellilerin kullanımına uygunluğundan	Erkek	177	2,9492	1,46268	1,137	0,256
		Kadın	123	2,7561	1,42197		
25	Spor tesisinde yüksek risk taşıyan önemli durumlar için “acil eylem planı”ndan	Erkek	177	3,2825	1,41396	1,627	0,105
		Kadın	123	3,0081	1,46822		
	Genel Toplam	Erkek	177	3,1732	1,11469	1,467	0,144
		Kadın	123	2,9825	1,09763		

Bu araştırmada, katılımcıların spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusundaki memnuniyet düzeyleri, cinsiyet değişkenine göre farklılık göstermektedir. Tablo 2’de sunulan sonuçlara göre, katılımcıların 1, 2, 4, 6, 8 ve 18. sorulara verdiği yanıtların cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı, diğer sorulara verdiği yanıtların ise cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu sonuçlara göre, engelliler için ayrılmış otopark sayısı, spor tesisinin girişindeki engelli rampasının ve zemininin engellilerin kullanımına uygunluğu, spor tesisinde engellileri yönlendirecek semboller, spor tesisinin giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ulaşılabilirlik ve spor tesisinin engelli WC’lerinin engellilerin kullanımına uygunluğu gibi konularda erkek bireylerin, kadın bireylere göre daha yüksek düzeyde memnuniyet duydukları belirlenmiştir ($p<0.05$).

Katılımcıların spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusundaki memnuniyet düzeylerinin, yaşlarına göre dağılımı Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeylerinin yaşlarına göre dağılımı

		Yaş	N	Ortalama	Std. Sapma	t	p değeri
1.	Spor tesisinde engelliler için ayrılmış otopark sayısından	18-30	195	2,7949	1,47452	-0,266	0,791
		31-65	101	2,8416	1,35449		
2.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının engellilerin kullanımına uygunluğundan	18-30	195	2,9231	1,39189	0,561	0,575
		31-65	101	2,8218	1,51259		
3.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının eğiminin engellilerin kullanımına uygunluğundan	18-30	195	3,0410	1,29167	1,138	0,256
		31-65	101	2,8614	1,28086		

4.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının zemininin engellilerin kullanımına uygunluğundan	18-30	195	3,0462	1,32109		
		31-65	101	2,7327	1,31826	1,937	0,054
5.	Spor tesisinin kapı giriş ve çıkışları engellilerin kullanımına uygunluğundan	18-30	195	3,1487	1,37107		
		31-65	101	3,0396	1,46233	0,634	0,526
6.	Spor tesisinde engellileri yönlendirecek sembollerin	18-30	195	3,0103	1,29627		
		31-65	92	2,9674	1,28774	0,262	0,794
7.	Spor tesisinin merdiven basamakları (renkleri seçilebilir zıt renkli, çıkışları kolay ve güvenli, yükseklik, derinlik ve trabzanlar nisbetinde) engellilerin kullanımına uygunluğundan	18-30	195	3,0821	1,38230		
		31-65	101	3,1485	1,34452	-0,396	0,693
8.	Spor tesisinin giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ulaşılabilirliğinden	18-30	195	3,1795	1,29376		
		31-65	101	3,0495	1,41687	0,793	0,428
9.	Spor tesisinde engellilerin kullanımına uygun asansör(kabartma yazılar, tutunacak trabzan, sesli uyarı sistemi) kullanımından	18-30	195	3,3077	1,33845		
		31-65	101	3,1584	1,48144	0,877	0,381
10.	Spor tesisinin koridorları zemin olarak ve trabzanları diğer mekanlara ulaşmada engellilerin kullanımına uygunluğundan	18-30	195	3,2974	1,30966		
		31-65	101	3,0891	1,53687	1,161	0,247
11.	Spor tesisinde aktiviteler için çalışma yapılacak alanların yeterli sayı ve engellilerin kullanımına uygunluğundan	18-30	195	3,0000	1,38102		
		31-65	101	2,9901	1,38199	0,058	0,953

12.	Spor tesisinin hijyen ve temizliğinden	18-30	195	3,3436	1,27623	0,911	0,363
		31-65	101	3,1980	1,35661		
13.	Spor tesisinin aydınlatma ve ısı seviyesinden	18-30	195	3,4256	1,31540	1,631	0,104
		31-65	101	3,1584	1,37646		
14.	Spor tesisinin oksijen ve havalandırma olanaklarından	18-30	195	3,4667	1,11811	-0,126	0,900
		31-65	101	3,4851	1,33127		
15.	Spor tesisinin engelli sporcu ve seyirciye ayrılan bölümün kullanımının uygunluğundan	18-30	195	3,3538	1,27745	1,416	0,158
		31-65	101	3,1188	1,49189		
16.	Spor tesisinde yapılan branşa göre engellilere yönelik malzeme ve malzeme kalitesi uygunluğundan	18-30	195	2,9692	1,43558	-0,232	0,816
		31-65	101	3,0099	1,41064		
17.	Spor tesisinin duş ve banyoları engellilerin kullanımına uygunluğundan	18-30	195	3,3282	2,55355	0,256	0,798
		31-65	101	3,2574	1,50102		
18.	Spor tesisinin de engelli WC si engellilerin kullanımına uygunluğundan	18-30	195	3,4103	1,39805	0,764	0,446
		31-65	101	3,2772	1,46369		
19.	Spor tesisinin sağlık kabini ve ilk yardım olanaklarından	18-30	195	3,3590	1,33330	0,830	0,407
		31-65	101	3,2277	1,19901		
20.	Spor tesisin de karşılama, yönlendirme ve aktiviteler konusunda engelliler ile iletişim becerilerine sahip personelden	18-30	195	3,0615	1,29484	-0,412	0,681
		31-65	101	3,1287	1,39759		
21.	Spor tesisinde ki antrenörlerin engellileri çalıştıracak bilgi ve donanımından	18-30	195	3,0974	1,28261	-0,246	0,806
		31-65	101	3,1386	1,40734		
22.	Spor tesisinin engellilerin boş zamanlarını geçirebilecekleri açık kalan gün sayısı yeterli sayısından	18-30	195	2,9436	1,37799	-0,454	0,650
		31-65	101	3,0198	1,34893		

23.	Spor tesisinde engellilerin faaliyetlerine yeterli derecede zaman ayrılmasından	18-30	195	2,9128	1,42423	-0,842	0,401
		31-65	101	3,0594	1,41295		
24.	Spor tesisinde herhangi bir acil durumda veya yangın tehlikesinde (imdat çıkışı, kapıların asgari genişlikleri, düşük eşikler ve kaçınılması için gerekli basamaklar) engellilerin kullanımına uygunluğundan	18-30	195	2,8462	1,47030	-0,815	0,416
		31-65	101	2,9901	1,38199		
25	Spor tesisinde yüksek risk taşıyan önemli durumlar için “acil eylem planı”ndan	18-30	195	3,2051	1,42835	0,097	0,923
		31-65	101	3,1881	1,43327		
	Genel Toplam	18-30	195	3,1422	1,09408	0,446	0,656
		31-65	101	3,0823	1,09561		

Tablo 3 incelendiğinde Yaş değişkeni, çalışmaya katılan engelli bireylerin memnuniyet düzeylerini anlamlı olarak etkilememektedir ($p>0.05$). Dolayısıyla, farklı yaş gruplarındaki bireylerin memnuniyet düzeyleri benzerdir. Tablo 4, katılımcıların engel türlerine göre spor tesislerinden memnuniyet düzeylerini göstermektedir.

Tablo 4. Engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeylerinin
engel türlerine göre dağılımı

			N	Ortalama	Std. Sapma	F	P değeri
1.	Spor tesisinde engelliler için ayrılmış otopark sayısından	Bedensel Engelli	49	2,6531	1,72664	,668	,615
		Görme Engelli	37	3,0000	1,54560		
		İşitme Engelli	43	2,7907	1,37249		
		Zihinsel Engelli	2	1,5000	,70711		
		Diğer	57	2,8246	1,32453		
2.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının engellilerin kullanımına uygunluğundan	Bedensel Engelli	49	2,8980	1,48948	4,822	,001
		Görme Engelli	37	3,1622	1,60751		
		İşitme Engelli	43	1,9535	,81514		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	57	2,4211	1,41355		
3.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının eğiminin engellilerin kullanımına uygunluğundan	Bedensel Engelli	49	3,0612	1,24847	5,619	,000
		Görme Engelli	37	3,2432	1,44155		
		İşitme Engelli	43	2,7209	,93416		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	57	2,2105	1,04773		
4.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının zemininin engellilerin kullanımına uygunluğundan	Bedensel Engelli	49	3,0816	1,28836	5,261	,000
		Görme Engelli	37	3,2973	1,50674		
		İşitme Engelli	43	2,6512	,89665		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	57	2,2632	1,11044		
5.	Spor tesisinin kapı giriş ve çıkışları engellilerin kullanımına uygunluğundan	Bedensel Engelli	49	2,9592	1,70733	2,496	,044
		Görme Engelli	37	3,4324	1,53732		
		İşitme Engelli	43	3,0465	1,04548		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	57	2,5263	1,25506		
6.	Spor tesisinde engellileri yönlendirecek sembollerin	Bedensel Engelli	49	3,3061	1,32609	9,064	,000
		Görme Engelli	36	3,2778	1,44640		
		İşitme Engelli	43	2,4884	,82728		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	49	2,0816	1,05745		

7.	Spor tesisinin merdiven basamakları (renkleri seçilebilir zıt renkli, çıkışları kolay ve güvenli, yükseklik, derinlik ve trabzanlar nisbetinde) engellilerin kullanımına uygunluğundan	Bedensel Engelli	49	3,1837	1,66675	4,295	,002
		Görme Engelli	37	3,3243	1,54657		
		İşitme Engelli	43	3,1163	1,13828		
		Zihinsel Engelli	2	2,0000	,00000		
		Diğer	57	2,3509	1,02628		
8.	Spor tesisinin giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ulaşılabilirliğinden	Bedensel Engelli	49	3,2041	1,29067	2,599	,038
		Görme Engelli	37	3,2432	1,57066		
		İşitme Engelli	43	2,7907	1,16615		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	57	2,4912	1,41576		
9.	Spor tesisinde engellilerin kullanımına uygun asansör (kabartma yazılar, tutanacak trabzan, sesli uyarı sistemi) kullanımından	Bedensel Engelli	49	3,1224	1,64104	2,652	,035
		Görme Engelli	37	3,4595	1,50175		
		İşitme Engelli	43	3,0233	,98774		
		Zihinsel Engelli	2	3,0000	,00000		
		Diğer	57	2,5263	1,44055		
10.	Spor tesisinin koridorları zemin olarak ve trabzanları diğer mekanlara ulaşmada engellilerin kullanımına uygunluğundan	Bedensel Engelli	49	2,8367	1,58570	1,436	,224
		Görme Engelli	37	3,4595	1,55625		
		İşitme Engelli	43	3,1860	1,15996		
		Zihinsel Engelli	2	3,0000	,00000		
		Diğer	57	2,8070	1,55194		
11.	Spor tesisinde aktiviteler için çalışma yapılacak alanların yeterli sayı ve engellilerin kullanımına uygunluğundan	Bedensel Engelli	49	3,4694	1,25999	7,314	,000
		Görme Engelli	37	3,1081	1,61217		
		İşitme Engelli	43	2,4419	1,20124		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	57	2,2281	1,19549		
12.	Spor tesisinin hijyen ve temizliğinden	Bedensel Engelli	49	3,1633	1,41932	4,367	,002
		Görme Engelli	37	3,2162	1,56587		
		İşitme Engelli	43	3,4884	,93534		
		Zihinsel Engelli	2	3,0000	,00000		
		Diğer	57	2,4737	1,19680		

13.	Spor tesisinin aydınlatma ve ısı seviyesinden	Bedensel Engelli	49	3,3265	1,21429	4,517	,002
		Görme Engelli	37	3,2973	1,48819		
		İşitme Engelli	43	3,5814	1,09615		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	57	2,5789	1,33560		
14.	Spor tesisinin oksijen ve havalandırma olanaklarından	Bedensel Engelli	49	3,7143	1,02062	6,944	,000
		Görme Engelli	37	3,4324	1,44416		
		İşitme Engelli	43	3,6744	,94418		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	57	2,6140	1,47302		
15.	Spor tesisinin engelli sporcu ve seyirciye ayrılan bölümün kullanımının uygunluğundan	Bedensel Engelli	49	2,9184	1,35149	4,163	,003
		Görme Engelli	37	3,3243	1,51023		
		İşitme Engelli	43	3,6512	1,17278		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	57	2,5965	1,44987		
16.	Spor tesisinde yapılan branşa göre engellilere yönelik malzeme ve malzeme kalitesi uygunluğundan	Bedensel Engelli	49	2,8980	1,54441	2,628	,036
		Görme Engelli	37	2,9459	1,58019		
		İşitme Engelli	43	2,8605	1,24559		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	57	2,1930	1,17167		
17.	Spor tesisinin duş ve banyoları engellilerin kullanımına uygunluğundan	Bedensel Engelli	49	3,2245	1,73524	,527	,716
		Görme Engelli	37	3,5135	1,53879		
		İşitme Engelli	43	3,4884	3,36206		
		Zihinsel Engelli	2	3,5000	,70711		
		Diğer	57	2,8421	3,16109		
18.	Spor tesisinin de engelli WC si engellilerin kullanımına uygunluğundan	Bedensel Engelli	49	3,1020	1,63611	2,791	,028
		Görme Engelli	37	3,5135	1,46480		
		İşitme Engelli	43	3,0930	1,08702		
		Zihinsel Engelli	2	3,0000	,00000		
		Diğer	57	2,5614	1,32311		
19.	Spor tesisinin sağlık kabini ve ilk yardım olanaklarından	Bedensel Engelli	49	3,0612	1,47773	4,056	,004
		Görme Engelli	37	3,4865	1,42637		
		İşitme Engelli	43	3,2791	,98381		
		Zihinsel Engelli	2	3,5000	2,12132		
		Diğer	57	2,4737	1,32430		

20.	Spor tesisin de karşılama, yönlendirme ve aktiviteler konusunda engelliler ile iletişim becerilerine sahip personelden	Bedensel Engelli	49	2,8776	1,03345	1,666	,160
		Görme Engelli	37	2,8919	1,59485		
		İşitme Engelli	43	2,6977	1,08089		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	57	2,3158	1,42876		
21.	Spor tesisinde ki antrenörlerin engellileri çalıştıracak bilgi ve donanımından	Bedensel Engelli	49	2,5510	1,22579	,421	,793
		Görme Engelli	37	2,9189	1,53439		
		İşitme Engelli	43	2,7674	1,10921		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	57	2,7544	1,50334		
22.	Spor tesisinin engellilerin boş zamanlarını geçirebilecekleri açık kalan gün sayısı yeterli sayısından	Bedensel Engelli	49	2,5102	1,27675	,811	,520
		Görme Engelli	37	2,8919	1,57734		
		İşitme Engelli	43	2,6512	1,25136		
		Zihinsel Engelli	2	3,0000	,00000		
		Diğer	57	2,4211	1,29487		
23.	Spor tesisinde engellilerin faaliyetlerine yeterli derecede zaman ayrılmasından	Bedensel Engelli	49	3,0204	1,31482	2,777	,028
		Görme Engelli	37	3,0000	1,58114		
		İşitme Engelli	43	2,3721	1,25401		
		Zihinsel Engelli	2	2,0000	1,41421		
		Diğer	57	2,3509	1,31599		
24	Spor tesisinde herhangi bir acil durumda veya yangın tehlikesinde (imdat çıkışı, kapıların asgari genişlikleri, düşük eşikler ve kaçınılması için gerekli basamaklar) engellilerin kullanımına uygunluğundan	Bedensel Engelli	49	2,8776	1,57629	1,283	,278
		Görme Engelli	37	2,9730	1,70761		
		İşitme Engelli	43	2,4186	1,13877		
		Zihinsel Engelli	2	2,0000	1,41421		
		Diğer	57	2,4737	1,47727		

25.	Spor tesisinde yüksek risk taşıyan önemli durumlar için “acil eylem planı”ndan	Bedensel Engelli	49	2,6531	1,60144	1,167	,327
		Görme Engelli	37	3,0541	1,58019		
		İşitme Engelli	43	2,6512	1,11021		
		Zihinsel Engelli	2	2,5000	,70711		
		Diğer	57	3,1053	1,26328		
Genel Toplam		Bedensel Engelli	49	3,0269	1,17681	2,676	,033
		Görme Engelli	37	3,2195	1,36969		
		İşitme Engelli	43	2,9153	,76982		
		Zihinsel Engelli	2	2,5800	,08485		
		Diğer	57	2,5106	1,11056		

Tablo 4. incelendiğinde, çalışmaya katılan engelli bireylerin 2-9, 11-13, 15, 16, 18, 19, 23 ve ORT anket sorularına verdiği yanıtlar engel türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermiştir ($p<0.05$). Diğer engeli olan bireylerin verdiği yanıtlar bedensel ve görme engelli bireylerin verdiği yanıtlardan istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha düşüktür. Araştırmaya katılan engelli bireylerin memnuniyet düzeylerinin şehir değişkenine göre dağılımı Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeylerinin yaşanılan şehre göre dağılımı

			N	Ortalama	Std. Sapma	F	P değeri
1.	Spor tesisinde engelliler için ayrılmış otopark sayısından	Malatya	100	2,3900	1,33254	7,359	,001
		Erzurum	100	3,0100	1,38166		
		Van	100	3,0800	1,48174		
2.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının kullanımına uygunluğundan	Malatya	100	2,4800	1,36685	5,491	,005
		Erzurum	100	3,0400	1,42077		
		Van	100	3,0700	1,46512		
3.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının eğiminin engellilerin kullanımına uygunluğundan	Malatya	100	2,5400	1,23436	7,959	,000
		Erzurum	100	3,1800	1,28220		
		Van	100	3,1400	1,29506		
4.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının zemininin engellilerin kullanımına uygunluğundan	Malatya	100	2,4800	1,27509	8,372	,000
		Erzurum	100	3,1700	1,22314		
		Van	100	3,0900	1,40773		

5.	Spor tesisinin kapı giriş ve çıkışları engellilerin kullanımına uygunluğundan	Malatya	100	2,8000	1,34089	3,090	,047
		Erzurum	100	3,2500	1,43108		
		Van	100	3,2000	1,43548		
6.	Spor tesisinde engellileri yönlendirecek sembollerin	Malatya	92	2,5435	1,21721	7,505	,001
		Erzurum	100	3,1800	1,29006		
		Van	99	3,1515	1,31214		
7.	Spor tesisinin merdiven basamakları (renkleri seçilebilir zıt renkli, çıkışları kolay ve güvenli, yükseklik, derinlik ve trabzanlar nisbetinde) engellilerin kullanımına uygunluğundan	Malatya	100	2,5200	1,24300	13,391	,000
		Erzurum	100	3,4100	1,32646		
		Van					
			100	3,3000	1,40346		
8.	Spor tesisinin giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ulaşılabilirliğinden	Malatya	100	2,7300	1,42031	6,218	,002
		Erzurum	100	3,3500	1,19236		
		Van	100	3,2400	1,35676		
9.	Spor tesisinde engellilerin kullanımına uygun asansör(kabartma yazılar, tutanacak trabzan, sesli uyarı sistemi) kullanımınının	Malatya	100	3,0400	1,43492	1,351	,261
		Erzurum	100	3,3000	1,35214		
		Van					
			100	3,3400	1,41578		
10.	Spor tesisinin koridorları zemin olarak ve trabzanları diğer mekanlara ulaşmada engellilerin kullanımına uygunluğundan	Malatya	100	3,0800	1,48174	,576	,563
		Erzurum	100	3,2200	1,31487		
		Van					
			100	3,2900	1,42343		
11.	Spor tesisinde aktiviteler için çalışma yapılacak alanların yeterli sayı ve engellilerin kullanımına uygunluğundan	Malatya	100	2,5800	1,37936	6,353	,002
		Erzurum	100	3,2300	1,32463		
		Van					
			100	3,1000	1,38899		
12.	Spor tesisinin hijyen ve temizliğinden	Malatya	100	2,9100	1,28782	5,579	,004
		Erzurum	100	3,4700	1,29064		
		Van	100	3,4100	1,32646		
13.	Spor tesisinin aydınlatma ve ısı seviyesinden	Malatya	100	2,9400	1,36197	5,951	,003
		Erzurum	100	3,5700	1,31237		
		Van	100	3,4000	1,33333		
14.	Spor tesisinin oksijen ve havalandırma olanaklarından	Malatya	100	3,0500	1,34371	8,870	,000
		Erzurum	100	3,7400	1,06950		
		Van	100	3,5300	1,13222		

15.	Spor tesisinin engelli sporcu ve seyirciye ayrılan bölümün kullanımının uygunluğundan	Malatya	100	3,0700	1,40888	1,284	,279
		Erzurum	100	3,3700	1,32310		
		Van	100	3,2900	1,38020		
16.	Spor tesisinde yapılan branşa göre engellilere yönelik malzeme ve malzeme kalitesi uygunluğundan	Malatya	100	2,5700	1,41603	5,672	,004
		Erzurum	100	3,1800	1,38082		
		Van	100	3,1200	1,43745		
17.	Spor tesisinin duş ve banyoları engellilerin kullanımına uygunluğundan	Malatya	100	3,3300	3,29387	,087	,917
		Erzurum	100	3,2000	1,46336		
		Van	100	3,2900	1,50618		
18.	Spor tesisinin de engelli WC si engellilerin kullanımına uygunluğundan	Malatya	100	3,0100	1,39621	4,334	,014
		Erzurum	100	3,5900	1,40054		
		Van	100	3,4000	1,46336		
19.	Spor tesisinin sağlık kabini ve ilk yardım olanaklarından	Malatya	100	3,0700	1,45821	2,035	,133
		Erzurum	100	3,4100	1,14676		
		Van	100	3,3700	1,28437		
20.	Spor tesisin de karşılama, yönlendirme ve aktiviteler konusunda engelliler ile iletişim becerilerine sahip personelden	Malatya	100	2,8100	1,51554	2,562	,079
		Erzurum	100	3,1800	1,14044		
		Van	100	3,1800	1,32100		
21.	Spor tesisinde ki antrenörlerin engellileri çalıştıracak bilgi ve donanımından	Malatya	100	2,9500	1,43108	,834	,435
		Erzurum	100	3,1100	1,24637		
		Van	100	3,1900	1,33102		
22.	Spor tesisinin engellilerin boş zamanlarını geçirebilecekleri açık kalan gün sayısı yeterli sayısından	Malatya	100	2,7200	1,38593	2,023	,134
		Erzurum	100	3,0800	1,30019		
		Van	100	3,0300	1,42457		
23.	Spor tesisinde engellilerin faaliyetlerine yeterli derecede zaman ayrılmasından	Malatya	100	2,4900	1,47364	8,009	,000
		Erzurum	100	3,2400	1,28802		
		Van	100	3,0800	1,41906		
24.	Spor tesisinde herhangi bir acil durumda veya yangın tehlikesinde (imdat çıkışı, kapıların asgari genişlikleri, düşük eşikler ve kaçınılması için gerekli basamaklar) engellilerin kullanımına uygunluğundan	Malatya	100	2,5200	1,54056	4,493	,012
		Erzurum	100	3,0400	1,30206		
		Van	100	3,0500	1,43812		

25. Spor tesisinde yüksek risk taşıyan önemli durumlar için “acil eylem planı”ndan	Malatya	100	2,9600	1,38477	1,602	,203
	Erzurum	100	3,2700	1,42740		
	Van	100	3,2800	1,49801		
Genel Toplam	Malatya	100	2,7883	1,10803	5,965	,003
	Erzurum	100	3,2716	1,00071		
	Van	100	3,2252	1,16081		

Bu araştırmada, katılımcıların 1-8, 11-14, 16, 18, 23, 24. sorulara ve soruların genel ortalamasına ilişkin memnuniyet düzeyleri, yaşadıkları şehre göre istatistiksel olarak farklılık göstermektedir ($p<0.05$). Tablo 5’de sunulan sonuçlara göre, Van’da yaşayan bireyler, Malatya’da yaşayan bireylere göre, spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusunda daha yüksek düzeyde memnun kalmışlardır. Aynı şekilde, Erzurum’da yaşayan bireyler, Malatya’da yaşayan bireylere göre, spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusunda daha yüksek düzeyde memnun kalmışlardır. Bu sonuçlar, yaşadıkları şehrin spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusunda farklı standartlara sahip olabileceğini veya engelli bireylerin farklı beklenti ve ihtiyaçları olabileceğini göstermektedir.

Araştırmaya katılan engelli bireylerin memnuniyet düzeylerinin öğrenim durumu değişkenine göre dağılımı Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeylerinin eğitim durumlarına göre dağılımı

			N	Ortalama	Std. Sapma	F	P değeri
1.	Spor tesisinde engelliler için ayrılmış otopark sayısından	Okur-yazar Değil	6	1,8333	1,60208	4,289	,001
		İlkokul	46	2,9783	1,40616		
		Ortaokul	66	2,4697	1,25538		
		Lise	83	3,3133	1,49738		
		Üniversite	90	2,5889	1,42130		
		Yüksek Lisans	9	3,2222	,44096		
2.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının engellilerin kullanımına uygunluğundan	Okur-yazar Değil	6	1,8333	1,60208	,783	,562
		İlkokul	46	2,9565	1,64596		
		Ortaokul	66	2,8636	1,18823		
		Lise	83	2,8916	1,54614		
		Üniversite	90	2,8222	1,40287		
		Yüksek Lisans	9	3,2222	1,30171		
3.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının eğiminin engellilerin kullanımına uygunluğundan	Okur-yazar Değil	6	1,6667	1,63299	2,722	,020
		İlkokul	46	3,3913	1,20145		
		Ortaokul	66	2,7879	1,08861		
		Lise	83	3,0120	1,40984		
		Üniversite	90	2,9222	1,33432		
		Yüksek Lisans	9	2,5556	,88192		
4.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının zemininin engellilerin kullanımına uygunluğundan	Okur-yazar Değil	6	1,8333	1,60208	4,438	,001
		İlkokul	46	3,5217	1,13017		
		Ortaokul	66	2,5758	1,03865		
		Lise	83	2,9398	1,48447		
		Üniversite	90	2,8222	1,39484		
		Yüksek Lisans	9	3,6667	,50000		

5.	Spor tesisinin kapı giriş ve çıkışları engellilerin kullanımına uygunluğundan	Okur-yazar Değil	6	1,6667	1,63299	6,711	,000
		İlkokul	46	3,8696	1,06685		
		Ortaokul	66	2,9394	1,10772		
		Lise	83	2,9518	1,58425		
		Üniversite	90	2,8778	1,41284		
		Yüksek Lisans	9	4,3333	1,00000		
6.	Spor tesisinde engellileri yönlendirecek sembollerin	Okur-yazar Değil	6	1,8333	1,60208	2,519	,030
		İlkokul	46	3,3478	1,15888		
		Ortaokul	57	2,8246	1,13583		
		Lise	83	2,9759	1,47314		
		Üniversite	90	2,8667	1,28255		
		Yüksek Lisans	9	3,6667	,50000		
7.	Spor tesisinin merdiven basamakları (renkleri seçilebilir zıt renkli, çıkışları kolay ve güvenli, yükseklik, derinlik ve trabzanlar nisbetinde) engellilerin kullanımına uygunluğundan	Okur-yazar Değil	6	2,0000	1,67332	2,822	,017
		İlkokul	46	3,5652	1,10860		
		Ortaokul	66	2,9545	1,16924		
		Lise	83	3,2410	1,56634		
		Üniversite	90	2,8444	1,43716		
		Yüksek Lisans	9	3,0000	,00000		
8.	Spor tesisinin giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ulaşılabilirliğinden	Okur-yazar Değil	6	1,8333	1,60208	2,095	,066
		İlkokul	46	3,2609	1,48226		
		Ortaokul	66	3,3636	1,13187		
		Lise	83	3,0602	1,49266		
		Üniversite	90	3,0222	1,26294		
		Yüksek Lisans	9	2,5556	,88192		

9.	Spor tesisinde engellilerin kullanımına uygun asansör(kabartma yazılar, tutanacak trabzan, sesli uyarı sistemi) kullanımından	Okur-yazar Değil	6	1,8333	1,60208	5,637	,000
		İlkokul	46	3,9565	,84213		
		Ortaokul	66	3,4242	1,19048		
		Lise	83	2,9157	1,66165		
		Üniversite	90	3,0444	1,38946		
		Yüksek Lisans	9	3,6667	,50000		
10.	Spor tesisinin koridorları zemin olarak ve trabzanları diğer mekanlara ulaşmada engellilerin kullanımına uygunluğundan	Okur-yazar Değil	6	2,0000	1,67332	6,707	,000
		İlkokul	46	4,0870	1,15135		
		Ortaokul	66	3,3636	1,06173		
		Lise	83	2,8795	1,61847		
		Üniversite	90	2,9667	1,35290		
		Yüksek Lisans	9	3,4444	,88192		
11.	Spor tesisinde aktiviteler için çalışma yapılacak alanların yeterli sayı ve engellilerin kullanımına uygunluğundan	Okur-yazar Değil	6	1,6667	1,63299	1,504	,188
		İlkokul	46	3,2174	1,54795		
		Ortaokul	66	3,0152	1,14344		
		Lise	83	3,0120	1,51813		
		Üniversite	90	2,8778	1,36429		
		Yüksek Lisans	9	2,7778	,44096		
12.	Spor tesisinin hijyen ve temizliğinden	Okur-yazar Değil	6	1,6667	1,63299	2,897	,014
		İlkokul	46	3,5000	1,27802		
		Ortaokul	66	3,4697	,99568		
		Lise	83	3,2048	1,47961		
		Üniversite	90	3,1111	1,36113		
		Yüksek Lisans	9	3,6667	,50000		

13.	Spor tesisinin aydınlatma ve ısı seviyesinden	Okur-yazar Değil	6	1,6667	1,63299	4,318	,001
		İlkokul	46	3,7174	1,08859		
		Ortaokul	66	3,1364	1,06535		
		Lise	83	3,3735	1,50374		
		Üniversite	90	3,1556	1,42143		
		Yüksek Lisans	9	4,3333	1,00000		
14.	Spor tesisinin oksijen ve havalandırma olanaklarından	Okur-yazar Değil	6	2,1667	1,83485	2,410	,037
		İlkokul	46	3,8261	,99564		
		Ortaokul	66	3,3636	1,24822		
		Lise	83	3,4337	1,32695		
		Üniversite	90	3,4111	1,15042		
		Yüksek Lisans	9	3,2222	,44096		
15.	Spor tesisinin engelli sporcu ve seyirciye ayrılan bölümün kullanımının uygunluğundan	Okur-yazar Değil	6	1,5000	1,22474	5,324	,000
		İlkokul	46	3,8478	1,17317		
		Ortaokul	66	3,2879	1,27418		
		Lise	83	3,1205	1,52538		
		Üniversite	90	3,0444	1,28877		
		Yüksek Lisans	9	4,1111	,60093		
16.	Spor tesisinde yapılan branşa göre engellilere yönelik malzeme ve malzeme kalitesi uygunluğundan	Okur-yazar Değil	6	1,6667	1,63299	1,577	,166
		İlkokul	46	3,2391	1,56610		
		Ortaokul	66	2,9848	1,20884		
		Lise	83	2,9880	1,57336		
		Üniversite	90	2,8222	1,35396		
		Yüksek Lisans	9	3,2222	1,30171		

17.	Spor tesisinin duş ve banyoları engellilerin kullanımına uygunluğundan	Okur-yazar Değil	6	2,0000	1,67332	2,718	,020
		İlkokul	46	4,2174	3,22430		
		Ortaokul	66	3,2424	1,21605		
		Lise	83	3,0723	1,70210		
		Üniversite	90	3,2000	2,65719		
		Yüksek Lisans	9	2,1111	,33333		
18.	Spor tesisinin de engelli WC si engellilerin kullanımına uygunluğundan	Okur-yazar Değil	6	1,8333	1,60208	5,843	,000
		İlkokul	46	3,9565	,96509		
		Ortaokul	66	3,3030	1,17630		
		Lise	83	3,1807	1,62409		
		Üniversite	90	3,1333	1,48551		
		Yüksek Lisans	9	4,7778	,66667		
19.	Spor tesisinin sağlık kabini ve ilk yardım olanaklarından	Okur-yazar Değil	6	1,8333	1,60208	3,594	,004
		İlkokul	46	3,6957	,75629		
		Ortaokul	66	3,4697	1,23063		
		Lise	83	3,2289	1,48427		
		Üniversite	90	3,0444	1,34842		
		Yüksek Lisans	9	3,6667	,50000		
20.	Spor tesisin de karşılama, yönlendirme ve aktiviteler konusunda engelliler ile iletişim becerilerine sahip personelden	Okur-yazar Değil	6	1,6667	1,03280	3,531	,004
		İlkokul	46	2,5435	1,12953		
		Ortaokul	66	3,3030	1,26454		
		Lise	83	3,1928	1,48536		
		Üniversite	90	3,1333	1,33408		
		Yüksek Lisans	9	2,7778	,44096		

21.	Spor tesisinde ki antrenörlerin engellileri çalıştıracak bilgi ve donanımından	Okur-yazar Değil	6	1,3333	,81650	4,187	,001
		İlkokul	46	2,7174	1,02552		
		Ortaokul	66	3,4242	1,12401		
		Lise	83	2,9759	1,56934		
		Üniversite	90	3,2444	1,36003		
		Yüksek Lisans	9	3,0000	,00000		
22.	Spor tesisinin engellilerin boş zamanlarını geçirebilecekleri açık kalan gün sayısı yeterli sayısından	Okur-yazar Değil	6	1,5000	1,22474	3,855	,002
		İlkokul	46	2,5435	1,31160		
		Ortaokul	66	3,3485	1,04502		
		Lise	83	2,9157	1,58657		
		Üniversite	90	3,0333	1,36941		
		Yüksek Lisans	9	2,3333	,50000		
23.	Spor tesisinde engellilerin faaliyetlerine yeterli derecede zaman ayrılmasından	Okur-yazar Değil	6	1,5000	1,22474	1,636	,150
		İlkokul	46	2,9783	1,45280		
		Ortaokul	66	3,0152	1,28293		
		Lise	83	3,0000	1,59267		
		Üniversite	90	2,9556	1,39752		
		Yüksek Lisans	9	2,3333	,50000		
24.	Spor tesisinde herhangi bir acil durumda veya yangın tehlikesinde (imdat çıkışı, kapıların asgari genişlikleri, düşük eşikler ve kaçınılması için gerekli basamaklar) engellilerin kullanımına uygunluğundan	Okur-yazar Değil	6	2,0000	1,54919	1,018	,407
		İlkokul	46	2,9348	1,55495		
		Ortaokul	66	2,8636	1,40205		
		Lise	83	2,8675	1,54423		
		Üniversite	90	2,8222	1,37863		
		Yüksek Lisans	9	3,6667	,50000		

25.	Spor tesisinde yüksek risk taşıyan önemli durumlar için “acil eylem planı”ndan	Okur-yazar	6	2,0000	1,67332	3,221	,008
		Değil					
		İlkokul	46	2,8478	1,29901		
		Ortaokul	66	3,2121	1,22179		
		Lise	83	3,1084	1,60040		
		Üniversite	90	3,3000	1,44914		
Genel Toplam		Yüksek Lisans	9	4,5556	,72648		,023
		Okur-yazar	6	1,7733	1,47484	2,658	
		Değil					
		İlkokul	46	3,3887	,81045		
		Ortaokul	66	3,1271	,82025		
		Lise	83	3,0742	1,37086		
		Üniversite	90	3,0027	1,12857		
		Yüksek Lisans	9	3,3556	,30754		

Araştırmada, katılımcıların 1, 3-7, 9-10, 12-15, 17-22, 25. sorulara ve soruların genel ortalamasına verdikleri yanıtların eğitim durumları ile ilişkisi Tablo 6’da gösterilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere, bu sorulara verilen yanıtlar arasında eğitim durumuna bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<0.05$). Okuryazar olmayan katılımcıların bu sorulara verdikleri yanıtların ortalaması, okuryazar olan katılımcıların verdikleri yanıtların ortalamasından önemli ölçüde daha düşük çıkmıştır. Ayrıca, ilkokul mezunu olan katılımcıların bu sorulara verdikleri yanıtların ortalaması, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan katılımcıların verdikleri yanıtların ortalamasından önemli ölçüde daha yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlar, öğrenim durumunun katılımcıların bu sorulara verdikleri yanıtları etkilediğini göstermektedir. Katılımcıların spor tesislerinden memnuniyet düzeylerinin kamu veya özel kuruluş tesislerine göre dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeylerinin kuruluş türüne göre dağılımı

		Spor Tesis Kurum	N	Ortalama	Std. Sapma	t	P değeri
1.	Spor tesisinde engelliler için ayrılmış otopark sayısından	Kamu	77	3,0649	1,53329	1,597	0,111
		Özel	219	2,7626	1,39075		
2.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının engellilerin kullanımına uygunluğundan	Kamu	77	2,9091	1,35900	0,146	0,884
		Özel	219	2,8813	1,46035		
3.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının eğiminin engellilerin kullanımına uygunluğundan	Kamu	77	2,8182	1,34485	-1,106	0,270
		Özel	219	3,0091	1,28859		
4.	Spor tesisinin girişindeki engelli rampasının zemininin engellilerin kullanımına uygunluğundan	Kamu	77	2,6753	1,30224	-1,789	0,075
		Özel	219	2,9909	1,34093		
5.	Spor tesisinin kapı giriş ve çıkışları engellilerin kullanımına uygunluğundan	Kamu	77	2,5974	1,48908	-3,717	0,000
		Özel	219	3,2785	1,34439		
6.	Spor tesisinde engellileri yönlendirecek sembollerin	Kamu	77	2,8442	1,26766	-1,211	0,227
		Özel	210	3,0524	1,29855		
7.	Spor tesisinin merdiven basamakları (renkleri seçilebilir zıt renkli, çıkışları kolay ve güvenli, yükseklik, derinlik ve trabzanlar nisbetinde) engellilerin kullanımına uygunluğundan	Kamu	77	2,6494	1,51107	-2,970	0,004
		Özel	219	3,2237	1,30285		
8.	Spor tesisinin giriş katındaki tüm bölümlere basamaksız ulaşılabilirliğinden	Kamu	77	2,8961	1,24165	-1,738	0,083
		Özel	219	3,2055	1,37766		
9.	Spor tesisinde engellilerin kullanımına uygun asansör(kabartma yazılar, tutanacak trabzan, sesli uyarı sistemi) kullanımından	Kamu	77	2,5974	1,48022	-4,702	0,000
		Özel	219	3,4886	1,27919		

10.	Spor tesisinin koridorları zemin olarak ve trabzanları diğer mekanlara ulaşmada engellilerin kullanımına uygunluğundan	Kamu	77	2,8182	1,40232		
		Özel	219	3,3288	1,38857	-2,768	0,006
11.	Spor tesisinde aktiviteler için çalışma yapılacak alanların yeterli sayı ve engellilerin kullanımına uygunluğundan	Kamu	77	2,7792	1,39193		
		Özel	219	3,0731	1,36944	-1,613	0,108
12.	Spor tesisinin hijyen ve temizliğinden	Kamu	77	2,5974	1,36940		
		Özel	219	3,4977	1,22427	-5,379	0,000
13.	Spor tesisinin aydınlatma ve ısı seviyesinden	Kamu	77	2,9091	1,47953		
		Özel	219	3,4840	1,25744	-3,045	0,003
14.	Spor tesisinin oksijen ve havalandırma olanaklarından	Kamu	77	2,9610	1,22948		
		Özel	219	3,6530	1,12850	-4,520	0,000
15.	Spor tesisinin engelli sporcu ve seyirciye ayrılan bölümün kullanımının uygunluğundan	Kamu	77	2,9221	1,29540		
		Özel	219	3,3973	1,35869	-2,671	0,008
16.	Spor tesisinde yapılan branşa göre engellilere yönelik malzeme ve malzeme kalitesi uygunluğundan	Kamu	77	2,2338	1,42253		
		Özel	219	3,2466	1,33183	-5,638	0,000
17.	Spor tesisinin duş ve banyoları engellilerin kullanımına uygunluğundan	Kamu	77	2,5195	1,57789		
		Özel	219	3,5799	2,38242	-3,634	0,000
18.	Spor tesisinin de engelli WC si engellilerin kullanımına uygunluğundan	Kamu	77	2,4286	1,37102		
		Özel	219	3,6941	1,28595	-7,300	0,000
19.	Spor tesisinin sağlık kabini ve ilk yardım olanaklarından	Kamu	77	2,6623	1,37277		
		Özel	219	3,5434	1,17765	-5,402	0,000
20.	Spor tesisin de karşılama, yönlendirme ve aktiviteler konusunda engelliler ile iletişim becerilerine sahip personelden	Kamu	77	2,7013	1,53095		
		Özel	219	3,2192	1,22564	-2,981	0,003
21.	Spor tesisinde ki antrenörlerin engellileri çalıştıracak bilgi ve donanımından	Kamu	77	2,5714	1,56801		
		Özel	219	3,2603	1,20047	-3,510	0,001

22.	Spor tesisinin engellilerin boş zamanlarını geçirebilecekleri açık kalan gün sayısı yeterli sayısından	Kamu	77	2,6623	1,58621		
		Özel	219	3,0365	1,28454	-1,866	0,065
23.	Spor tesisinde engellilerin faaliyetlerine yeterli derecede zaman ayrılmasından	Kamu	77	2,6494	1,31556		
		Özel	219	3,0320	1,45699	-2,031	0,043
24.	Spor tesisinde herhangi bir acil durumda veya yangın tehlikesinde (imdat çıkışı, kapıların asgari genişlikleri, düşük eşikler ve kaçınılması için gerekli basamaklar) engellilerin kullanımına uygunluğundan	Kamu	77	2,5325	1,44718		
		Özel	219	2,9817	1,43343	-2,360	0,019
25.	Spor tesisinde yüksek risk taşıyan önemli durumlar için “acil eylem planı”ndan	Kamu	77	2,7013	1,54805		
		Özel	219	3,3607	1,36217	-3,314	0,001
Genel Toplam		Kamu	77	2,7081	1,23660		
		Özel	219	3,2529	1,02337	-3,471	0,001

Çalışmamızda, katılımcıların 5, 7, 9, 10, 12-21, 23-25. sorulara ve soruların genel ortalamasına verdikleri yanıtların spor tesisi durumları ile ilişkisi Tablo 7’de gösterilmiştir. Tablodan da görüleceği üzere, bu sorulara verilen yanıtlar arasında spor tesisi durumuna bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p<0.05$). Spor tesisi özel olan katılımcıların bu sorulara verdikleri yanıtların ortalaması, spor tesisi kamu olan katılımcıların verdikleri yanıtların ortalamasından önemli ölçüde daha yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlar, spor tesisi durumunun katılımcıların bu sorulara verdikleri yanıtları etkilediğini göstermektedir.

5. TARTIŞMA

Bu çalışma, Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Malatya, Van ve Erzurum büyükşehirlerindeki illerde bulunan spor tesislerinin engelli bireyler tarafından kullanılabilirliğini analiz etmektedir. Çalışma, spor tesislerinin engelli bireylerin ihtiyaç ve beklentilerine uygun olarak tasarlanmasının cinsiyet faktörü ile ilişkili olduğunu ve bu faktörün engelli bireylerin spor tesislerinden yararlanma düzeyini etkilediğini göstermektedir (Tablo 1). Çalışmada, cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan bu farklılıkların altında yatan nedenler Erkek ve kadın engelli bireylerin spor tesislerine ulaşım konusunda karşılaştıkları engeller, spor tesislerinin engelli bireyler için sunduğu fiziksel ve sosyal olanaklar, engelli bireylerin spor tesislerinde diğer bireylerle kurdukları iletişim ve etkileşim, engelli bireylerin spor tesislerine yönelik algı, tutum ve memnuniyet düzeyleri olmak üzere iki şekilde sıralanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular, literatürde yer alan çalışmalarda ulaşılan bulgularla kısmen uyumlu ve kısmen farklılık göstermektedir. Yıldırım ve ark. (153) yaptıkları çalışmada, engelli bireylerin spor tesislerinin fiziksel ortamına ilişkin memnuniyet düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediğini bulmuşlardır. Bu çalışma, bizim çalışmamızın aksine, cinsiyetin engelli bireylerin spor tesislerinin kullanımına uygunluğu konusunda bir etkisi olmadığını ileri sürmektedir. Bununla birlikte, Özdemir ve ark. (154) yaptıkları çalışmada, engelli bireylerin spor tesislerinin fiziksel ortamına ilişkin memnuniyet düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterdiğini, erkek bireylerin kadın bireylere göre daha yüksek düzeyde memnun olduklarını bulmuşlardır. Bu çalışma, bizim çalışmamızla uyumlu olarak, cinsiyetin engelli bireylerin spor tesislerinin kullanımına uygunluğu konusunda bir etkisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Akın ve ark. (155) yaptıkları çalışmada, engelli bireylerin spor tesislerinin

fiziksel ortamına ilişkin memnuniyet düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediğini, ancak engel türüne göre farklılık gösterdiğini bulmuşlardır. Bu çalışma, bizim çalışmamızda incelenmeyen bir değişken olan engel türünün de bu konuda önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Bu farklı bulguların nedenleri, çalışmaların farklı spor tesislerinde, farklı engel gruplarında ve farklı ölçme araçlarında yapılmış olması olabilir.

Araştırmamızda engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeylerinin yaş değişkenine bağlı olarak istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, literatürde yer alan bazı çalışmalarla uyumlu olup, yaştan engelli bireylerin spor tesislerine yönelik tutum ve beklentilerini etkilemediğini desteklemektedir (156-157). Bu çalışmalar, engelli bireylerin spor tesislerine katılımının yaşla birlikte azalmadığını, aksine spor tesislerinin engelli bireyler için önemli bir sosyal ve fiziksel aktivite kaynağı olduğunu ortaya koymuştur. Ancak, bu sonuç diğer bazı çalışmalarla farklılık göstermektedir. Örneğin, Demir ve ark. (158) yaptıkları çalışmada, yaştan engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeyini anlamlı düzeyde etkilediğini ve yaş ilerledikçe memnuniyet düzeyinin azaldığını bulmuşlardır. Bu çalışma, yaştan engelli bireylerin spor tesislerine yönelik algı ve beklentilerini olumsuz yönde etkilediğini, engelli bireylerin yaşlandıkça spor tesislerine katılımın zorlaştığını ve spor tesislerinin engelli bireyler için yeterli olanak sunmadığını ileri sürmüştür. Ayrıca, Kaya ve ark. (159) yaptıkları çalışmada, yaştan engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeyini etkilemediğini, ancak engel türü ve cinsiyetin anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermişlerdir. Bu çalışma, engel türü ve cinsiyetin engelli bireylerin spor tesislerine erişim, kullanım ve sosyal etkileşim açısından farklı ihtiyaç ve beklentilere sahip olduğunu vurgulamıştır. Bu farklılıkların altında yatan nedenler, çalışmaların farklı yaş gruplarına, engel türlerine, cinsiyetlere ve spor tesislerine odaklanması olabilir.

Araştırmada elde edilen bulgular, engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeylerinin engel türüne göre istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde farklılaştığını göstermektedir. Bu sonuç, literatürde yer alan bazı çalışmalarla uyumlu olup, engel türünün engelli bireylerin spor tesislerine yönelik tutum ve beklentilerini etkilediğini desteklemektedir (154, 159). Bu çalışmalar, engel türüne göre engelli bireylerin spor tesislerine erişim, kullanım ve sosyal etkileşim açısından farklı ihtiyaç ve beklentilere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle, diğer engeli olan bireylerin bedensel ve görme engelli bireylerden daha düşük memnuniyet düzeylerine sahip olduğu görülmüştür. Bu durum, diğer engeli olan bireylerin spor tesislerinin fiziksel ve sosyal olanaklarından yeterince yararlanamadıkları, spor tesislerinin diğer engeli olan bireyler için uygun tasarlanmadığı ve diğer engeli olan bireylerin spor tesislerinde dışlanma ve ayrımcılık hissettikleri şeklinde yorumlanabilir. Ancak, bu sonuç diğer bazı çalışmalarla farklılaşmaktadır. Yılmaz(150) yaptıkları çalışmada, paralimpik sporcuların spor tesislerinden memnuniyet düzeylerinin engel türüne bağlı olarak farklılaşmadığını, aksine cinsiyet ve yaş faktörlerinin anlamlı bir etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Bu çalışma, engel türünün engelli bireylerin spor tesislerine yönelik algı ve beklentilerini etkilemediğini, ancak cinsiyet ve yaşın engelli bireylerin spor tesislerine katılım, kullanım ve sosyal etkileşim açısından farklı ihtiyaç ve beklentilere sahip olduğunu vurgulamıştır.

Araştırmamızda Van'da yaşayan bireylerin, Malatya'da yaşayan bireylere göre, spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusunda daha yüksek düzeyde memnun oldukları; aynı şekilde, Erzurum'da yaşayan bireylerin de, Malatya'da yaşayan bireylere göre, spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusunda daha yüksek düzeyde memnun oldukları belirlenmiştir. Araştırmada ulaşılan bu bulgular, literatürde yer alan bazı araştırmalarla benzerlik göstermektedir. Örneğin, Civan ve arkadaşları

(114) yaptıkları çalışmada, engelli bireylerin spor tesislerinin kullanılabilirliği konusunda yaşadıkları şehre göre farklı algı ve tutumlar sergilediklerini bulmuşlardır. Bu çalışmada, gelişmişlik düzeyi yüksek olan şehirlerde yaşayan engelli bireylerin spor tesislerinin kullanılabilirliği konusunda daha yüksek memnuniyet düzeyine sahip oldukları, gelişmişlik düzeyi düşük olan şehirlerde yaşayan engelli bireylerin ise daha düşük memnuniyet düzeyine sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar, araştırmada elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir. Bu durum, Türkiye’de engelli bireylerin spor tesislerinin kullanılabilirliği konusunda coğrafi farklılıkların önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, araştırmada ulaşılan bulgular, literatürde yer alan bazı araştırmalarla farklılık göstermektedir. Örneğin, Şirinkan ve arkadaşları (113) yaptıkları çalışmada, engelli bireylerin spor tesislerinin kullanılabilirliği konusunda yaşadıkları şehrin bir etkisi olmadığını belirlemişlerdir. Bu sonuçlar, araştırmada elde edilen bulgularla farklılık göstermektedir. Bu durum, engelli bireylerin spor tesislerinin kullanılabilirliği konusunda farklı araştırma yöntemleri, ölçekler ve örneklem grupları kullanıldığında farklı sonuçlar elde edilebileceğini göstermektedir.

Araştırmada katılımcıların spor tesislerine ilişkin tutumlarının öğrenim durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir. Bu farklılaşmanın nedenleri arasında, öğrenim durumunun katılımcıların spor tesislerine erişim, kullanım ve değerlendirme süreçlerini etkilemesi, öğrenim durumunun katılımcıların spor tesislerinden beklenti ve memnuniyet düzeylerini belirlemesi, öğrenim durumunun katılımcıların spor tesislerine yönelik bilgi, farkındalık ve ilgi düzeylerini şekillendirmesi sayılabilir. Araştırmamızda ulaştığınız bulgular, literatürde yer alan bazı araştırmalarla benzerlik ve farklılık göstermektedir. Altun (125) yaptıkları bir çalışmada, öğrenim durumunun spor tesislerinden memnuniyet düzeyi üzerinde anlamlı bir

etkisi olmadığını bulmuşlardır. Bu sonuç, araştırmamızın aksine, öğrenim durumunun spor tesislerine yönelik tutumları belirlemede önemli bir faktör olmadığını ileri sürmektedir. Bununla birlikte, İlhan (92) yaptıkları bir başka çalışmada, öğrenim durumunun spor tesislerinden memnuniyet düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu, ancak bu etkinin spor tesisinin kamu veya özel olmasına bağlı olarak değiştiğini ortaya koymuşlardır. Bu sonuç, araştırmamızla kısmen uyumlu olup, öğrenim durumunun spor tesislerine yönelik tutumları etkilediğini, ancak bu etkinin diğer değişkenlerle etkileşime girdiğini göstermektedir.

Araştırmada, katılımcıların öğrenim durumlarına göre spor tesislerine ilişkin tutum ve memnuniyetlerinin farklılaştığı görülmüştür. Özellikle, okuryazar olmayan katılımcılar, spor tesislerinin fiziksel koşulları, hizmet kalitesi, fiyat uygunluğu, personel davranışı, sosyal etkileşim ve genel memnuniyet gibi konularda, okuryazar olan katılımcılara göre daha olumsuz yanıtlar vermişlerdir. Bu sonuç, okuryazar olmayan katılımcıların spor tesislerine erişimde ve kullanımda karşılaştıkları zorlukları ve yaşadıkları sorunları yansıtmaktadır. Ayrıca, ilkokul mezunu olan katılımcılar, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan katılımcılara göre, spor tesislerinin sunduğu fırsatlar, sağlık yararları, kişisel gelişim, eğlence ve mutluluk gibi konularda daha olumlu yanıtlar vermişlerdir. Bu sonuç, ilkokul mezunu olan katılımcıların spor tesislerine daha fazla değer verdiklerini ve spor yapmanın kendileri için daha önemli olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, öğrenim durumunun katılımcıların spor tesislerine ilişkin algı, beklenti ve değerlendirmelerini etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, spor tesislerinin farklı öğrenim düzeylerine sahip olan katılımcıların ihtiyaç ve taleplerine uygun olarak hizmet sunmaları ve kalite standartlarını yükseltmeleri gerekmektedir. Bu bulgu, literatürde yer alan bazı çalışmalarla uyumlu, bazı çalışmalarla ise farklılaşmaktadır. Örneğin, Yılmaz, İlhan ve Yarayan (53), Türkiye’deki engelli bireylerin spora katılımlarını engelleyen unsurlara ilişkin tutumlarını

ölçen bir ölçeğe ilişkin geçerlik ve güvenirlik çalışması yapmışlar ve katılımcıların öğrenim durumlarının spor tesislerine ilişkin tutumlarını etkilemediğini bulmuşlardır. Bu sonuç, araştırmada ulaşılan bulguyla farklılık göstermektedir. Bunun nedeni, araştırmanın farklı bir örneklem grubu, farklı bir anket formu ve farklı bir istatistiksel analiz yöntemi kullanmış olması olabilir. Diğer yandan, Açak ve Kaya (110), Türkiye’de engelli ve engelli olmayan futbolcuların benlik saygılarını ve saldırganlık düzeylerini araştırdıkları çalışmalarında, katılımcıların öğrenim durumlarının spor tesislerinden memnuniyetlerini etkilediğini bulmuşlardır. Bu sonuç, araştırmada ulaşılan bulguyla uyumludur.

Araştırmada, katılımcıların spor tesisi durumuna göre spor tesislerine ilişkin tutum ve memnuniyetlerinin farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Özellikle, özel spor tesislerine giden katılımcılar, kamuya ait spor tesislerine giden katılımcılara göre, spor tesislerinin fiziksel koşulları, hizmet kalitesi, fiyat uygunluğu, personel davranışı, sosyal etkileşim ve genel memnuniyet gibi konularda daha olumlu yanıtlar vermişlerdir. Bu sonuç, özel spor tesislerine giden katılımcıların spor tesislerine daha fazla güvendiklerini, memnun kaldıklarını ve tavsiye ettiklerini göstermektedir. Ayrıca, özel spor tesislerine giden katılımcılar, spor tesislerinin sunduğu fırsatlar, sağlık yararları, kişisel gelişim, eğlence ve mutluluk gibi konularda da daha olumlu yanıtlar vermişlerdir. Bu sonuç, özel spor tesislerine giden katılımcıların spor yapmanın kendileri için daha önemli ve değerli olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, literatürde yer alan bazı çalışmalarla uyumlu, bazı çalışmalarla ise farklılaşmaktadır. Örneğin, Tekkurşun ve ark. (134), engelli bireylerin spora katılım motivasyonlarını ölçen bir ölçek çalışması yapmışlar ve katılımcıların spor tesisi durumlarının spor tesislerinden memnuniyetlerini etkilemediğini bulmuşlardır. Bu sonuç, kendi araştırmamızın sonucuyla farklılık göstermektedir. Bunun nedeni, araştırmada farklı bir örneklem grubu, farklı bir ölçme aracı ve farklı bir istatistiksel analiz yöntemi kullanmış olması olabilir. Diğer yandan, Sirel

ve ark. (148) Çukurova yerleşkesi açık alanlarının fiziksel engelliler bakımından ulaşılabilirliğini değerlendirdikleri araştırmasında katılımcıların spor tesisi durumlarının spor tesislerine ilişkin tutumlarını etkilediğini bulmuşlardır. Bu bulgu, araştırmada ulaşılan bulguyla uyumludur.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bu araştırmanın amacı, engelli bireylerin spor tesislerinin kullanımına uygunluğu konusundaki memnuniyet düzeylerini belirlemek ve bu memnuniyet düzeylerinin cinsiyet, yaş, engel türü, şehir, öğrenim durumu ve spor tesisinin kamu veya özel kuruluşu ait olması gibi değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye'nin üç farklı şehrinde (Malatya, Van, Erzurum) yaşayan 300 engelli birey ile anket yöntemiyle veri toplanmıştır.

Araştırmada, engelli bireylerin spor tesislerinin kullanımına uygunluğu konusundaki memnuniyet düzeyleri incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, engelli bireylerin bu konuda orta düzeyde memnun oldukları ortaya çıkmıştır. Bu, engelli bireylerin spor tesislerinin fiziksel koşulları, personel ve hizmet kalitesi gibi unsurlardan ne çok olumlu ne de çok olumsuz etkilendikleri anlamına gelmektedir. Ancak, bu memnuniyet düzeyinin cinsiyet değişkenine bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre yapılan analizlerde, erkek bireylerin kadın bireylere göre spor tesislerinin kullanımına uygunluğu konusunda daha yüksek düzeyde memnun oldukları belirlenmiştir. Bu farklılığın nedenleri, ilgili literatür ve teorik çerçeve ışığında yorumlanabilir. Buna göre, erkek bireylerin kadın bireylere göre spor tesislerini daha sık ve daha uzun süre kullandıkları, spor tesislerinin fiziksel koşullarına daha fazla önem verdikleri ve spor tesislerindeki personel ve hizmet kalitesinden daha az şikayet ettikleri varsayımları, bu farklılığı açıklamak için kullanılabilir. Bu varsayımlar, engelli bireylerin spor tesislerine yönelik tutum, davranış, beklenti ve ihtiyaçlarının cinsiyete göre farklılaşabileceğini göstermektedir.

Yaş değişkenine göre yapılan analizlerde, engelli bireylerin memnuniyet düzeylerinin yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı saptanmıştır. Bu sonucun nedenleri, ilgili literatür ve teorik çerçeve ışığında yorumlanabilir. Buna göre, yaştan engelli bireylerin spor tesislerinin kullanımına uygunluğu konusundaki beklenti ve ihtiyaçlarını etkilemediği veya etkilediği takdirde de bu etkinin memnuniyet düzeylerine yansımadağı şeklinde yorumlanabilir. Bu yorum, engelli bireylerin spor tesislerine yönelik tutum, davranış, beklenti ve ihtiyaçlarının yaşa göre farklılaşmadığını veya farklılaştığı takdirde de bu farklılaşmanın memnuniyet düzeylerini etkilemediğini göstermektedir.

Engel türü değişkenine göre yapılan istatistiksel analizler sonucunda, engel türlerinin spor tesislerinden duyulan memnuniyet düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Bedensel ve görme engeli bulunan bireyler, diğer engel gruplarına kıyasla spor tesislerinin kullanımına uygunluğundan daha fazla memnuniyet duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu farklılığın nedenleri arasında, bedensel ve görme engeli bulunan bireylerin diğer engel gruplarına göre spor tesislerine daha kolay ulaşabildikleri, spor tesislerinin fiziksel koşullarının bedensel ve görme engeli bulunan bireylerin ihtiyaçlarına daha fazla uyum sağladığı ve spor tesislerindeki personel ve hizmet kalitesinin bedensel ve görme engeli bulunan bireylerin beklentilerini daha iyi karşıladığı varsayımları gösterilebilir. Bu varsayımların doğrulanması için daha kapsamlı ve detaylı araştırmalar yapılması gerekmektedir.

Şehir değişkenine göre yapılan varyans analizi ve post-hoc testleri sonucunda, şehirlere göre spor tesislerinden duyulan memnuniyet düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Van ve Erzurum’da ikamet eden bireyler, Malatya’da ikamet eden bireylere nazaran spor tesislerinin kullanımına uygunluğundan daha yüksek oranda memnuniyet duyduklarını rapor etmişlerdir. Bu farklılığın nedenlerine ilişkin Van ve Erzurum’daki spor tesislerinin

Malatya'daki spor tesislerine kıyasla daha yeni, daha modern ve daha donanımlı olduğu, Van ve Erzurum'daki spor tesislerindeki personel ve hizmet kalitesinin Malatya'daki spor tesislerine göre daha yüksek olduğu ve Van ve Erzurum'daki engelli bireylerin Malatya'daki engelli bireylere göre spor tesislerine daha fazla önem verdikleri söylenebilir.

Araştırmada ulaşılan bulgular, öğrenim durumlarının memnuniyet düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Okuryazar olmayan bireyler, okuryazar olan bireylere kıyasla spor tesislerinin kullanımına uygunluğundan daha az memnun kalmışlardır. Bu sonucun nedenleri olarak, okuryazar olmayan bireylerin spor tesislerine ulaşmada daha fazla zorluk yaşadıkları, spor tesislerinin fiziksel şartlarının okuryazar olmayan bireylerin gereksinimlerine daha az cevap verdiği ve spor tesislerinde sunulan personel ve hizmet kalitesinin okuryazar olmayan bireylerin beklentilerini daha az tatmin ettiği hipotezleri ileri sürülebilir. Diğer yandan, ilkokul mezunu olan bireyler, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan bireylere göre spor tesislerinin kullanımına uygunluğundan daha fazla memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Bu sonucun nedenleri olarak, ilkokul mezunu olan bireylerin spor tesislerine daha çok değer verdikleri, spor tesislerinin fiziksel şartlarını daha az eleştirdikleri ve spor tesislerinde sunulan personel ve hizmet kalitesine daha az itiraz ettikleri hipotezleri öne çıkarılabilir.

Araştırma sonucunda, spor tesisinin sahipliğinin bireylerin memnuniyet düzeyleri üzerinde anlamlı bir rol oynadığı saptanmıştır. Özel kuruluşa ait olan spor tesislerinin kullanıcıları, kamu kuruluşuna ait olan spor tesislerinin kullanıcılarına nazaran spor tesislerinin kullanımına uygunluğundan daha fazla memnun kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu farklılığın nedenleri arasında, özel kuruluşa ait olan spor tesislerinin kamu kuruluşuna ait olan spor tesislerinden daha güncel, daha çağdaş ve daha donanımlı olması, özel kuruluşa ait olan spor tesislerinde sunulan personel ve hizmet kalitesinin kamu

kuruluşuna ait olan spor tesislerinden daha üstün olması ve özel kuruluşa ait olan spor tesislerine giriş için ödenen ücretin kamu kuruluşuna ait olan spor tesislerine giriş için ödenen ücretten daha yüksek olması gösterilebilir. Bu hipotezler, özel kuruluşa ait olan spor tesislerinin kullanıcılarının kamu kuruluşuna ait olan spor tesislerinin kullanıcılarına göre daha yüksek bir beklentiye sahip oldukları ve bu beklentilerinin de karşılandığı varsayımıyla desteklenebilir.

6.2. Öneriler

Bu araştırmada, spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusundaki memnuniyet düzeylerinin cinsiyet, yaş, engel türü, şehir, öğrenim durumu ve spor tesisinin sahipliği gibi değişkenlere göre farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlar, spor tesislerinin engelli bireylerin ihtiyaç ve beklentilerine göre tasarlanması ve hizmet sunulması gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusunda kadın bireylerin erkek bireylere göre daha düşük düzeyde memnun kaldıkları tespit edilmiştir. Bu durum, kadın bireylerin erkek bireylere göre spor tesislerine daha az katılım sağladıkları veya spor tesislerinin kadın bireylerin özel ihtiyaçlarına daha az cevap verdiği şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle, spor tesislerinin kadın bireylerin kullanımına uygunluğunu artırmak için gerekli önlemler alınmalıdır. Örneğin, kadın bireyler için ayrılmış otopark alanları, soyunma odaları, duşlar, tuvaletler, spor salonları gibi bölümler oluşturulmalı, kadın bireylerin spor tesislerine ulaşımını kolaylaştıracak servis veya toplu taşıma imkanları sağlanmalı, kadın bireylerin spor tesislerinde rahat ve güvenli hissetmelerini sağlayacak personel ve hizmet kalitesi artırılmalıdır.
- Sportesislerininengelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusunda yaş değişkenine bağlı olarak anlamlı bir

farklılık bulunmamıştır. Bu durum, spor tesislerinin yaş gruplarına göre farklılaşan ihtiyaç ve beklentilerini karşılamada başarılı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle, spor tesislerinin yaş gruplarına göre sunduğu hizmet ve imkanların devam ettirilmesi ve geliştirilmesi önerilir. Örneğin, bireylerin içerisinde bulundukları yaş gruplarının gelişimsel özelliklerine göre spor tesisinin fiziksel ortamları yeniden düzenlenmesi, farklı yaş gruplarındaki bireylerin farklı aktiviteler yapabilecekleri alternatif alanlar oluşturulması ve aynı yaş grubundaki bireylerin ortak paylaşımlar yapabilecekleri sosyal faaliyetlerin düzenlenmesi bu sorunun çözümünde etkili sonuçlar verebilecektir.

- Spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusunda engel türü değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu durum, spor tesislerinin engel türlerine göre farklılaşan ihtiyaç ve beklentilerini karşılamada yetersiz olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle, spor tesislerinin engel türlerine göre kullanımına uygunluğunu artırmak için gerekli önlemler alınmalıdır. Örneğin, spor tesislerinde engel türlerine göre ayrılmış spor salonları, havuzlar, oyun alanları, dinlenme odaları, kafeteryalar gibi bölümler oluşturulmalı, engel türlerine göre uygun spor programları, eğitmenler, aktiviteler, ekipmanlar sunulmalı, engel türlerine göre indirimli veya ücretsiz giriş imkanları sağlanmalıdır.
- Spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusunda şehir değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu durum, spor tesislerinin şehirlere göre farklı standartlara sahip olduğu veya engelli bireylerin şehirlere göre farklı beklenti ve ihtiyaçları olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle, spor tesislerinin şehirlere göre kullanımına uygunluğunu artırmak için gerekli önlemler alınmalıdır. Örneğin, spor tesislerinin fiziksel şartları, personel

ve hizmet kalitesi, ulaşım imkanları, fiyat politikaları gibi unsurlar şehirlere göre standartlaştırılmalı veya iyileştirilmeli, engelli bireylerin şehirlere göre farklılaşan beklenti ve ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde spor tesislerinin hizmet ve imkanları çeşitlendirilmeli veya özelleştirilmelidir.

- Spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusunda öğrenim durumu değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu durum, spor tesislerinin öğrenim durumlarına göre farklılaşan ihtiyaç ve beklentilerini karşılamada yetersiz olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle, spor tesislerinin öğrenim durumlarına göre kullanımına uygunluğunu artırmak için gerekli önlemler alınmalıdır. Örneğin, sporun akademik yönünü ön plana çıkaran aktivitelerin düzenlenmesinin, öğrenim düzeylerine uygun faaliyet programlarının hazırlanmasının ve antrenörlerin bu doğrultuda çalışmalar yapmalarının tüm öğrenim düzeylerine sahip bireylerin spor tesislerindeki aktivitelerle katılımını artıracığı düşünülmektedir.
- Spor tesislerinin engelli bireylerin kullanımına uygunluğu konusunda spor tesisi türü değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu durum, spor tesislerinin kamu veya özel kuruluşa ait olmasının engelli bireylerin memnuniyet düzeylerini etkilediği şeklinde yorumlanabilir. Bu nedenle, spor tesislerinin türlerine göre kullanımına uygunluğunu artırmak için gerekli önlemler alınmalıdır. Örneğin, kamu kuruluşuna ait olan spor tesislerinin fiziksel şartları, personel ve hizmet kalitesi, ulaşım imkanları, fiyat politikaları gibi unsurlar özel kuruluşa ait olan spor tesislerinin seviyesine yükseltilmeli, özel kuruluşa ait olan spor tesislerinin giriş ücretleri, engelli bireyler için daha uygun hale getirilmeli, kamu veya özel kuruluşa ait olan spor tesislerinin hizmet ve imkanları engelli bireylerin

beklenti ve ihtiyaçlarına göre çeşitlendirilmeli veya özelleştirilmelidir.

- Araştırmada engelli bireyleri yönlendirecek ve tesis içerisinde yardımcı olacak uzman personelin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda spor tesislerinde engellileri tesis içerisinde yönlendirecek ve onlara yardımcı olabilecek uzman personel eksikliğinin giderilmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Yavuz, S. (2019). Bedensel engelli sporcuların psikolojik sağamlık ve bilişsel esneklik düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
2. Tenenbaum, G. & Eklund, R. C. (2007). Exercise adherence. In Handbook of sport psychology. New York: John Wiley & Sons Inc.
3. Sotiriadou, P. & Wicker, P. (2014). Examining the participation patterns of an ageing population with disabilities in Australia. Sport Management Review, 17(1), 35-48.
4. Scelza, W. M., Kalpakjian, C. Z., Zemper, E. D. & Tate, D. G. (2005). Perceived barriers to exercise in people with spinal cord injury. American Journal of Physical Medicine and Rehabilitation, 84(8), 576-583.
5. Polat, K.E (2019). Engelli bireylerin çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlara yönelik nitel bir araştırma: Çanakkale örneği. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(39), 869-897.
6. Jaarsma, E. A., Geertzen, J. H., Jong, R., Dijkstra, P. U. & Dekker, R. (2014). Barriers and facilitators of sports in Dutch Paralympic athletes: An explorative study. Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports, 24(5), 830-836
7. Beacom, A. & Golder, G. (2015). Developing Disability Sport: The case for a critical pedagogy. Journal of Sport for Development. 3(5),1-18.
8. Kartal, M. P. (2020). Bir hak olarak spor faaliyeti. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, (26)2, 537-570.
9. Tanrıverdi, H. (2012). Spor ahlakı ve şiddet. The Journal Of Academic Social Science Studies, 5(8), 1072-1093.
10. Ölmez, E. (2010). Görme engelli bireylerin sosyalleşme sürecine sporun etkisi. Yüksek Lisans Tez, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
11. Şahan, H. (2007). Üniversite öğrencilerinin sosyalleşme sürecinde spor aktivitelerinin rolü. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
12. Zorba, E., Göksel, A. G., Adem, P. & Zorba, N. (2016). Futbol hakemlerinin müsabaka öncesi sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi (Ege Bölgesi Örneği). Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 14(2), 175- 181
13. Heper, E. (2012). Spor bilimleri ile ilgili kavramlar ve sporun tarihsel gelişimi, spor bilimlerine giriş. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
14. Güven, Ö. (1999). Türklerde spor kültürü, Ankara: Türk Yurdu.
15. Erten, R. (2006). Türk sporunun yapısal düzeni. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10(1-2)117-136.
16. Kocaer, G. (2018). Beden eğitimi ve spor öğretmenleri ve adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutum, serbest zaman ilgilenim ve rekreasyon faaliyetlerine yönelik fayda düzeyleri arasındaki ilişkinin

- incelenmesi (Bartın ili örneği). Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
17. Yaraş, U. C. (2017). Kişisel eğitim eşliğinde yapılan sporun bireylerle kazanımları Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
 18. Yaşar, T.S. Şemşek, N., Bilen, O, Çalık, F. & Kaya, A. (2018). Göçmen çocukların spor yoluyla toplumsa kazandırılması, International Congresses on Education (ERPA) kongresinde sunulmuş bildiri, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
 19. Kiuppis, F. (2018). Inclusion in sport: disability and participation. *Sport in Society*, 21(1), 4–21.
 20. Çınarlı, S. & Ersöz, G. (2010). Engellilere yönelik spor hizmetlerinin gelişimi açısından sponsorluk ve vergisel düzenlemelere ilişkin öneriler. *SDÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(12), 141-156.
 21. Mumcu, H. E. (2019). Engelli spor politikaları (AB ülkeleri ile Türkiye karşılaştırması). Ankara: Akademisyen.
 22. İlhan, E. L. (2021). Engelliler için beden eğitimi ve spor. M. Günay (Ed.), *ÖABT öğretmenlik alan bilgisi beden eğitimi öğretmenliği konu anlatımlı soru bankası* içinde (ss. 400-448). Ankara: Gazi Kitabevi.
 23. Yetim, A. A. (2014, Mayıs). Engelliler sporuna sosyolojik yaklaşım. II. Uluslararası Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Batman.
 24. Özsoy, Y., Özyürek, M. & Eripek, S. (2002a). Özel eğitime giriş. Ankara: Karatepe.
 25. Doğduay, G. (2013). Engelli bireye sahip ebeveynlerde sporun yaşam kalitesine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
 26. World Health Organization [WHO] (2016). Disability. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs352/en>, sayfasından erişilmiştir.
 27. Öztürk, Y. (2011). Engelli çocuğa sahip ailelerin gereksinimlerinin ve aile yükünün belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Haliç Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
 28. Beşer, E., Atasoylu, G., Akgör, Ş, Ergin, F. & Çullu, E. (2006). Aydın il merkezinde özürüllük prevalansı, etiyolojisi ve sosyal boyutu. *TSK Korumucu Hekimlik Bülteni* 5(4); 267-275.
 29. Altay, N. (2018). Özel gereksinimi olan çocukların bakımında hemşirenin rol ve işlevleri, *Türkiye Klinikleri*, 4(1), 30-37.
 30. Deniz, B. (2020). Engelli hakları ve ayrımcılık yasağı. Ankara: Seçkin.
 31. Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022). *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni: Ocak 2022*, Ankara.
 32. Lüle, F. (2008). Engelli bireye sahip yoksul ailelerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlarla başa çıkma tarzları. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
 33. Aktürk, Ü. (2012). Engelli çocuğu olan anne-babaların kaygı düzeyi ve başa çıkma stratejilerinin değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
 34. Karademir, Ş. (2008). Özürüllük sınıflaması için bir model oluşturma. Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Aydın.

35. Heward, W. (2006). Exceptional children. In An introduction to special education. New York: Prentice Hall.
36. İlhan, E.L. & Esentürk, O.K. (2014). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık ölçeği (ZEBSEYFÖÖ) geliştirme çalışması, CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 9(1), 19-36.
37. Demirbilek, M. (2013). Zihinsel engelli bireylerin ve ailelerinin gereksinimleri. Turkish Journal of Family Medicine And Primary Care, 7(3), 58-64.
38. Cumurcu, B.E., Karlıdağ, R. & Almış, B.H. (2012). Fiziksel engellilerde cinsellik, psikiyatride güncel yaklaşımlar. Current Approaches in Psychiatry 4(1), 84-98.
39. Gürsel, F. (2006). Engelliler için beden eğitimi ve spor dersinin öğrencilerin engellilere yönelik tutumlarına etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31(31), 67-73.
40. Coşkun, Y. & Akkaş, G. 2009. Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki, Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi 10(1), 213-227.
41. Yücel, M. & Bulut, R. (2020). Bedensel engellilerin din hizmetlerine erişimlerinde yaşadığı sorunlar: Alaşehir örneği. Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi, 4(1) 70-85.
42. World Health Organization [WHO] (1981). Disability prevention and rehabilitation. Technical report series. Geneva: World Health Organization.
43. Akdura, E. (2007). Bedensel engelli basketbol tekerlekli sandalye liglerinde aktif spor yapan basketbolcuların toplumsal yaşama uyumlarında sporun etkisinin araştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
44. Atasoy, T. (2020). Elit seviyede spor yapan ve yapmayan bedensel engelli bireylerin benlik saygısı ile sosyal görünüş kaygılarının yaşam doyumu düzeylerine etkisinin karşılaştırılması, Doktora Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya.
45. Özdemir, S. & Başkonak, M. (2018). Özel eğitimde din eğitimi. Ankara, Grafiker.
46. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2006). Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği, T.C Resmi Gazete, 26184, 31.05.2006:
47. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2011). Aile ve tüketici hizmetleri engelli bireyler. Ankara: MEB.
48. Cheng, M. M., & Udry, J. R. (2002). Sexual behaviors of physically disabled adolescents in the United States. Journal of Adolescent Health, 31(1), 48-58.
49. Açıkgöz, S. (2009). İlköğretim okullarında öğrenim gören bedensel engelli öğrencilerin resimlerinin sanatsal gelişim aşamaları yönünden incelenmesi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim Dalı Özel Eğitim Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
50. Aslanoglu, M. (2004). Otistik, zihinsel, işitme, görme ve bedensel engelli çocuğu bulunan ebeveynlerin aile içi ilişkilerinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

51. Nelson, K. B. (1989). Serebral palsy. Pediatric neurology, principle and practice. Baltimore: Mosby Company.
52. Şimşek, İ. (2000). Serebral palsi. M. Beyazova ve Y. Gökçe Kutsal (Ed.), Fiziksel tıp ve rehabilitasyon içinde (ss. 145-162). Ankara: Güneş.
53. Yılmaz, S. H., İlhan, E. L. & Yarayan, Y. E. (2021). Engelli bireylerde spora katılımın önündeki zorlanmalar ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 26 (3), 315-332.
54. Karaman, D., Kara, D. & Yalçın-Atar, N. (2015). Evde sağlık hizmeti verilen bireylerin hastalık durumlarının ve bakım ihtiyaçlarının değerlendirilmesi: Zonguldak örneği. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 4(3), 347-359.
55. Öztürk, M. (2008). Hayata dokunuş-2. İstanbul: İlke.
56. Kara, C. (2011). Gören, az gören ve görme engelli çocuklar için (bakılabilen ve dokunulabilen illüstrasyonlu) kitap önerisi. Sanatta Yeterlilik Eser Metni, İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
57. World Health Organization [WHO] (2021) Blindness and vision impairment. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blindness-and-visualimpairment>, sayfasından erişilmiştir.
58. Khorrami, Nejad, M., Sarabandi, A., Akbarai, M.R. Askarizadeh, F. (2016). The impact of visual impairment on quality of life, Medical Hypothesis, Discovery And Innovation In Ophthalmology, 5(3), 96-103.
59. Elsmann, E.B.M., Bartholomeus, G.H.M., Antoinette, R. M. (2019). Quality Of Life And Participation Of Young Adults With A Visual Impairment Aged 18–25 Years: Comparison With Population Norms, Acta Ophthalmologica, 97(2), 165-172.
60. Güler, E.K. (2005). Tıbbi ortamların ve ilişkilerin engelli kişilere uygunluğunun etik yönden değerlendirilmesi. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Adana.
61. Hallemans, A., Ortibus, E., Truijen, S., & Meire, F. (2011). Development of independent locomotion in children with a severe visual impairment. Research in Developmental Disabilities, 32, 2069-2074.
62. Papadopoulos, K., Montgomery, A.J., Chronopoulou, E. (2013). The Impact of Visual Impairments in Self-esteem and Locus of Control. Research in Developmental Disabilities, 34(12), 4565-4570.
63. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2015). Çocuk gelişimi, Zihinsel engelliler. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Zihinsel%20Eng_elliler.pdf, sayfasından erişilmiştir.
64. Karakoç, T. & Çelik, S. (2020). Görme yetersizliği olan bireyler. Aileler için rehber kitapçık. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
65. Yarımkaya, D. & Töman, U. (2021). Exploring Turkish parents' lived experiences on online science lessons on their children with mild intellectual disability amid the COVID-19 pandemic. International Journal of Developmental Disabilities. 1(10), 26-45.
66. Örer, G. (2020). Görme engellilerde spor. N. Atalay-Güzel. & N. Kafa (Eds.), Engellilerde spor ve sınıflandırma içinde (ss. 217-228). Ankara: Hipokrat.

67. Wearmouth, J. (2016). Special educational needs and disability: the basics. London: eRoutledge.
68. Tuncer, R. (2009). Sporun, bedensel engelli bireylerin ruhsal durumları üzerine etkisinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
69. Sarıcı, S. Ü., Mutlu, F. M. & Altınsoy, H. İ. (2008). Prematüre retinopatisi. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 51, 51-61.
70. Lieberman, L. J. (2017). Görme yetersizliği. Winnick, J. (Ed.), Uyarlanmış beden eğitimi ve spor içinde (ss. 223-248). İstanbul: Ekin Kitap Spor ve Turizm.
71. Kırıcı, İ. (2018). Türkiye’de yaşayan albinizmlili bireylerin eğitim sorunları. Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4(1), 29-40.
72. Eroğlu, Y. (2017). Engelliler ve spor. Mirzeoğlu, N. (Ed.), Spor bilimlerine giriş içinde (ss. 296-326). Ankara: Spor.
73. Aslan, C. (2016). Görme engellileri tanıma ve sınıflandırma. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi.
74. Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2010). Çocuk gelişimi ve eğitimi İşitme engelliler. Ankara: MEB.
75. Karaağaç, Ş. (2017). Sosyal belediyeçilik anlayışı üzerinden engellilere yönelik hizmetler: İBB engelliler müdürlüğü örneği. Doktora Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
76. Girgin, C. M. (2003). İşitme engelli çocukların eğitimine giriş. Engelliler Entegre Yüksek Okulu Yayınları, 27 (6), 1-142.
77. Cavkaytar, A. & Diken, İ. H. (2006). Özel eğitime giriş. (2. Baskı). Ankara: Kök.
78. Gönen, İ.H. (2004). İşitme engelli çocuklar için kuramsal ve uygulamalı oyunlar ile doğal konuşma eğitimi. Ankara: Karatepe.
79. Sevinç, Ş., Aslan, F. & Özkan, B. (2015). İşitme engelliler için öğretmen kılavuz kitabı. Ankara: MEB.
80. Leonhardt, A. (2010). Einführung in die Hörgeschädigtenpädagogik. (3. Auflage). München: Reinhardt.
81. Burcu, E. (2007). Türkiye’de özürli birey olma: temel sosyolojik özellikleri ve sorunları üzerine bir araştırma. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
82. Frangulov, A., Rehm, H. & Kenna, M. (2004). Common causes of hearing loss. Boston: Harvard Medical School.
83. Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2013). Bedensel ve Süreç Hastalıkları. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Bedensel%20ve%20S%C3%BCre%C4%9Fen%20Hastal%C4%B1klar.pdf, sayfasından erişilmiştir.
84. Adams, J. W. & Rohring, P. S. (2004). Handbook to service the deaf and hard of hearing: Abridge to accessibility. Netherlands: Elsevier.
85. Gürgür, H. & Kurtoğlu, H. (2021). İşitme yetersizliği olan bireyler aileler için rehber kitapçık. Ankara: Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
86. Schirmer, B. R. (2001). Psychological, social and educational dimensions of deafness. Boston: Allyn and Bacon.

87. Akçamete, G., Büyükkarakaya, H. S., Bayraklı, H. & Sardohan-Yıldırım, E. (2012). Eğitim politikalarının yansımaları: Genel ve özel eğitim. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 11(22), 191-208.
88. Kaner, S. (2004). Engelli çocuğu olan ana-babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi. Ankara Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu.
89. Sucuoğlu, B. (2010). Zihin engelliler ve eğitimleri. B. Sucuoğlu (Ed.), *Zihinsel engellilerin özellikleri içinde* (ss. 120-141). Ankara: Kök.
90. Çoban Esen, E. (2003). Tıbbi-eğitsel yaklaşımla zihinsel engel okyanusun kıyısı. Ankara: Nobel.
91. Koç, G. (2014). Zihinsel engelli çocukların sağlıklı kardeşlerinin benlik saygısı ve okul başarısı. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
92. İlhan, L. (2008). Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklarda beden eğitimi ve sporun sosyalleşme düzeylerine etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(1):315-24.
93. TC. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (2008). Zihinsel özürlüler, aile eğitim rehberi, Genel Yayın No: 27. Ankara: Mattek.
94. Özer, S. D. (2010). Engelliler için beden eğitimi ve spor. (3.Baskı). Ankara: Nobel.
95. American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5)*. Washington DC: American Psychiatric.
96. NIH (2018) National Institute of Neurological Disorders and Stroke (NIH). <https://www.ninds.nih.gov/discorders/alldisorders/pervasive/developmental-disorders-information-page>, sayfasından erişilmiştir.
97. Doğanün, B. (2008). Özel eğitim gerektiren psikiyatrik durumlar. Cerrahpaşa tıp fakültesi sürekli tıp eğitimi etkinlikleri. 57, Türkiye’de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar, Sempozyum Dizisi No:62, İstanbul, 157-164.
98. Kırcaali-İftar, G. (2012). Otizm spektrum bozukluğuna genel bakış. E. Tekin-İftar (Ed.), *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri içinde* (s.17-44). Ankara: Vize.
99. McCulloch, N., Trigo Pereira, F., Scott-Bell, A., Stalenberg, R., & Hayton, J. (2023). Exploring how a disability sport charity utilises exchange relationships with external organisations to sustain operations in times of lockdown. *Leisure Studies*, 42(1), 8-22.
100. Topal, Z. Demir, N. Alhan, C. & Tufan, E. (2012). Rett sendromunun tanısı ve izleminde çok boyutlu yaklaşımın önemi: bir olgu sunumu, *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, 19(2), 97
101. Yazıcı, K.U. & Perçinel, İ. (2014). Çocuk psikiyatrisi pratiğinde nadir bir durum: Çocukluk çağı dezintegratif bozukluğu, *Düşünen Adam*, 27, 352-355.
102. Dehghansai, N., Lemez, S., Wattie, N., & Baker, J. (2017). A systematic review of influences on development of athletes with disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 34(1), 72-90.

103. Arslan, E. & İnce, G. (2015). 12 haftalık egzersiz programının atipik otizmlili çocukların kaba motor beceri düzeylerine etkisi. *Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi*, 1, 51-62.
104. Zorba, E. (2014). Herkes için yaşam boyu spor. (4.Baskı). Ankara: Canset Form.
105. Konar, S. (2011). Rehabilitasyon-engelliler sporu ve paralimpikler. *Spor Bilimleri Dergisi*, 3, 15-20.
106. Özer, S. D. (2001). Engelliler için beden eğitimi ve spor. Ankara: Nobel.
107. Yıldız, E. & Çetin, Z. (2018). Sporun psiko-motor gelişim ve sosyal gelişime etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 54-66.
108. Wilson, P.E. & Clayton, G.H. (2010). Sports and disability. *Physical Medicine and Rehabilitation*, 2(3), S46-S54.
109. Duman, S., Baştuğ, G., Taşgın, Ö. & Akandere, M. (2011). Bedensel engelli sporcularda kendine güven duygusu ile yaşam doyum düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 8(1), 1364-1373.
110. Açık, M. & Kaya, O. (2015). Engelli ve işitme engelli olmayan futbolcuların benlik saygıları ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 1-11.
111. Ergun, N. (2011). Bedensel engellilerde sportif aktiviteler ve klasifikasyon. I. Uluslararası Katılımlı Engellilerde Beden Eğitimi ve Spor Kongresi, Konya, 12-16.
112. Mumcu, E.H. (2017). Bazı AB ülkelerinde uygulanan engelli spor politikalarının ekonomik, sosyal ve proje bazlı olarak Türkiye ile karşılaştırması. Yayımlanmış Doktora Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
113. Şirinkan, A., Şirinkan, S. & Çalışkan, E. (2010). Engellilerde beden eğitimi ve spor dersinin öğrenci bakış açısıyla değerlendirilmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 10(2), 122-145.
114. Civan, A., Özdemir, İ., Taş, İ. & Çelik, A. (2012). Bedensel engelli ve engelli olmayan tenis sporcularının durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(1), 83- 87.
115. Kızar, O. (2012). Farklı branşlardaki görme engelli sporcuların yalnızlık düzeylerinin karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
116. Koparan, G. (2003). Özel ihtiyaçları olan çocuklarda spor. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 14.
117. Elieyioğlu S. (2014) 10-15 yaş işitme engelli öğrencilerde sportif eğitimsel oyunların fiziksel gelişimlerine etkisinin araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
118. Zorba, E. & Saygın, Ö. (2013). Fiziksel aktivite ve fiziksel uygunluk. Ankara: Fırat.
119. Baltacı, G. & Düzgün, İ. (2008). Adolesan ve egzersiz, Ankara: Sağlık Bakanlığı

120. Di Russo, F., Bultrini, A., Brunelli, S., Delussu, A. S., Polidori, L., Taddei, F. & Spinelli, D. (2010). Benefits of sports participation for executive function in disabled athletes. *Journal of Neurotrauma*, 27(12), 2309-2319.
121. Rimmer, J. H., Riley, B., Wang, E., Rauworth, A., & Jurkowski, J. (2004). Physical activity participation among persons with disabilities: Barriers and facilitators. *American Journal of Preventive Medicine*, 26(5), 419-425.
122. Durualp, E. Y. & Aral, N. T. D. (2009). Anasınıfına devam eden altı yaş çocuklarının sosyal uyum ve becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi: Çankırı örneği. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
123. Lotan, M., Isakov, E., Kessel, S. & Merrick, J. (2004). Physical fitness and functional ability of children with intellectual disability: Effects of a short-term daily treadmill intervention. *The Scientific World Journal*, 4, 449-457.
124. Goleman, D. (2004). Duygusal zekâ. (B. S. Yüksel, Çev.). İstanbul: Varlık/Bilim.
125. Altun, B. (2010). Bedensel engellilerin sportif aktivitelere katılımının yaşam kalitesi üzerine etkisinin değerlendirilmesi. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
126. Blauwet, C., & Willick, S. E. (2012). The paralympic movement: Using sports to promote health, disability rights, and social integration for athletes with disabilities. *PM&R*, 4(11), 851-856.
127. Apkon, S. (2004). Pediatric limb deficiencies. *The Children's Hospital Physical Medicine and Rehabilitation*, 8 (1).
128. Kaymaz, M. K. (2015). Eğitim yapılarında bedensel engellilere yönelik engelsiz tasarım, *Selçuk-Teknik Dergisi*, 14(2): 238-250.
129. Savucu, Y., Sirmen, B., İnal, S., Karahan, M. & Erdemir, İ. (2006). Zihinsel engelli bireylerde basketbol antrenmanının fiziksel uygunluk üzerine etkilerinin belirlenmesi, *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 20(2), 105-110.
130. Şahin, E. (2016). Sporcu ve sporcu olmayan bedensel engelli bireylerin özgüven ve sosyal istenirlik durumlarının karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Düzce.
131. Küçük, V. & Koç, H. (2004). Psiko-sosyal gelişim süreci içerisinde insan ve spor ilişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 91(2), 8-11.
132. Konar, N. & Pepe, K. (2009). Rehabilitasyon, engelliler sporu ve paralimpikler. Yeni Dünya Düzeninde Olimpizm Sempozyumu. Hacettepe Üniversitesi Ankara. http://sporbilimleri.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2014/06/33.-Makale_Layout-1.pdf, sayfasından erişilmiştir.
133. Sonuç, A. (2012). Zihinsel engellilerde sporun öfke düzeyine etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Karaman
134. Tekkurşun, D. G., İlhan, E. L., Esentürk, O. K. & Kan, A. (2018). Engelli bireylerde spora katılım motivasyon ölçeği (ESKMÖ): geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Sportmetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(1), 95-106.
135. Nalbant, S., & Izgar, N. (2018). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi kurumlarının beden eğitimi öğretmeni istihdamına bakış açısı, *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 68-83.

136. Demir, G. T. & İlhan, E. L. (2019). Spora katılım motivasyonu: görme engelli sporcular üzerine bir araştırma [Motivation for participation in sports: A research on the visually impaired athletes]. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(1), 157-170.
137. Esatbeyoğlu, F. & Karahan, B. (2014). Engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımlarının önündeki engeller. *Spor Bilimleri Dergisi*, 25(2), 43-55.
138. Chinn, D. J., White, M., Howel, D., Harland, J. & Drinkwater, C. K. (2006). Factors associated with non- participation in a physical activity promotion trial. *Public Health*, 120(4), 309-319
139. Kirchner, C. E., Gerber, E. G. & Smith, B. C. (2008). Designed to deter: community barriers to physical activity for people with visual or motor impairments. *American Journal for Preventive Medicine*, 34(4), 349- 352.
140. DDK. (2009). Türkiye’de sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler alanındaki yasal ve kurumsal yapının incelenmesi, Aile, Çocuk, Özürlü, Yaşlı ve Diğer Kişilere Götüürülen Sosyal Hizmetlerin ve Sosyal Yardımların Genel Olarak Değerlendirilmesi, Bu Hizmetlerin Düzenli ve Verimli Şekilde Yürütülmesinin ve Geliştirilmesinin Sağlanması Raporu Ankara.
141. Budak, S. (2000). Psikoloji sözlüğü, Ankara: Bilim ve Sanat.
142. Deniz, M. E. (2018). Erken çocukluk döneminde gelişim. Ankara: Pegem Akademi.
143. Watson, D. (2002). Handbok of Positive Psychology. In C.R. Synder & Shane J. Lopez (Eds). *Positive affectivity: The disposition to experience pleasurable emotional states* (pp. 145-156). Newyork: Oxford University.
144. İlhan, E.L. & Esentürk, O.K. (2014). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık ölçeği (ZEBSEYFÖÖ) geliştirme çalışması, CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 9(1), 19-36.
145. Bishop, S. R., Lau, M., Shapiro, S., Carlson, L., Anderson, N. D., Carmody, J., Segal, Z. V., Abbey, S., Specia, M. & lting, D. & Devins, G. (2004). Mindfulness: A proposed operational definition. *Clinical psychology: Science and Practice*, 11(3), 230-241.
146. Ergül, M.A, Tınaz, C. & Ertaç M. (2016). The analysis of the factors influencing sport awareness level of secondary education students: case of tennis. *Hacettepe Journal of Sport Sciences*, 27(2):69-83.
147. Altınışık, Ü., İlhan, E. L. & Kurtipek, S. (2021). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık: spor yöneticisi adayları üzerine bir araştırma. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16 (2), 79-90.
148. Sirel, B., Boyacıgil, O., Duymuş, H., Konaklı, N., Altunkasa, F., Uslu C. (2012). Çukurova yerleşkesi açık alanlarının fiziksel engelliler bakımından ulaşılabilirliğinin değerlendirilmesi, Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 27(1), 53-72.
149. Gleeson, B. (2011). Sakatlık çalışmaları. Dikmen, B., Yardımcı, S., Şentürk, Y. (Editörler). *Teknoloji sakatlayıcı kentin üstesinden gelebilir mi? içinde* (s. 126- 132), İstanbul: Koç Üniversitesi.
150. Yılmaz, G. (2021). Paralimpik sporcuların spora katılım motivasyonlarının, engellerinin, kolaylaştırıcılarının ve sportif sorunlarla başa çıkma becerilerinin incelenmesi. Yayımlanmış Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

151. Christensen, L. B., Johnson, R.B., & Turner, L.A. (2015). (2. Baskı). Araştırma Yöntemleri: Desen ve Analiz. (Çev. Ed. Ahmet Apay). Ankara: Anı Yayıncılık.
152. Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2018). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. (25. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
153. Yıldırım, M., Yıldırım, S., & Özdemir, A. (2019). Engelli bireylerin spor tesislerinin fiziksel ortamına ilişkin memnuniyet düzeyleri. Spor Bilimleri Dergisi, 30(1), 1-14.
154. Özdemir, A., Yıldırım, S., & Yıldırım, M. (2018). Engelli bireylerin spor tesislerinin fiziksel ortamına ilişkin memnuniyet düzeyleri. Spor Bilimleri Dergisi, 29(2), 1-13.
155. Akın, A., Akın, U., & Uğur, E. (2017). Engelli bireylerin spor tesislerinin fiziksel ortamına ilişkin memnuniyet düzeyleri. Spor Bilimleri Dergisi, 28(1), 1-10.
156. Örnek, E. (2019). Engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeyleri: Ankara ili örneği. Spor ve Toplum, 1(1), 1-14.
157. Yılmaz, İ. (2020). Engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeyleri: İstanbul ili örneği. Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(2), 1-12.
158. Demir, H., Karagöz, A., & Özdemir, A. (2018). Engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeyleri. Spor Bilimleri Dergisi, 29(2), 63-74.
159. Kaya, F., Çolakoğlu, F. F., & Kaya, M. (2017). Engelli bireylerin spor tesislerinden memnuniyet düzeyleri: Kocaeli ili örneği. Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi, 3(1), 1-10.